

**PROFESSIONELE BACHELOR IN HET ONDERWIJS
SECUNDAIR ONDERWIJS**

Bachelorproef

Van integratie tot inclusie van een
leerling met een visuele beperking
Inleefpakket voor het vak PAV

**PROFESSIONELE BACHELOR IN HET ONDERWIJS
SECUNDAIR ONDERWIJS**

Bachelorproef

Van integratie tot inclusie van een
leerling met een visuele beperking
Inleefpakket voor het vak PAV

PROMOTOR
RITA RAMAEKERS
PAV

FABRIZIO SIMONE
HANDEL-BUROTICA EN PAV
ACADEMIEJAAR 2016-2017

Voorwoord

Het zou erg cliché zijn te zeggen dat ik van kindsbeen af leerkracht wil worden. Ik ben er gaande weg steeds meer van beginnen houden. Tijdens mijn laatste stagelessen in het Koninklijk Instituut in Woluwe ben ik pas te weten gekomen wat ik echt wil: leerlingen met een functiebeperking begeleiden of onderwijzen. De school biedt aangepast onderwijs aan leerlingen met een visuele beperking en ASS. Wanneer de leerlingen te weten komen dat je zelf een visuele beperking hebt, schept dat een band. Ze kijken naar je op en zijn erg dankbaar voor de moeite die je voor hen doet.

De keuze van het onderwerp van mijn bachelorproef is, door mijn visuele beperking, dus nog niet zo gek. Het onderwerp ligt eigenlijk al vast sinds mijn eerste jaar aan de lerarenopleiding. Tijdens mijn eerste stagelessen kreeg ik van mijn toenmalige leerkracht PAV, Hanne Rosius, de kans om inleefflessen te geven. Als verlegen, zelfs schuchtere, jongen ging ik aan de slag om lessen voor te bereiden voor leerlingen die ouder waren dan ikzelf.

Als leerling met een functiebeperking overleven in het hoger onderwijs is geen gezondheidswandeling. De druk om mij te meten met medestudenten die geen functiebeperking hebben voelde ik dagelijks. Het is een gevecht waar ik in de toekomst nog vaak mee geconfronteerd zal worden. Zeven keer vallen en acht keer opstaan is een Japans spreekwoord dat perfect bij mij past. Ik moet toegeven dat ik de laatste twee jaren vaak en lang ben blijven liggen. Maar zolang je na de val weer opstaat, ben je een winnaar.

De pluimen op mijn hoed heb ik alles behalve alleen aan mezelf te denken. Voor de groei die ik de laatste jaren op persoonlijk vlak en op vlak van acceptatie van mijn beperking heb doorgemaakt moet ik een aantal mensen bedanken. Graag wil ik beginnen met mijn vader, die er fysiek niet meer bij kan zijn. Bedankt voor alle kansen, het geduld en de liefde die ik mag blijven voelen. Daarnaast wil ik Rita Ramaekers, de promotor van mijn bachelorproef, in de bloemen zetten. Bedankt om te blijven geloven in mij, ondanks de vertraging. Bedankt voor het enthousiasme en de creatieve ideeën die steeds aanstekelijk hebben gewerkt. Mijn GON-begeleidster, Kris Jacobs, verdient in het rijtje ook haar plaats. Bedankt om mij wekelijks moed in te spreken, om mij duidelijk te maken dat gemiddeld ook goed genoeg is, om achter de schermen zo veel uit handen te nemen, ... Graag wil ik ook mijn moeder bedanken, mijn familie en mijn vrienden. In het bijzonder Chris Lambrigts en Dario Zicari, die de laatste maanden mijn persoonlijke therapeuten zijn geweest. Bedankt om mij door de zware momenten heen te sleuren.

Tot slot nog een woord van dank aan mijn partnerscholen, Campus Scheppersstraat in Herentals en CDO Technisch Instituut Sint-Lodewijk in Genk, voor de interesse in mijn bachelorproef en de mogelijkheid om klassen ter beschikking te stellen waar ik mijn proeflessen mocht uitproberen.

Bedankt voor uw interesse in mijn bachelorproef. Ik wens u veel leesplezier.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	4
Inhoudsopgave.....	5
Inleiding.....	7
1 Een visuele beperking	5
1.1 Algemeen.....	5
1.2 De zeven belangrijke oogfuncties.....	5
1.2.1 Gezichtsscherpte	6
1.2.2 Gezichtsveld	7
1.2.3 Oogmotoriek	8
1.2.4 Dieptezicht	9
1.2.5 Kleurzin.....	10
1.2.6 Licht- en donkeradaptatie	11
1.2.7 Cerebrale visuele functies	11
1.3 De meest voorkomende oogaandoeningen	12
1.3.1 Albinisme	12
1.3.2 Retinale dystrofie	13
1.3.3 Opticusatrofie.....	14
1.3.4 Ziekte van Stargardt.....	16
1.3.5 CVI.....	17
1.3.6 Congenitale nystagmus.....	18
1.3.7 Hoge maligne myopie.....	18
1.3.8 Achromatopsie	19
1.3.9 Vitreoretinale degeneratie	20
1.3.10 Cataract	20
2 Het Geïntegreerd Onderwijs (GON)	21
2.1 Algemeen.....	21
2.2 Wat is het GON?	22
2.3 Wie komt in aanmerking voor het GON?	23
2.4 Integratie	24
2.5 De betrokken partijen	25
2.5.1 De school uit het reguliere onderwijs.....	25

2.5.2	De school voor buitengewoon onderwijs die het GON organiseert	28
2.5.3	Het CLB van de reguliere school	28
2.5.4	Het CLB van het buitengewoon onderwijs	28
2.5.5	De ouders	29
2.5.6	De leerling	29
2.6	De taken van een GON-begeleider	30
2.6.1	De typefuncties van een GON-begeleider	31
2.6.2	De werkgroepen	33
3	Observatie van begeleidingsmomenten	34
3.1	Leerling 1	34
3.2	Leerling 2	36
4	Het M-decreet	38
4.1	De uitgangspunten van het M-decreet	38
4.2	Redelijke aanpassingen	39
5	Het inclusief onderwijs (ION)	40
5.1	Wat is het inclusief onderwijs	40
5.2	Het verschil tussen het Inclusief- en het geïntegreerd onderwijs	41
5.3	De ondersteuning van het inclusief onderwijs	41
5.4	De houding van leerkrachten tegenover het inclusief onderwijs	41
6	Nieuwe ontwikkelingen	42
7	De socio-emotionele ontwikkeling bij een leerling met een visuele beperking	42
8	Het praktisch gedeelte	45
	Besluit	47
	Literatuurlijst	48
	Geraadpleegde werken	49
	Bijlagen	50

Inleiding

Als leerling met een visuele beperking ben ik erg dankbaar dat er organisaties bestaan om de integratie van een leerling met een beperking in het regulier onderwijs te bevorderen. Zonder de hulp en toewijding van professionals ben je als leerling, maar ook als leerkracht en school, helemaal verloren. Als slechtziende leerling heb ik mij vaak een vreemde eend in de bijt gevoeld. Je valt op door de aandacht die je krijgt en door de hulpmiddelen die je gebruikt. Medestudenten begrijpen dat niet altijd. Over het algemeen staan ze angstig tegenover het onbekende en krijgt de leerling met een beperking te maken met sociale isolatie of pestgedrag.

Mijn bachelorproef bestaat uit een theoretisch en een praktisch gedeelte. In het theoretisch gedeelte zet ik naast de meest voorkomende oogaandoeningen, de werking van het geïntegreerd- en het inclusief onderwijs op een rij. Daarnaast richt ik mij ook op de valkuilen van leerlingen met een visuele beperking. Het theoretisch gedeelte dient eerder als naslagwerk voor leerkrachten die in aanraking komen met het geïntegreerd- of het inclusief onderwijs, doordat er plots een leerling met een visuele beperking in de klas zit. De leerkracht kan dan meer te weten komen over het geïntegreerd- en het inclusief onderwijs of informatie inwinnen over de oogaandoening van de leerling.

Het praktisch gedeelte bestaat uit een inleefpakket dat specifiek ontwikkeld is voor het vak PAV. Door de laagdrempeligheid is het ook makkelijk transfereerbaar naar andere vakken of opleidingsvormen. Het pakket heeft als doel het welbevinden van een leerling met een visuele beperking te bevorderen binnen de klasgroep en de school. Doordat de leerlingen elkaar beter leren kennen en onbekend niet onbemind blijft, zal dat het algemeen welbevinden enkel ten goede komen. Het inleefpakket bestaat uit 5 delen. De leerkracht kan ervoor kiezen om de 5 delen aaneensluitend te geven als een thema. Maar het is ook mogelijk om één of meerdere delen te selecteren, afhankelijk van de noden van de leerlingen. Door gebruik te maken van simulatiebrillen, hulpmiddelen van blinden en slechtzienden, levensechte situaties,... leren de leerlingen echt hoe het is om met een visuele beperking door het leven te gaan.

De keuze om deze weg in te slaan voor mijn bachelorproef lijkt mij door mijn beperking voor de hand liggend. Als "ervaringsdeskundige" lijkt het mijn plicht om mijn steentje bij te dragen aan het welbevinden van een leerling met een visuele beperking. Ik hoop dan ook oprecht dat mijn bachelorproef in de praktijk effectief gebruikt zal worden.

1 Een visuele beperking

1.1 Algemeen

Iemand met een visuele beperking, ook wel visuele handicap genoemd, wordt ervan weerhouden om dingen rondom zich goed te kunnen waarnemen. De beperking of handicap varieert van een probleem met één oog of beide ogen tot zichtverlies dat niet meer te herstellen is. Er kan dus een onderscheid gemaakt worden tussen enerzijds slechtziendheid en anderzijds blindheid.

Het onderscheid tussen slechtziendheid en blindheid is vastgelegd door de WHO (Wereldgezondheidsorganisatie). Toch verschilt de definitie van beide termen van land tot land. Een persoon mag zichzelf slechtziend noemen als:

- het zicht tot 30% beperkt is van een persoon met een normaal gezichtsvermogen;
- of als het gezichtsveld beperkt is tot minder dan 20 graden.

Blind ben je als:

- het zicht tot 1/20 beperkt is van een persoon met een normaal gezichtsvermogen;
- of als het gezichtsveld beperkt is tot minder dan 10 graden;
- of als de scherpste van het zicht met het beste oog minder is dan 0,05.

De WHO maakt daarnaast ook nog eens een onderscheid tussen vijf categorieën van een visuele beperking: lichte visuele afwijking, ernstige visuele afwijking, partiële blindheid, bijna totale blindheid en totale blindheid.

Er zijn verschillende oorzaken van een visuele beperking. Zo kan het zijn dat een oog niet naar behoren werkt of dat het beeld dat met je ogen waargenomen wordt niet goed doorgestuurd wordt naar de hersenen. Het is ook mogelijk dat het verwerken van het beeldsignaal niet vlot verloopt. Een visuele beperking kan aangeboren zijn, maar je kan ze ook oplopen, door bijvoorbeeld een ongeval, een slag of stoot tegen het oog of hoofd of door ouderdom. Het kan ook het gevolg zijn van een andere aandoening, zoals diabetes. Een visuele beperking kan een evolutie doormaken, zowel positief als negatief, of stabiel blijven.

Een beperking van het gezichtsvermogen kan zich voordoen op verschillende vlakken. Je kan ze bekijken vanuit de zeven belangrijke oogfuncties: gezichtsscherpte, gezichtsveld, oogmotoriek, dieptezicht, kleurzin, licht- en donkeradaptatie en de cerebrale visuele functies. De laatste functie is eigenlijk een functie van de hersenen, maar het is toch bepalend voor het proces dat “zien” heet. In de volgende paragrafen worden de verschillende oogfuncties meer in detail besproken.

1.2 De zeven belangrijke oogfuncties

Het zicht van mensen kent een hele ontwikkeling. Een pasgeborene kan gedurende de eerste maanden enkel zwart-witcontrasten herkennen en reageert vooral reflexmatig op bewegingen in de omgeving. De meest bekende reflexen zijn de zoek- en zuigreflex. Wat het zicht betreft staat de gezichtsscherpte nog lang niet op punt, maar dat verhindert de verdere ontwikkeling van het kind op andere facetten niet. Dat verklaart ook waarom baby's vaak aangetrokken worden tot licht, felle kleuren en driedimensionale voorwerpen. Een kind kan pas na één week personen of objecten echt waarnemen vanop een afstand van 25 cm. Als

het kind de leeftijd van drie tot vier maanden bereikt, werken verschillende visuele functies zoals bij een volwassene.

Tijdens de babyfase ontwikkelt zich ook het diepteperspectief. Dat kan worden aangetoond door de proef met de "visual cliff". Bij dit experiment laat men een kind over een glasplaat kruipen met daaronder een schaakbordpatroon. Bij het eerste gedeelte is de bodem tegen het glazen platform geplaatst. In het tweede gedeelte ligt de bodem met het schaakpatroon dieper. Een baby waarbij het dieptezicht al ontwikkeld is, weigert dat tweede gedeelte over te kruipen.

Bij een kind tussen zeven en twaalf maanden is het zicht al scherper. Het grijpen naar voorwerpen begint dan beter te verlopen. De verdere ontwikkeling van het zicht gaat dan heel snel vooruit. De meeste kinderen halen tegen hun zesde levensjaar het maximale uit hun zicht. Voor sommige kinderen kan dat iets langer duren: zij bereiken hun maximale capaciteiten tussen acht en tien jaar.

1.2.1 Gezichtsscherpte

Gezichtsscherpte, ook wel visus genoemd, is de mate waarin details van elkaar onderscheiden kunnen worden, of het vermogen om twee punten die dicht bij elkaar liggen te onderscheiden. De visus kan uitgedrukt worden in een formule: $V = d/D$. De kleine d staat voor de afstand tussen de persoon en de gezichtsscherptetest. De grote D staat voor de afstand waarop een gemiddeld oog, met of zonder gebruik te maken van correctie, zoals een bril of lenzen, de gezichtsscherptetest zonder problemen kan uitvoeren.

Als iemand 10/10 ziet, betekent dat dus dat die persoon vanop een afstand van tien meter een voorwerp perfect kan waarnemen. Iemand met een zicht van 7/10 moet om datzelfde voorwerp perfect te kunnen waarnemen drie meter vooruit gaan. Er zijn ook mensen die beter kunnen zien dan gemiddeld, bv. 12/10. Het gezichtsscherpte kan ook aangeduid worden als een decimaal getal, zoals de WHO dat doet. 10/10 is dan 1,00.

Het testen van de gezichtsscherpte is al mogelijk vanaf een leeftijd van twee jaar. De tests zijn gestandaardiseerd en aangepast aan de leeftijd en het cognitieve niveau. Je kan een onderscheid maken tussen twee tests: de ene meet de angulaire visus en de andere de lineaire visus. Bij het testen van de angulaire visus wordt één letter, cijfer of symbool getoond. Bij het testen van de lineaire visus staan de letters, cijfers of symbolen op één lijn. De tweede test is de moeilijkste aangezien er meerdere letters, cijfers of symbolen aangeboden worden. Een gezichtsscherptetest gebeurt altijd bij de twee ogen afzonderlijk. Wanneer het lezen van de grootste letters, cijfers of symbolen niet meer lukt, zie je minder dan 0,05 en ben je officieel blind.

Figuur 1: Onderzoek gezichtsscherpte

1.2.2 Gezichtsveld

Wat je in één oogopslag kan zien wanneer je recht voor je uit kijkt, noemt men het gezichtsveld. Het gaat er niet alleen om wat je recht voor je ziet, maar ook hoe ver je links en rechts kan kijken zonder daarvoor je ogen te moeten bewegen. Het punt waarop je fixeert zie je scherp, de omgeving minder scherp. Het gezichtsveld is in het dagelijks leven erg belangrijk. Denk maar aan verkeerssituaties. Met een beperkt gezichtsveld is het al veel moeilijker om auto's, voetgangers of fietsers waar te nemen rechts en links van je.

Het horizontale gezichtsveld van een mens is het ruimst en bedraagt ongeveer 180 graden: 90 graden naar de slaap toe en 60 graden naar de neus toe. Het verticale gezichtsveld bedraagt ongeveer 130 graden: 60 graden naar boven en 70 graden naar beneden. Ieder oog heeft een ander gezichtsveld. Daarom wordt een onderzoek (zie verder) ook met elk oog afzonderlijk gedaan. Hetgeen je ziet met één oog heet het monoculair gezichtsveld, dat van beide ogen samen het binoculair gezichtsveld.

Figuur 2: Gezichtsveld

Beperkingen in het gezichtsveld worden uitvallen of scotomen genoemd. Uitvallen kunnen zowel perifeer (aan de zijkanten) als centraal voorkomen. Op simulatiefoto's worden uitvallen vaak aangeduid in het zwart, maar in realiteit zien niet alle mensen met uitvallen zwarte vlekken. Vaak nemen ze totaal niks waar op de plaats waar de uitvallen zich bevinden.

Mensen met uitvallen aan het perifeer gezichtsveld hebben koker- of tunnelzicht. Meestal zien ze in het centraal gedeelte nog scherp. Mensen met koker- of tunnelzicht hebben het bijzonder moeilijk om overzicht te kunnen houden. In het onderwijs levert een dergelijke stoornis bijvoorbeeld problemen op bij het overnemen van bordschema's. Een kind met tunnelzicht kan het bord niet in één keer waarnemen. Bovendien moet hij telkens naar beneden kijken om het schema te kunnen overschrijven. Wanneer hij terug naar het bord kijkt, is het moeilijk om de juiste plaats terug te vinden.

Iemand met uitvallen in het centrum van het gezichtsveld kan, in vergelijking met iemand met uitvallen aan het perifeer gezichtsveld, beter overzicht houden van zijn omgeving. De moeilijkheid bevindt zich natuurlijk in het midden: personen herkennen in het dagelijks leven, het lezen van bv. schoolboeken en het waarnemen van details. De slechtziende persoon met dit probleem moet zijn hoofd vaak zo draaien zodat hij kan zien wat hij wilt zien. Het kan dus zijn dat als deze persoon naar je wilt kijken, je het gevoel krijgt dat hij net van je weg kijkt.

Ook suikerzieken krijgen met dit fenomeen te maken. Zij krijgen geen last van één vlek in het centrum van het gezichtsveld, maar verschillende uitvallen in heel het gezichtsveld. Dat komt doordat een sterke schommeling van de suiker in het bloed de bloedvaten in het netvlies beschadigen.

Figuur 3: Scotomen in het perifeer gezichtsveld (links) en in het centraal gezichtsveld (rechts).

Je gezichtsveld op uitvallen of scotomen laten onderzoeken, gebeurt met een speciaal toestel. Dat toestel heeft iets weg van een satelliet. Je moet je met elk oog afzonderlijk op één bepaald punt in het midden van de satelliet focussen. Daarna wordt de gevoeligheid van je gezichtsveld bepaald met verschillende lichtpunten, eerst groot en daarna klein, die van buiten naar binnen verschuiven. De persoon die het onderzoek ondergaat moet op een knop drukken vanaf het moment dat het lichtpunt in zijn gezichtsveld verschijnt. Vernauwingen in het gezichtsveld hebben geen link met de scherpte van het zicht op de plaatsen waar zich geen scotomen bevinden. Meestal zien mensen met scotomen nog steeds scherp op de plaatsen die niet beschadigd zijn.

1.2.3 Oogmotoriek

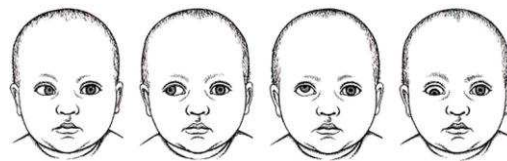
Onze ogen kunnen bewegingen maken die worden aangestuurd door onze hersenen. Dat fenomeen noem je oogmotoriek. Elk oog is verbonden met twee spiergroepen: de rechte en de scheve oogspieren. De vier rechte oogspieren zitten vast aan de oogbol en bevinden zich boven, onder, links en rechts. Door de rechte oogspieren bezit je het vermogen om je ogen horizontaal en verticaal te bewegen. Gebruik je alle rechte oogspieren samen, dan kan je je ogen naar eender welke richting sturen. De twee schuine oogspieren zorgen ervoor dat je ogen een torsie-beweging kan maken. Vanuit de hersenen worden de ogen aangestuurd door drie hersenzenuwen.

Onze ogen kunnen verschillende bewegingen maken:

- convergentie: als je linker- en rechteroog naar elkaar toe bewegen door bv. met beide ogen naar je neus te kijken;
- divergentie: het tegenovergestelde van het vorige;
- volgbeweging: is een trage en gecontroleerde oogbeweging die je maakt als het punt waarop je fixeert zich langzaam voortbeweegt;
- saccade: dit noemt men ook wel eens snelle oogbeweging. Dit gebruik je wanneer er bv. plots iets opduikt in je gezichtsveld;
- fixatie: gedurende enige tijd naar een bepaald punt kijken;
- tremor: het trillen van de ogen tijdens de fixatie;
- drift: wanneer je tijdens de fixatie je blik afwendt;
- regressie: terugkeren naar een eerder waargenomen fixatiepunt.

Storingen van de oogmotoriek kunnen zich voordoen bij een disfunctie van één of meerdere oogzenuwen. Ook als één of meerdere oogspieren niet werken, duiken er stoornissen op. Veel voorkomende problemen zijn scheelzien en een lui oog. Nystagmus (zie later) komt minder voor.

Scheelzien komt voor als aangeboren afwijking en als verworven afwijking bij zowel kinderen als volwassenen. Bij kinderen is het erg belangrijk om de diagnose snel te laten vaststellen en een behandeling te starten. Zo kan men vermijden dat het afwijkend oog onherstelbare schade heeft opgelopen en minder scherp kan zien. Kinderen hebben vaak weinig last, volwassenen daarentegen hebben last van dubbel zicht en natuurlijk ook het esthetisch aspect. Aangeboren scheelzien kan soms spontaan verdwijnen. Bij de andere gevallen is een behandeling aangeraden. Scheelzien kan je ook verwerven na een ongeval, een operatie of een neurologisch probleem.

Figuur 4: Scheelzien

1.2.4 Dieptezicht

Als je met beide ogen naar één punt kijkt en vervolgens telkens één oog sluit, zal je merken dat je met het ene oog recht naar het punt kijkt en met het ander oog er helemaal langs. Het oog dat recht op het punt fixeert, noemt men het dominante oog. Het andere oog verkennt de omgeving van het punt. Door het verschil dat je ziet met beide ogen, leren je hersenen al van kindsbeen af afstanden inschatten. Het systeem werkt perfect. Het nadeel is wel dat je om de juiste afstanden in te kunnen schatten twee perfecte ogen nodig hebt.

Wanneer iemand minder goed ziet met één oog, komt het dieptezicht in het gedrang. Er kunnen ook problemen optreden bij mensen die vroeger zijn behandeld voor een lui oog of scheelzien, in vaktermen amblyopie en strabisme. Mensen die nooit met hun twee ogen samen kijken en dus soms met het ene en soms met het andere oog kijken (ook alternerend zicht genoemd), hebben geen dieptezicht. Ook al heb je twee perfecte ogen, dan nog neemt het dieptezicht af op donkere plaatsen.

Het CLB neemt vanaf het derde levensjaar van een kind tests af om stoornissen in het dieptezicht te kunnen opsporen. Dat doet men onder meer door middel van de TNO-test. Deze test vindt plaats vanaf het vijfde leerjaar van de lagere school en enkel op vraag. Het kind moet een rood-groene bril opzetten. Op 40 cm van het kind worden een aantal platen getoond. Op die platen zijn meerdere voorwerpen zichtbaar. Iemand met een verstoord dieptezicht kan niet alle voorwerpen op een plaat waarnemen. Een goed ontwikkeld dieptezicht ontwikkel je pas na je 10de levensjaar.

Mensen met stoornissen in het dieptezicht kunnen problemen ondervinden bij het inschenken van een glas of het nemen van trappen. Vaak treedt er na enige tijd gewenning op. Toch kunnen deze mensen het bijzonder moeilijk hebben met precisiewerk, denk hierbij aan balsporten tijdens de lessen lichamelijke opvoeding.

Figuur 5: TNO-test

1.2.5 Kleurzin

Het oog kan meer dan 160 verschillende kleuren waarnemen en dat door het mixen van de drie primaire kleuren: rood, groen en blauw. Het opnemen van licht en beelden gebeurt via de kegeltjes en staafjes die zich in het netvlies van het oog bevinden. De kegeltjes kan je opdelen in drie groepen. Elk groepje is gevoelig voor één primaire kleur. De hersenen verwerken de informatie tot het beeld met de gegeven kleur. De drie groepen zorgen samen voor de waarneming van de kleur wit. Bij kleurzinstoornissen ontbreken er kegeltjes van één of meerdere soorten.

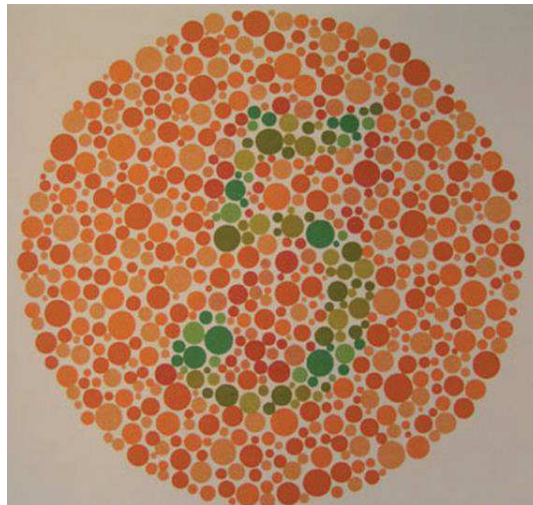
Kleurzinstoornissen kunnen aangeboren of verworven zijn. Bij het eerste gaat het meestal om de “rood-groen” stoornis. Wat opvalt, is dat veel meer mannen (5 tot 8%) deze aangeboren afwijking hebben. Bij vrouwen is dat amper 0,5%. Een verworven kleurstoornis kan opduiken na een andere oogaandoening. Het gaat hier meestal over een “blauw-geel” stoornis. Hier hebben ongeveer evenveel mannen als vrouwen last van.

Meestal verwarren mensen met kleurstoornissen bepaalde kleuren, maar kunnen andere kleuren dan weer perfect waarnemen. Het probleem komt vooral tot uiting bij kleuren die minder zuiver zijn (pastelkleuren), wanneer het gekleurde oppervlak klein is en wanneer de belichting niet optimaal is.

In het dagelijks leven zal iemand met kleurstoornissen behoorlijk wat hinder ondervinden. Denk maar aan het interpreteren van verkeerslichten of het bestuderen van kaartmateriaal tijdens het vak aardrijkskunde. Bij lichte vormen van kleurstoornissen wordt het probleem vaak niet opgemerkt.

Totale kleurblindheid, ook wel achromasie genoemd, komt zeer weinig voor. De kegeltjes van iemand met volledige kleurblindheid werken totaal niet. Iemand met dit probleem heeft niet alleen problemen met kleuren, maar heeft ook last van een verminderde gezichtsscherpte, overbelichting en soms ook nystagmus (zie later).

Voor het onderzoek van kleurstoornissen wordt er vaak gebruik gemaakt van kleurkaarten. Voor zulke tests moet je wel een bepaalde leeftijd hebben bereikt. Hieronder zie je een kleurenkaart. Iemand die geen kleurstoornis heeft, kan het getal 5 perfect waarnemen. Iemand met de “rood-groen” stoornis ziet echter helemaal geen getal.

Figuur 6: Test kleurzin

1.2.6 Licht- en donkeradaptatie

Licht en donker kan je al onderscheiden van in de baarmoeder. Zeker wanneer het einde van de zwangerschap nadert en daardoor ook de buikwand dunner wordt. Eens je uit de baarmoeder komt, zijn de schakeringen van licht en donker erg uitgebreid. Het komt voor dat iemand veel last heeft van het licht. Dat noemt men lichtschuwheid of fotofobie.

Iemand met fotofobie is overgevoelig aan licht. De boosdoeners zijn meestal zonlicht, UV-lampen, fluorescerende kleuren en kunstlicht. Mensen met lichtschuwheid hebben vaak last bij het overgaan van een donkere ruimte naar een verlichte, heldere ruimte. Dat kan zelfs tot pijnlijke situaties leiden. Het doet de gezichtsscherpte verminderen en kan soms leiden tot verblinding. Vaak gaat fotofobie hand in hand met hoofdpijn, irritatie van de ogen en wazig zien. Een donkere bril of lenzen kunnen het probleem verhelpen, maar dat geldt niet voor iedereen. In een klassituatie kan je iemand met fotofobie helpen door het lokaal te verduisteren, door bv. de gordijnen dicht te doen om zo minder lichtinval te creëren.

Lichtschuwheid komt vaak voor en dat niet alleen bij slechtzienden. Het kan zich manifesteren op drie manieren: als aandoening, als verschijnsel bij een andere (oog)aandoening en als bijwerking door medicijnen.

Het tegenovergestelde is ook mogelijk: mensen die last hebben om te zien in donkere plaatsen. Dit noemt men in de volksmond ook wel eens nachtblindheid. 1/3 van de mensen heeft hier last van. Nachtblindheid is in de meeste gevallen overgeërfd, maar kan ook ontstaan door een tekort aan vitamine A. Ook bij de overgang van een lichte naar een donkere ruimte hebben de ogen van deze personen tijd nodig om zich aan te passen zodat ze weer beter kunnen zien.

Bij een zeer specifieke vorm van nachtblindheid kan een bril met een hogere sterkte soelaas bieden. Voor mensen die het hebben gekregen door erfelijkheid, is er geen behandeling mogelijk. Iemand met een tekort aan vitamine A kan het zicht in donkere plaatsen verbeteren door de voeding aan te passen.

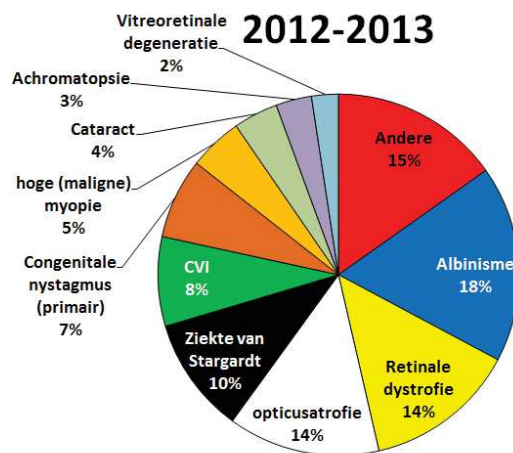
1.2.7 Cerebrale visuele functies

Het komt voor dat er met de ogen niks aan de hand is, maar dat het zicht toch niet naar behoren is. Dat komt dan door een stoornis in de hersenen. De stoornissen kunnen op verschillende manieren voorkomen: het wegvallen van een deel van het gezichtsveld, moeilijk kunnen begrijpen van ingewikkelde visuele situaties, moeilijke ruimtelijke oriëntatie,... Een verzamelnaam voor deze stoornissen is CVI (cerebrale visuele inperkingen).

CVI is een vaak voorkomende aandoening. Daarom kan je er hieronder meer informatie over vinden.

1.3 De meest voorkomende oogandoeningen

Een stoornis bij één of meerdere van bovengenoemde oogfuncties, kan zorgen voor een oogandoening. Uit cijfers van het schooljaar 2012-2013 van het KI Woluwe, blijkt dat de leerlingen in het geïntegreerd onderwijs aan heel wat verschillende oogandoeningen lijden. Sommige aandoeningen komen meer voor, anderen zijn dan weer zeldzamer. In de volgende paragrafen worden de verschillende oogandoeningen besproken. Het is niet de bedoeling om iedere paragraaf uitvoerig te lezen. Ga eerst na welke oogandoening jouw leerling heeft en lees vervolgens de specifieke paragraaf.

Figuur 7: Taartdiagram oogandoeningen GON-leerlingen

1.3.1 Albinisme

Albinisme is erfelijk. Het komt bij 1 op 15 000 mensen voor en mag daarom een zeldzame aandoening genoemd worden. Bij deze ziekte wordt er te weinig van het pigment melanine aangemaakt. Dat zorgt voor de kleur van ogen, huid en haar. Iemand met albinisme heeft dus vaak een erg bleke huid en lichtblonde haren. De ogen zijn ook erg licht van kleur. Wat men vergeet is dat albinisme vooral een oogandoening is. De aandoening komt voor door een aanpassing van het erfelijk materiaal. Iemand met albinisme noemt men ook wel eens een albino.

Bij albinisme komen er heel wat symptomen kijken zoals bv. nystagmus. Hierbij maken de ogen van de persoon met deze aandoening ongecontroleerde bewegingen. Dat kan zowel in horizontale of in verticale richting zijn. Iemand met nystagmus ziet deze bewegingen zelf niet omdat de hersenen zich hier reeds aan hebben aangepast. Nystagmus zorgt ervoor dat de

ogen zich moeilijk op één punt kunnen focussen waardoor het zicht minder scherp is. Daarnaast heeft iemand met albinisme veel last van het zonlicht en het licht in het algemeen en is de gezichtsscherpte van deze persoon hoe dan ook niet optimaal. Ook het herkennen van dieptes vormt voor mensen met albinisme een probleem: het herkennen van de stoeprand en uit het elkaar houden van verschillende contrasten, bv. een witte tafel in een witte kamer, zijn moeilijk.

Verder heeft een persoon met albinisme nog een verstoring van het gezichtsvermogen. Door een minder mooie en ongelijke kromming van het hoornvlies worden de stralen uit één punt niet meer verenigd waardoor beelden onduidelijk kunnen zijn. Dit noemt men in vaktermen astigmatisme. Deze verstoring kan aangeboren zijn of verworven worden door een oogzenuwontsteking. Het gezichtsvermogen kan met behulp van een correctie door een bril of lenzen verbeteren. Albinisme op zich kan niet genezen worden. Je moet vooral preventief werken door je extra te beschermen tegen het zonlicht door een zonnebril, pet, zonnebrandolie, lange kleding,... Doordat een persoon met albinisme een lichte huidskleur heeft, maakt de huid van deze persoon veel kans op zonnebrand. Dit kan leiden tot huidschade of in het ergste geval zelfs tot huidkanker. Personen met albinisme kunnen gelukkig nooit blind worden.

Belangrijk om te weten is dat albinisme verschillende vormen kent. Zo kan het in ernstige mate voorkomen, waarbij de albino een onderontwikkeld oog heeft, nystagmus en een slechte gezichtsscherpte. Bij de matige vorm komt geen nystagmus voor en is de gezichtsscherpte van de albino beter. Het komt ook voor dat bepaalde albino's enkel de oogaandoening hebben, maar geen lichte huid en lichte haarkleur.

Op de afbeelding hieronder merk je dat een albino een mindere gezichtsscherpte heeft. Door de gevoeligheid aan licht is het ook moeilijk om contrasten waar te nemen.

Figuur 8: Albinisme

1.3.2 Retinale dystrofie

Retinale dystrofie is geen specifieke aandoening, maar een verzamelnaam voor verschillende oogaandoeningen. Zij hebben gemeen dat het netvlies en de oogzenuw zijn aangetast. Dit leidt tot scotomen in het perifeer gezichtsveld, ook koker- of tunnelzicht genoemd. Nog een gemeenschappelijk kenmerk is dat het zicht in het donker beperkt is. Er kan volledige blindheid optreden, maar meestal blijft het bij een vernauwd gezichtsveld. De aandoening vindt meestal plaats aan beide ogen. De diagnose kan zowel tijdens de kindertijd als op hogere leeftijd gesteld worden.

De retina, of het netvlies, bevindt zich meer achteraan in het oog. Hierop worden beelden geprojecteerd. Je kan scherp zien met de macula. Die bevindt zich in het midden van het netvlies. De kegeltjes en de staafjes zorgen ervoor dat de beelden opgevangen worden. De oogzenuw stuurt de beelden door naar de hersenen. De kegeltjes bevinden zich in de macula, in het midden van het netvlies. De staafjes zitten aan de buitenkant van het netvlies.

Bij deze aandoening werken de staafjes, aan de buitenkant van het netvlies, minder goed. Zij zorgen voor het zicht van het perifeer gezichtsveld en het kunnen zien in het donker of bij schemerlicht. Verder kunnen er vervormingen optreden van de macula, de oogzenuw en de bloedvaatjes. Meestal komt deze aandoening voor vanaf je 40ste levensjaar. De aandoening is erfelijk en komt relatief vaak voor: 1 op de 3 500 à 5 000 mensen. Het kan dus zijn dat er verschillende personen binnen één familie aan deze oogaandoening leiden.

De aandoening maakt een onzekere evolutie door. De klachten nemen geleidelijk aan toe. Vervolgens kan de aandoening een lange tijd stabiel blijven of kan de achteruitgang snel gaan. De gezichtsscherpte van het centrale gezichtsveld kan nog redelijk blijven waardoor bv. lezen nog kan. Het is vooral moeilijk in situaties waarop je erg genoodzaakt bent om het perifeer gezichtsveld te gebruiken zoals in het in verkeer.

Het is noodzakelijk om regelmatig een bezoek te brengen aan een oogarts aangezien er nog andere oogaandoeningen kunnen opduiken, o.a.:

- cataract: het troebel worden van de ooglens. Deze aandoening komt vaak bij ouderen voor;
- glaucoom: de voorste en achterste oogkamer maken kamerwater aan. Als er niet evenveel water afgevoerd wordt als aangemaakt, spreekt men van een hoge oogdruk.

Figuur 9: Retinale dystrofie

1.3.3 Opticusatrofie

De manier waarop de ogen werken, mag je een wonder noemen. Je neemt beelden waar, het netvlies zet deze beelden om in signalen die de oogzenuw dan weer doorstuurt naar de visuele schors achteraan in de hersenen. Op die plaats gebeurt het eigenlijke zien. De oogzenuw kan je dus zien als een verbinding tussen het oog en het achterste deel van onze hersenen, een soort van kabel.

Wanneer er een beschadiging van de oogzenuw optreedt, betekent dat een vermindering van het aantal oogzenuwvezels. Dat heeft tot gevolg dat de doorbloeding van de oogzenuw achteruit gaat. De vorm van de oogzenuw wordt smaller en de kop van de oogzenuw, de papil, verandert van een lichtroze naar een bleekroze of witte kleur.

Beschadiging van de oogzenuw heeft als gevolg dat het zien achteruit gaat. De mate van verslechtering heeft te maken met de ernst van de beschadiging. Het kan leiden tot een kleine achteruitgang, slechtziendheid, maar ook tot blindheid. De beschadiging van de oogzenuw, een verbleekte papil en een verandering van het zicht noemt men opticusatrofie. De aandoening op zich kan je niet behandelen, maar de oorzaken kunnen wel aangepakt worden. Op die manier kan de beschadiging beperkt blijven.

Opticusatrofie kan bij één of bij beide ogen voorkomen. De aandoening kent verschillende oorzaken:

- de oogzenuw(en) kunnen van bij de geboorte slecht zijn ontwikkeld;
- door een erfelijke aandoening kan het zijn dat de oogzenuw(en) van mindere kwaliteit zijn;
- roken of vergiftiging door bv. alcoholisme kunnen de oogzenuw(en) beschadigen;
- door een slag of stoot tegen het hoofd of het oog kunnen de oogzenuw(en) schade oplopen;
- chemotherapie, andere medicatie en andere ziektebeelden kunnen zorgen voor opticusatrofie.

Het zicht vermindert op verschillende vlakken. Een persoon met deze aandoening heeft last van een minder scherp en wazig zicht. Ook kan deze persoonlijk moeilijk contrasten waarnemen en kan het gezichtsveld op bepaalde plaatsen wegvallen. Het kan verschillende kanten opgaan met deze aandoening. Zo kan een persoon met een beschadiging van de oogzenuw(en) er een stabiele slechtziendheid aan over houden. Het kan ook zijn dat het langzaam verder verslechtert of dat een acute verslechtering zich herstelt.

Opticus atrofie

Goed zicht

Figuur 10: Opticusatrofie

1.3.4 Ziekte van Stargardt

De Duits oogspecialist Karl Stargardt beschreef deze aandoening voor het eerst in 1909. Het is een vorm van ernstige maculadegeneratie en komt voor bij ongeveer 1 op de 10 000 mensen. Bij deze aandoening zijn de lichtgevoelige cellen in de macula, ook wel gele vlek genoemd, aangetast. Meer specifiek gaat het om de kegeltjes die erg belangrijk zijn voor het scherp kunnen zien, het herkennen van gezichten en het onderscheiden van kleuren. Een milde vorm van maculadegeneratie is in principe een ouderdomskwaal.

Deze aandoening komt meestal voor bij beide ogen. Het is een erfelijke aandoening en kan doorgegeven worden als beide ouders drager zijn van een bepaald gen. De ontwikkeling hiervan start meestal in de kindertijd en is progressief van aard, d.w.z. dat het zich steeds verder ontwikkelt in negatieve zin.

De Ziekte van Stargardt heeft vooral een negatief effect op de scherpste van het zicht. Dat is ook meteen het eerste symptoom die mensen met deze aandoening ervaren. Een ander symptoom is een vervorming van wat men waarneemt, zoals bv. de voegen tussen de tegels die plots krom staan i.p.v. recht. Verder kan je ook een zwarte vlek waarnemen in het centrale gezichtsveld.

Er is vaak geen vast patroon zichtbaar in het ziekteverloop bij dragers van deze aandoening. Wanneer de kegeltjes ernstiger aangetast worden, neemt de scherpste van het zicht verder af. Hoe later de ziekte de kop opsteekt, hoe trager het zicht minder scherp zal worden. Wanneer iemand met de Ziekte van Stargardt de leeftijd van 50 jaar heeft bereikt, zal de scherpste van het zicht al minder dan 5/10 bedragen. Volledige blindheid treedt nooit op. De gezichtsscherpte in het perifeer gezichtsveld is vaak in mindere mate of zelfs niet aangetast.

De macula bevindt zich meer achteraan in het oog. Daarom is er niks herkenbaars te zien aan mensen met de Ziekte van Stargardt. Zij hebben het dan ook erg moeilijk om serieus genomen te kunnen worden en de ernst van de aandoening duidelijk te maken aan de medemensen.

Er is helaas geen behandeling mogelijk voor mensen die drager zijn van deze oogaandoening. Het is echter wel raadzaam om geregeld een bezoek te brengen aan de oogarts. De ziekte gaat achteruit en het is dus belangrijk dat de arts de evolutie mee volgt. Daarom hebben deze personen ook vaker een nieuwe sterkte nodig van brilglazen. Ook dat moet opgevolgd worden.

Figuur 11: Ziekte van Stargardt

1.3.5 CVI

Mensen met CVI, cerebrale visuele beperking, hebben een andere visuele waarneming. Het probleem bevindt zich niet in het oog, maar het is te wijten aan een ontwikkelingsstoornis. De hersenen verwerken de visuele waarnemingen niet goed of slecht. Mensen met CVI hebben het moeilijk met ruimtelijke oriëntatie en het herkennen van gezichten, vormen, afbeeldingen en moeilijke structuren. Ook is het moeilijk om visuele informatie te kunnen ordenen. Mogelijk hebben deze mensen het ook moeilijk met complexe visuele waarnemingen, met dieptezicht en met het waarnemen van bewegende voorwerpen. Daarnaast kan er ook een storing optreden in de oog-handcoördinatie of oog-voetcoördinatie of andere problemen met de motoriek. Naast deze problemen kan iemand met CVI ook problemen hebben met aandacht en concentratie.

Gedurende de ontwikkeling van een ongeborene kan er heel wat misgaan. Een tekort aan zuurstof, een infectie of het in contact komen met schadelijke stoffen kunnen ervoor zorgen dat de werking van de hersenen verstoord wordt. Maar liefst 40% van onze hersenen zijn betrokken bij het verwerken van visuele waarnemingen. De kans is dan ook groot dat precies de informatieverwerking wordt verstoord. Het kan niet alleen misgaan in de baarmoeder, maar ook tijdens de geboorte of vlak na de geboorte. Zoals hierboven al aangegeven, functioneert het oog naar behoren. De scherpte van het zicht kan zelfs heel goed zijn.

Het hersenvolume neemt vanaf de 25ste week van de zwangerschap tot aan de geboorte toe. In België worden er jaarlijks duizenden kinderen te vroeg geboren. Een minderheid van deze kinderen komt op de wereld tussen de 25ste en 32ste week van de zwangerschap. De overlevingskansen mogen dan wel sterk gestegen zijn, toch is de kans op hersenbeschadiging groot. Meer dan ¼ van deze baby's krijgt op latere leeftijd te maken met ontwikkelings- en/of coördinatieproblemen. Het risico op CVI is vergelijkbaar.

Indien de oogarts vermoedt dat iemand CVI heeft, gaat hij eerst de gezichtsscherpte, het gezichtsveld en de oogmotoriek testen. Deze resultaten zullen waarschijnlijk onvoldoende antwoord kunnen geven op de vraag of er sprake is van CVI. Belangrijker is het onderzoek van andere hulpverleners, zoals een neuroloog en een psycholoog, die de beeldverwerking zullen onderzoeken.

Als je hersenen visuele waarnemingen verwerken, zijn er twee routes: de waar-route en de wat-route. De wat-route zorgt ervoor dat je voorwerpen en personen kunt herkennen. Je kan hierdoor bv. heel simpel een deur benoemen. De waar-route zorgt ervoor dat je iets kan vinden of zoeken tussen heel wat dingen. Je kan hierdoor informatie verwerken, bewegen, je weg terugvinden,...

Je kan een stoornis hebben in de wat-route. Dan heb je last van een slecht visueel geheugen. Ook is het moeilijk om geschreven tekst te herkennen en te ontcijferen. Je hebt het ook moeilijk om voorwerpen en personen te herkennen en je weg terug te vinden. Bij een stoornis in de waar-route is het moeilijk om je hoofd boven water te houden in een drukke of chaotische ruimte of situatie. Bij opwindning en vermoeidheid kan de kwaliteit van het zicht ook achteruit gaan. Daarnaast is het heel moeilijk om mensen die je kent terug te vinden in een menigte. Verder is trappen doen moeilijk, je weg terugvinden in een nieuwe situatie,...

1.3.6 Congenitale nystagmus

Congenitaal betekent een aangeboren afwijking. Nystagmus is een aandoening waarbij de ogen ongecontroleerde bewegingen maken. Het is dus zo dat een persoon met nystagmus zelf niks kan doen aan deze bewegingen. Men noemt deze aandoening ook wel eens "wiebelogen" of "trilogen". Dat kan in horizontale of in verticale richting. Het is niet duidelijk hoe deze aandoening ontstaat, maar meestal is dat doordat de hersenen het moeilijk hebben om de ogen te sturen. Het kan zijn dat het erfelijk materiaal is veranderd, maar het is ook mogelijk dat de aandoening ontstaat tijdens de zwangerschap. Wanneer een persoon met nystagmus slaapt, stoppen de ogen met trillen. Het is een zeer zeldzame aandoening.

Er zijn twee verschillende vormen van nystagmus:

- pendelnystagmus: de ogen slingeren heen en weer, als het ware als een slinger van een klok;
- ruk- of zaagstand nystagmus: wanneer de snelheid van de trilling in de ene richting sneller is dan in de andere richting.

Nystagmus is niet altijd aangeboren, maar kan ook ontstaan door het misbruiken van geneesmiddelen en alcohol. Daarnaast kan nystagmus ook voorkomen, maar ook onmiddellijk weer verdwijnen bij het stimuleren van het evenwichtsorgaan, langslowende beelden wanneer je bv. in een trein zit en naar buiten kijkt of wanneer je één oog afdekt en met het ander ook kijkt.

Mensen bij wie nystagmus is aangeboren of verworven is in de kindertijd, hebben normaal geen last van het trillend beeld omdat de hersenen zich hier reeds aan hebben aangepast. Mensen die nystagmus op latere leeftijd verwerven, bv. door overmatig alcoholgebruik, na een hersenbloeding of hersenletsel, hebben wel last het trillend beeld.

Bij nystagmus is het heel moeilijk om je ogen te focussen op één punt. Daardoor is de gezichtsscherpte hoe dan ook niet maximaal, zeker niet van veraf. Meestal hebben mensen met nystagmus nog een andere oog-aandoening die de gezichtsscherpte nog eens extra aantast.

Nystagmus genezen is onmogelijk. Een bril of lenzen kunnen helpen om de gezichtsscherpte te verhogen. Iemand met deze aandoening ontwikkelt een automatisme waarbij hij zijn hoofd draait in een stand waarin de nystagmus het minst tot uiting komt. Deze voorkeurshouding noemt men torticollis. Aangeboren nystagmus verdwijnt zelden. Het is wel zo dat de nystagmus nooit erger wordt, maar afzwakt.

1.3.7 Hoge maligne myopie

Myopie is een ander woord voor bijziendheid. Maligne betekent kwaadaardig. Men spreekt van bijziendheid wanneer het oog te bol of te lang is waardoor de lichtstralen voor het netvlies vallen i.p.v. op het netvlies. In de meeste gevallen is het oog langer. Een te bol oog komt zelden voor.

Mensen die bijziendheid hebben zien beelden vanop een bepaalde afstand niet scherp. Wanneer het beeld zich op leesafstand bevindt, is het wel scherp. Dat komt omdat het beeld zich naar achteren verplaatst en nu wel op het netvlies terecht komt. De ernst van de bijziendheid speelt hierin een grote rol. Voor iemand met een matige bijziendheid is de "leesafstand" niet hetzelfde als voor iemand met een kwaadaardige vorm.

Men spreekt van hoge bijziendheid wanneer de lengte van het oog groter is dan 26 mm. Normaal ligt die lengte tussen 23 en 24 mm. Deze aandoening is vaak aangeboren en komt meer dan dubbel zo vaak voor bij vrouwen dan bij mannen. De kans bestaat dat er ook andere oogandoeningen kunnen voorkomen, zoals cataract en glaucoom (zie retinale dystrofie). Ongeveer 2% van de hele bevolking krijgt te maken met de ernstige vorm van bijziendheid.

Figuur 12: Hoge maligne myopie

1.3.8 Achromatopsie

Achromatopsie is een ander woord voor totale kleurblindheid. Het betekent letterlijk “geen kleuren kunnen zien”. Iemand met deze aandoening noemt met een achromaat. Er zijn zeer weinig mensen die hiermee rondlopen, ongeveer 1 op 40 000 mensen krijgt met deze aandoening te maken. Deze vorm van kleurblindheid heeft betrekking op alle kleuren en komt zowel bij vrouwen als bij mannen voor. Deze aandoening is erfelijk en kan overgedragen worden als beide ouders drager zijn van een bepaald gen. Er bestaat geen therapie om de aandoening te verbeteren.

In het netvlies zitten staafjes en kegeltjes. Zij zijn verantwoordelijk voor het waarnemen van licht. De drie soorten kegeltjes die zich in het centrum van het netvlies bevinden, de macula, maken het mogelijk om kleuren te kunnen onderscheiden. De kegeltjes zijn alleen actief als er voldoende lichtinval is. Wanneer het donkerder wordt, komen de staafjes in actie. Zij bevinden zich aan de rand van het netvlies en zijn, meer dan de kegeltjes, van elkaar verspreid. De staafjes kunnen geen kleuren van elkaar onderscheiden.

Bij mensen met achromatopsie zijn er geen of onvoldoende kegeltjes in de macula, waardoor ze geen kleuren kunnen waarnemen. Ze zien enkel grijstinten. Daarnaast zijn er nog een aantal andere symptomen. Bij een achromaat bedraagt de scherpte van het zicht ongeveer 1/10. Bovendien is deze persoon erg gevoelig voor lichtinval. Zonlicht kan een achromaat helemaal verblinden. Een donkere bril of contactlenzen zijn daarom noodzakelijk.

Opvallend is dat een achromaat het zien van grijstinten niet als het grootste probleem ervaart. Wat veel erger is, is de scherpte van het zicht die enorm laag ligt en de last van het licht.

Figuur 13: Achromatopsie

1.3.9 Vitreoretinale degeneratie

Het is een verzamelnaam voor aandoeningen aan het glasvocht en netvlies, gekenmerkt door netvliesloslating.

In het midden van het netvlies bevindt zich de macula. De macula zorgt voor detailwaarneming terwijl de rest van het netvlies het perifeer gezichtsveld waarneemt. Het perifeer gezichtsveld zal altijd minder scherp zijn dan wat de macula waarneemt. Het glasvocht vult het grootste deel van het oog op en bevindt zich achter de ooglens.

Door de ouderdom wordt het glasvocht vloeibaarder en maakt het zich los van het netvlies. Men spreekt dan van glasvochtloslating. Dat komt voor bij bijzienden, mensen met een oogontsteking of na een ongeval. Bij een glasvochtloslating komt het voor dat een stukje van het netvlies mee los komt. Daardoor ontstaat er een scheurtje of een gaatje in het netvlies. Als het glasvocht door het scheurtje of gaatje lekt en daardoor het netvlies optilt, spreekt men van netvliesloslating.

Wanneer het netvlies loslaat, voel je er helemaal niks van. Je kan het wel op verschillende manieren zien. Je ziet een soort van doorzichtige draden in het gezichtsveld die je oogbeweging helemaal volgen. Je gezichtsscherpte neemt af en krijgt last van lichtflitsen. Het gezichtsveld wordt smaller in de vorm van scotomen of het gevoel hebben dat je een sluier draagt en er een deel van je gezichtsveld niet meer waarneembaar is.

Netvliesloslating kan zowel het centraal als het perifeer gezichtsveld aantasten. Dat is afhankelijk van de evolutie van de loslating. Deze aandoening komt meestal voor bij mensen tussen de 45 en de 60 jaar. Het komt vaker voor wanneer netvliesloslating in de familie zit of bij bijzienden. Mensen die een ongeval of een slag of stoot op het oog hebben gehad, hebben ook kans op netvliesloslating. Het is belangrijk om deze stoornis zo snel mogelijk te behandelen, want het kan leiden tot volledig verlies van het zicht.

1.3.10 Cataract

Cataract, ook wel staar genoemd, is een vertroebeling van de ooglens waardoor het zicht minder scherp is. Je ziet niet alleen wazig, maar je kan ook andere kleuren zien. Meestal zien mensen gekleurde ringen rond voorwerpen en lampen. Als je cataract hebt, ben je ook

erg gevoelig aan licht. Zo kan je snel verblind geraken door de zon of door de koplampen van een auto.

In principe is cataract meestal goed te verhelpen. Bij een routineoperatie onder plaatselijke verdoving wordt de wazige lens vervangen door een kunstlens. In de meeste gevallen lukt deze operatie en kan je na een aantal dagen weer perfect zien. Cataract kan enkel verholpen worden als het oog geen andere afwijkingen heeft. In landen waar de medische zorg niet op punt staat, worden veel mensen blind van cataract.

Cataract bestaat in heel wat vormen. Het kan aangeboren zijn. Meestal bevindt de lens zich dan op een verkeerde plaats omdat de vezels die als een soort van lijm dienen niet genoeg stevigheid bieden. Dat komt ook voor na een ongeval. Mensen met suikerziekte hebben ook kans op het krijgen van cataract. Daarnaast kan je het ook krijgen door het gebruik van bepaalde medicatie.

In principe is cataract een ouderdomsaandoening. De evolutie van deze aandoening gaat traag, maar het kan zijn dat het plots opduikt en het heel snel gaat.

Figuur 14: Cataract

2 Het Geïntegreerd Onderwijs (GON)

2.1 Algemeen

De meest makkelijke schoolkeuze voor een leerling met bv. een visuele beperking is het buitengewoon onderwijs (BuO). De infrastructuur is aangepast aan de specifieke noden van de leerlingen, er zijn hulpmiddelen aanwezig in de school zodat de leerlingen zo goed mogelijk kunnen volgen, de leerkrachten en het ondersteunend personeel zijn opgeleid om met leerlingen met een beperking te werken en beschikken dus over de nodige knowhow. Bovendien wordt elke leerling aanvaard door medestudenten, leerkrachten en ondersteunend personeel zoals hij of zij is.

Toch is de keuze voor het buitengewoon onderwijs niet altijd de meest logische keuze. Het is niet evident voor leerlingen met een beperking om een aangepaste school te vinden. Er zijn heel wat leerlingen met een visuele beperking die beschikken over de nodige cognitieve

vaardigheden en intelligentie om te kunnen functioneren in het gewoon onderwijs. Bovendien is zowel de school- als studiekeuze in het buitengewoon onderwijs beperkt. Voor slechtziende leerlingen zijn er twee scholen die buitengewoon onderwijs organiseren: het Koninklijk Instituut in Woluwe en Spermalie in Brugge. Daarnaast is het ook nog nadelig doordat de leerlingen op het internaat van de school moeten verblijven en dus tijdens de schoolweek uit hun "logische" samenleving ontnomen zijn (school, vrienden en gezin).

Het buitengewoon onderwijs wordt georganiseerd in het kleuter-, het basis- en het secundair onderwijs. Het buitengewoon onderwijs is ingedeeld in acht types. Deze types komen ook terug bij de organisatie van het GON:

- Type basisaanbod: kinderen met een lichte mentale handicap en kinderen met leerstoornissen. Vervangt sinds september 2015 geleidelijk type 1;
- Type 1: kinderen met een lichte mentale handicap;
- Type 2: kinderen met een matige of ernstige mentale handicap;
- Type 3: kinderen met ernstige emotionele of gedragsproblemen;
- Type 4: kinderen met een fysieke handicap;
- Type 5: kinderen die zijn opgenomen in een ziekenhuis of preventorium;
- Type 6: kinderen met een visuele handicap;
- Type 7: kinderen met een auditieve handicap;
- Type 9: kinderen met autismespectrumstoornis, maar zonder verstandelijke beperking.

De leerlingen uit de verschillende types kunnen in het buitengewoon secundair onderwijs terecht in vier opleidingsvormen:

- opleidingsvorm 1 (OV1): sociale aanpassing.
Het opleidingsvorm biedt leerlingen een sociale vorming met als doel de integratie van de leerlingen in een beschermd leefmilieu;
- opleidingsvorm 2 (OV2): sociale aanpassing en arbeidsgeschiedtmaking.
Het opleidingsvorm biedt leerlingen een algemene en sociale vorming. Daarnaast gaat de aandacht ook naar arbeidstraining met als doel de integratie van de leerlingen in een beschermde leef- en werkomgeving;
- opleidingsvorm 3 (OV3): beroepsonderwijs.
Het opleidingsvorm biedt leerlingen naast een sociale vorming ook een beroepsopleiding. Het doel van deze opleidingsvorm is de leerlingen klaarstomen het reguliere leef- en werkomgeving;
- opleidingsvorm 4 (OV4): algemeen, beroeps-, kunst- en technisch onderwijs.
Het opleidingsvorm stoomt de leerlingen klaar voor het hoger onderwijs en op deelname aan het dagelijks leven. Hier vind je studierichtingen terug uit het regulier onderwijs.

2.2 Wat is het GON?

Het GON heeft zijn bestaan te danken aan een aantal belangrijke ontwikkelingen. Aan het einde van de jaren '70 pleitten heel wat mensen voor een gelijkwaardige behandeling van mensen met een beperking. Nog werden er in de jaren '70 wetten goedgekeurd die het buitengewoon onderwijs regelden. In 1979 tekenden de Europese Ministers van Onderwijs een resolutie waarin staat dat het onderwijs moet streven naar gelijke kansen voor iedereen.

Begin jaren '80 startte het experiment Integrerend Onderwijs waarin leerlingen uit het buitengewoon onderwijs enkele weken een schoolse situatie in het regulier onderwijs konden ervaren. De reacties waren lovend en het project werd uitgebreid. Vanaf 1983 startte de organisatie van het GON. In maart 1986 werden subsidiëringsmaatregelen goedgekeurd. Dat maakte het mogelijk dat een leerling met een beperking hulp zou krijgen van een begeleider

uit het buitengewoon onderwijs. Vanaf 1994 maakt een ministeriële omzendbrief GON mogelijk voor alle leerlingen met een beperking. Voorheen ging het enkel om leerlingen met een visuele-, auditieve- en motorische beperking.

In het verleden werd een kind met een handicap automatisch naar het buitengewoon onderwijs gestuurd. Tegenwoordig zijn er heel wat andere mogelijkheden, waaronder het GON. GON staat voor geïntegreerd onderwijs en is een samenwerking tussen het regulier- en het buitengewoon onderwijs. Het buitengewoon onderwijs krijgt in dit geval middelen toegekend om een leerling in het regulier onderwijs te ondersteunen. Op deze manier kunnen leerlingen met een beperking, leer- en/of opvoedingsproblemen onderwijs en de bijkomende activiteiten volgen in het regulier onderwijs.

Het kan bij GON gaan om tijdelijke of permanente begeleiding. Zo komt het voor dat leerlingen niet gedurende het hele schooljaar behoefte hebben aan GON-begeleiding. Het kan ook zijn dat de leerling niet alle lessen in het regulier onderwijs volgt, maar een gedeelte. De begeleiding richt zich niet alleen op de leerling, maar ook op de ouders en de leerkrachten van de school in het regulier onderwijs. Leerlingen met een visuele beperking krijgen meestal permanente begeleiding en volgen alle lessen in het regulier onderwijs.

Net zoals het buitengewoon onderwijs wordt het GON georganiseerd in het kleuter-, basis- en secundair onderwijs. In het hoger onderwijs is er een uitzondering. GON-begeleiders worden wel ingezet in hogescholen, maar universiteiten nemen de zorg voor leerlingen met een beperking over en hebben zelf een begeleidingsdienst. GON-begeleiding is ook mogelijk is het DBSO, maar niet als de leerling een opleiding volgt in leertijd.

2.3 Wie komt in aanmerking voor het GON?

GON is zeker niet voor iedere leerling met een beperking de beste oplossing. Daarom is het aan te raden om bij de start GON-begeleiding aan te gaan voor één schooljaar. Dat schooljaar kan de leerling, de ouders en de andere betrokkenen duidelijk maken of GON de moeite waard is.

Het merendeel van de leerlingen met een motorische-, visuele of auditieve beperking in het GON, hebben nooit les gevolgd in het buitengewoon onderwijs. De leerlingen die wel uit het buitengewoon onderwijs komen en dus de overstap maken naar het regulier onderwijs, zijn in het buitengewoon onderwijs uitgegroeid tot de betere leerlingen: ze zijn minder afhankelijk van de leerkrachten, hebben minder moeite met het leren en zorgen voor een goed klasklimaat. Dat maakt dat hun competentiegevoel en eigenwaarde verhoogt.

Een leerling die de overschakeling maakt van het buitengewoon onderwijs naar het regulier onderwijs krijgt te maken met onzekerheid. Vragen zoals "Gaat de leerstof niet te moeilijk zijn?" of "Ga ik nog wel kunnen volgen?" zullen snel opduiken. De leerling zal waarschijnlijk niet, althans niet meteen, tot de betere van de klas behoren. De leerling die de overschakeling maakt mag dan wel weer in zijn vertrouwde omgeving wonen, maar toch is het moeilijk om snel weer nieuwe contacten te leggen. Bovendien moet hij heel wat contacten achterlaten.

Om in aanmerking te komen voor het GON, moet een leerling aan een aantal voorwaarden voldoen:

- voldoende verstandelijke mogelijkheden;
Een GON-leerling krijgt doorheen zijn schoolcarrière te maken met heel wat obstakels omwille van zijn handicap. Daarom zou het een meerwaarde zijn als de intelligentie van deze leerling meer dan gemiddeld zou zijn. Op die manier kan hij een aantal obstakels compenseren.
- schoolse peil;
Een GON-leerling kan omwille van zijn handicap schoolse achterstand hebben opgelopen. Deze achterstand mag niet meer bedragen dan twee jaar. Een GON-leerling moet het schoolse peil van zijn klasgenoten kunnen benaderen.
- communicatiemogelijkheden;
Het is niet de bedoeling dat een GON-leerling verdwaalt in het regulier onderwijs. Hij moet over voldoende vaardigheden beschikken om bv. hulp te vragen en conversaties te voeren met klasgenoten.
- zelfvertrouwen en weerbaarheid;
Deze vaardigheden heeft een GON-leerling nodig om niet omvergeblazen te worden bij een negatieve ervaring.

2.4 Integratie

Een GON-leerling moet, net zoals zijn of haar klasgenoten, aan het einde van de rit voldoen aan de eindtermen en/of ontwikkelingsdoelen die opgelegd worden door de entiteit curriculum. Een GON-leerling moet immers, net zoals zijn of haar klasgenoten, kunnen meedraaien in de maatschappij. Het zou dus niet logisch zijn moest een GON-leerling andere eindtermen en/of ontwikkelingsdoelen voorgelegd krijgen, want dan zou meedraaien in de maatschappij in mindere mate mogelijk zijn. De kwaliteit van het onderwijs blijft dus gegarandeerd.

Een leerling die voor het buitengewoon onderwijs kiest of de keuze noodgedwongen moet maken, verblijft vaak op het internaat van de school. Voor sommige leerlingen zou elke dag heen en weer rijden immers uren in beslag nemen. Het probleem dat hier ontstaat is dat de leerling uit zijn normale omgeving getrokken wordt. De leerling kan niet meer steunen op familie en vrienden en moet iets nieuws opbouwen. Bovendien hebben alle leerlingen op een school voor buitengewoon onderwijs vanzelfsprekend een beperking. In de thuissituatie komen die leerlingen wel in contact met mensen zonder beperking. Dat vraagt heel andere vaardigheden van die leerlingen om ook met mensen zonder beperking te kunnen omgaan. Het GON biedt hiervoor de oplossing: de leerling met een beperking volgt les in het regulier onderwijs, krijgt hiervoor ondersteuning, komt in contact met mensen zonder beperking en kan blijven leven in zijn eigen omgeving.

Een leerling met een beperking mee laten draaien in een gewone school klinkt heel mooi in de oren. Deze leerling leert leerlingen zonder beperking kennen en visa versa, leert functioneren in het dagelijks leven zoals iedereen het probeert te doen,... Toch is het niet allemaal vanzelfsprekend. Je moet er rekening mee houden dat het niet van de ene op de andere dag perfect verloopt, maar dat het een groeiproces is. Het vraagt tijd en veel geduld.

2.5 De betrokken partijen

2.5.1 De school uit het reguliere onderwijs

Als de vraag aan een school gesteld wordt of het mogelijk is om een leerling met een beperking in hun school te laten meedraaien, reageert niet iedere school even euforisch. Dat is sterk afhankelijk van de visie op onderwijs en opvoeding van de school. Mensen met een handicap worden nog steeds in een hoekje geduwd in onze maatschappij. Dat komt door de vooroordelen die nog steeds heersen: mensen met een handicap hebben een lager IQ, ze kunnen niet meedraaien in de maatschappij,... Als de school open staat voor het GON-project en bereid is aanpassingen door te voeren, zal de integratie van de leerlingen vlotter verlopen.

Ook de individuele leerkracht krijgt vaak klamme handen en reageert met onbegrip: kunnen leerlingen met een beperking niet gewoon naar speciale school gaan?, ik ben niet opgeleid om een leerling met een beperking te begeleiden, wat met het niveau van mijn klas? er zitten al heel wat leerlingen met een of andere stoornis in mijn klas, het is niet eerlijk t.o.v. de andere leerling dat de leerling met een beperking positief gediscrimineerd wordt,...

Je kan natuurlijk ook niet ontkennen dat een leerling met een handicap in je klas voor een grote uitdaging zorgt. Het vraagt, zeker gedurende de eerste maanden, meer tijd en inspanning van de leerkracht en heel het schoolteam. Denk maar aan specifieke begeleiding van de leerling, de ouders en de overlegmomenten met het GON. Het is belangrijk om je leerling goed te leren kennen en af te tasten waar de mogelijkheden liggen, wat wel en niet kan. Voor een leerkracht die zich hierin engageert, zullen de investeringen in tijd en energie op den duur minder als belastend worden gezien. Als de leerkracht dan effectief op de zorgvraag kan antwoorden, zorg dit ongetwijfeld voor veel voldoening.

Een klastitularis mag dan wel het eerste aanspreekpunt zijn voor de GON-begeleider en de leerling, toch is het belangrijk dat heel het team de leerling kent en zich engageert. Gemaakte afspraken worden daarom best met het hele team besproken en verder toegelicht. De GON-begeleider fungeert hierin als coördinator.

Een geëngageerd schoolteam en een goede samenwerking met het GON kan de meningen van de individuele leerkracht helemaal ombuigen in positieve zin. De inzet van een leerling met een beperking kan veel hoger liggen dan die van de gemiddelde leerling. Iemand met een beperking moet immers veel harder werken om resultaten te boeken. Dat valt bij leerkrachten zeker in positieve zin op. Doordat er een leerling in je klas zit die "anders" is dan de anderen, krijgen ze op een natuurlijke manier meer respect voor elkaar. Bovendien komt de zorg voor de leerling met een beperking ook de zwakkere leerlingen in je klas ten goede.

Begeleiding door het GON en adviezen

Een GON-begeleider kan de leerkrachten heel wat nuttige tips aanreiken betreffende het klasmanagement. Door deze kleine dingen toe te passen, wordt het voor de GON-leerling heel wat makkelijker om de lessen te volgen. Hier volgen een aantal algemene voorbeelden:

- aan leerkrachten van een leerling met een visuele beperking wordt vaak voorgesteld dat als zij iets op het bord schrijven, zij ook hardop zeggen wat zij op het bord noteren. Een leerling met een visuele beperking heeft vaak niet het vermogen om van het bord te kunnen aflezen. Op deze manier kan de GON-leerling toch meevolgen;

- een leerling met een visuele beperking heeft nood aan tucht. Als de leerkracht de klas niet helemaal in de hand heeft, kan er veel rumoer ontstaan. Dat maakt het voor een leerling met een visuele beperking moeilijk om de les te volgen, want hij of zij is erg aangewezen op het auditieve;
- zorg ervoor dat het klaslokaal er netjes bij ligt. Vermijd dat boekentassen of zelfs cursussen in de doorgang liggen. Dat kan voor pijnlijke situaties zorgen. Zorg er ook voor dat deuren en kasten niet halfopen zijn;
- spreek leerlingen aan met de voornaam. Kijk niet zomaar een richting uit als je een vraag stelt. Een leerling met een visuele beperking heeft dan snel het gevoel dat je het tegen hem hebt wanneer je zijn richting uit kijkt. Hou er ook rekening mee dat gelaatsuitdrukkingen bijna niet waarneembaar zijn;
- hou bij het ontwikkelen van materiaal rekening met het gebruik van een goed lettertype en aangepaste puntgrootte. Leerlingen met een visuele beperking hebben het moeilijk om een lettertype te lezen met veel schreefjes of woorden en zinnen die schuin, onderlijnd of vetgedrukt zijn. Een slechtziende leerling verkiest meestal het lettertype Verdana en Arial. De puntgrootte is afhankelijk van de aard van de visuele beperking;
- stimuleer een goede zithouding. Leerlingen met een visuele beperking nemen soms eigenaardige houdingen aan om iets toch maar te kunnen lezen. Deze houdingen zijn alles behalve ergonomisch en kunnen tot lichamelijke klachten leiden.
- ...

De GON-begeleider verzamelt heel wat gegevens omtrent de visuele handicap van een specifieke leerling. Hoe scherp is het zicht nog of hoe vernauwd is het gezichtsveld en waar liggen de uitvalten? Het is belangrijk om te weten hoe de leerling met een visuele beperking zijn wereld ziet, ook al is dat voor iemand die goed ziet heel moeilijk te begrijpen. Hij maakt een duidelijk overzicht voor het schoolteam waar de mogelijkheden en de beperkingen liggen voor de leerling. Dit zijn een aantal algemene adviezen. Natuurlijk moeten de leerkrachten, zoals hierboven al aangegeven, de leerling in kwestie eerst beter leren kennen. Het is belangrijk dat de leerkracht hierover communiceert met de medeleerlingen. Er moet ruimte gemaakt worden voor een gesprek. Laat de leerling in eerste instantie zelf antwoorden zoeken op vragen van medestudenten. Opgelet, de leerling zit in het secundair in zijn puberteit en valt het liefst zo weinig mogelijk op met zijn beperking.

De regels die voor heel de klasgroep gelden, gelden ook voor een leerling met een beperking. Het komt ook voor dat een leerling zijn beperking misbruikt. Probeer de oorzaak hiervan te zoeken: onzekerheid, hoge eisen,... Ga na waar de leerling hulp voor nodig heeft. Geef geen hulp waar het niet nodig is en werk niet betuttelend. De leerling komt hierdoor in de belangstelling van de rest van de klas te staan en dat is net wat hij niet wilt. Een leerling met een beperking gebruikt heel wat hulpmiddelen in de klas. Leerlingen met een visuele beperking kunnen in de klas gebruik maken van bv. een bordcamera waarmee het bord gefilmd wordt en geprojecteerd wordt op zijn computerscherm, een laptop met spraak- en/of vergrotingssoftware,... Ook hierdoor valt de leerling extra hard op in de klas. De stap om de hulpmiddelen effectief te gebruiken, kan erg groot zijn. Merk je als leerkracht dat de leerling zijn hulpmiddelen niet gebruikt maar wel nodig heeft, bespreek het dan zowel met de leerling als met de GON-begeleider.

Het is belangrijk om altijd rekening te houden met een leerling met een beperking in je klas bij het organiseren van een klasactiviteit. Een excursie in de Ardennen of een nachtdropping tijdens een teambuilding is voor een slechtziende of blinde leerling zeker niet vanzelfsprekend. Hou ook rekening bij het geven van huiswerk. Het meevolgen van de lessen vraagt voor een leerling met een visuele beperking een enorm grote inspanning. Het is bewezen dat slechtziende of blinde leerlingen vaak te maken krijgen met vermoeidheid. Schrik dan ook niet dat een leerling plots zijn hoofd op de bank legt of de ogen even sluit om

te bekomen. Na een volledige schooldag zijn die leerlingen dan ook moe of zelfs uitgeput. Vaak moeten leerlingen met een beperking thuis, naast het maken van huiswerk, ook nog wat leerstof inhalen omdat het in de klas niet helemaal gelukt is om mee te volgen.

Naast de specifieke begeleidingsmomenten voor de GON-leerling, staat de GON-begeleider ook klaar voor het schoolteam. Meestal vertoeft de GON-begeleider voor of na de begeleiding één uur in de leraarskamer waar hij beschikbaar is voor vragen van de leerkrachten. Tijdens deze informele momenten probeert de GON-begeleider de leerkrachten zo veel mogelijk te ondersteunen. De GON-begeleider kan dan praktische hulp bieden (aangepast materiaal), pedagogische steun, ondersteuning bij activiteiten (het kan zijn dat er een extra begeleider meekomt op een excursie tijdens de les aardrijkskunde) of ondersteuning bij het omgaan met de GON-leerling. In het hoger onderwijs fungeert de leerlingbegeleider van de reguliere school als tussenpersoon en heeft de GON-begeleider vaak geen direct contact met de leerkrachten. De GON-begeleider staat natuurlijk ook via mail of telefonisch klaar om een leerkracht uit de nood te helpen.

Sommige directies zijn nog nooit in aanraking gekomen met het GON en reageren daarom in zekere zin terughoudend en angstig. De GON-begeleider staat dan in voor de administratieve ondersteuning e.d. Van de directeur wordt ook nog verwacht dat hij leerkrachten ter beschikking stelt met een zekere openheid en inlevingsvermogen ten aanzien van de leerling met een beperking en een bereidheid tot samenwerking met het GON.

Er vinden heel wat evaluatiemomenten plaats gedurende het schooljaar. Allereerst is er een introductievergadering aan het begin van het schooljaar. Indien de leerkrachten van de GON-leerling allemaal nieuw zijn, is dit zeker zinvol. Zijn er slechts enkele nieuwe leerkrachten, dan wordt er enkel een introductiebundel overhandigd aan die leerkrachten. In die bundel staat uitgelegd hoe het GON werkt, wie de GON-leerling en de GON-begeleider zijn, praktische tips,... Het is ook de bedoeling dat tijdens de introductievergadering de leerkrachten doorgeven welke cursussen e.a. waarschijnlijk een moeilijkheid zullen vormen voor de GON-leerling. Hier wordt dan een oplossing voor gezocht (zie verder). Dergelijke dingen kunnen natuurlijk ook via e-mail. Het is vooral belangrijk dat de leerkrachten weten dat er een leerling met een beperking in de klas zit (bij vervangingen gebeurt het wel eens dat het vergeten wordt door te geven aan de vervanger. Dan zit de GON-leerling wel in een moeilijke situatie...).

Vervolgens is er nog een tussentijdse evaluatie die plaatsvindt in het begin van het tweede trimester (januari/februari) en een eindevaluatie op het einde van het derde trimester (mei/juni). Tijdens deze evaluatiemomenten wordt de werking van de begeleiding, de resultaten van de GON-leerling, de samenwerking met de school en de leerkrachten geëvalueerd.

De GON-begeleider stelt voor de tussentijdse- en eindevaluatie een enquête op waar al de bovenstaande informatie in bevraagd wordt. Ook door informele gesprekken in de leraarskamer of via e-mail te voeren, komt de GON-begeleider aan de nodige informatie. Niet alleen om op te nemen in het integratieplan, maar veel belangrijker nog: om aan eventuele minpunten te werken tijdens de begeleidingsmomenten.

Tijdens de evaluatiemomenten die georganiseerd worden door de GON-begeleider, zijn de volgende personen verplicht aanwezig: één vertegenwoordiger van de school (dat kan een leerkracht, een directeur, een leerlingenbegeleider of soms zelfs allemaal zijn), één ouder of voogd, het CLB (sinds kort enkel bij de eindevaluatie en bij de tussentijdse evaluatie enkel

als er een specifieke vraag is), de GON-begeleider en soms ook de GON-leerling zelf indien hij of zij meerderjarig is.

De GON-begeleider probeert ook in de mate van het mogelijke (en indien nodig) aanwezig te zijn op evaluatiemomenten die georganiseerd worden door de school, zoals deliberaties en klassenraden.

2.5.2 De school voor buitengewoon onderwijs die het GON organiseert

GON is hulp die geboden wordt aan een leerling met een beperking, de reguliere school waar die leerling les volgt en de ouders van de leerling. Die hulp komt er in de vorm van doelgerichte en leerlingsspecifieke begeleiding. De begeleiders werken vanuit een school voor buitengewoon onderwijs waar de nodige expertise opgebouwd wordt.

Het Koninklijk Instituut in Woluwe richt zich in het buitengewoon onderwijs op leerlingen met een auditieve-, een visuele beperking en autisme. Voor deze types is er ook telkens een uitgebreid GON-team. De begeleiders van dat GON-team richten zich specifiek op één type. Een pedagogisch diploma is voor een GON-begeleider een must, maar iedere begeleider heeft daarnaast zijn eigen achtergrond. Niet iedere begeleider is afgestudeerd als onderwijzer. Zo zijn er heel wat begeleiders die afgestudeerd zijn als verpleegkundige, ergotherapeut, logopedist, psycholoog,...

Een GON-begeleider is vaak het eerste aanspreekpunt als er zich problemen voordoen met een leerling. Hij zorgt ook voor een concretisering van de hulp zoals aangegeven staat in het handelingsplan. Een GON-begeleider werkt natuurlijk niet zelfstandig, maar maakt deel uit van een heel team waarin hij kan rekenen op de deskundigheid van heel wat collega's. Problemen waar de GON-begeleider geen raad mee weet, worden in teamverband besproken.

Het GON richt zich niet alleen op het begeleiden van een leerling, maar ook op het schoolteam zoals hierboven reeds uitgebreid beschreven werd. Leerlingegegerichte begeleiding omvat niet alleen de contactmomenten met de leerling, maar ook gesprekken met de ouders.

2.5.3 Het CLB van de reguliere school

in theorie is het CLB de organisator van het GON-project. In werkelijkheid gebeurt er na de opstart van de begeleiding relatief weinig aan de kant van het CLB. Hun deelname aan de eindevaluatiemomenten is wel verplicht. Voorts wordt er voornamelijk nog beroep gedaan op het CLB wanneer bv. de GON-leerling geheroriënteerd moet worden naar een andere studierichting of wanneer er psychologische problemen optreden bij de GON-leerling. Het CLB zal de GON-leerling dan doorverwijzen.

2.5.4 Het CLB van het buitengewoon onderwijs

Het CLB van de school voor het buitengewoon onderwijs participeert mee als een leerling de overstap maakt vanuit het buitengewoon- naar het regulier onderwijs. Het is betrokken bij de opmaak van het integratieplan. Verder waakt het CLB over de evolutie van het kind in het

regulier onderwijs en levert het de nodige attesten aan. Wanneer iemand uit het regulier onderwijs hulp vraagt vanuit het GON, is het CLB van de school voor buitengewoon onderwijs niet verplicht om deel te nemen.

2.5.5 De ouders

De ouders staan het dichtst bij hun kind en kennen het kind zoals niemand anders hem kent. Zij zijn als het ware experts. Zij weten perfect wat het kind wel en niet kan. Het is erg belangrijk dat de ouders hun expertise delen met de andere partners. De informatie waarover zij beschikken kan een meerwaarde zijn voor de werking van het GON.

Wanneer integratie van een kind naar het regulier onderwijs ter sprake komt, reageren ouders vaak angstig. Ze zijn bang dat hun kind negatieve ervaringen zal oplopen en ze weten hoe zwaar dat kan wegen op hun kind en heel het gezin. De ouders hebben reeds een vertrouwensband met een school voor buitengewoon onderwijs opgebouwd en moeten helemaal opnieuw beginnen. Bovendien neemt een school voor buitengewoon onderwijs naast de onderwijstaak ook de taak van opvoeder en begeleider gedeeltelijk over van de ouders. In het regulier onderwijs zijn deze taken volledig voor de ouders. Later zullen de ouders een doorverwijzing naar het regulier onderwijs ervaren als een opwaardering. Een GON-begeleider kan ook de administratieve taak van de ouders (gedeeltelijk) overnemen. Het gebeurt vaak dat de ouders heel wat papieren moeten verwerken m.b.t. financieringen, kinderbijslag,...

Van de ouders wordt er verwacht dat ze hun kind laten groeien naar integratie en zelfstandigheid. Vaak zie je dat ouders heel angstig zijn en hun kind zo veel mogelijk willen beschermen tegen de buitenwereld. Hierdoor staat het kind niet sterk in zijn schoenen. Het is dus de bedoeling dat de ouders hun kind stilaan los kunnen laten. De ouders moeten ook realistisch zijn en beseffen dat hun kind niet kan wat leeftijdsgenoten kunnen. Toch zal het kind altijd wel kwaliteiten hebben die extra in de verf gezet moeten worden (vaak hoor je: mijn kind kan niet fietsen, mijn kind vindt mij niet terug aan de schoolpoort, ... maar de positieve dingen worden vergeten).

Het komt voor dat de ouders en heel het gezin nood hebben aan gerichte hulp. Vaak heersen er vragen hoe ze nu eigenlijk moeten omgaan met een kind met een beperking en hoe ze hem kunnen helpen bij het studeren. Bovendien hebben de ouders en het gezin ook heel veel nood aan informatie over de beperking en over de werking van de hulpmiddelen waar het kind gebruik van maakt. De GON-begeleider kan ook ondersteuning bieden naar de onderlinge relaties binnen het gezin. Verder is de GON-begeleider ook nog een contactpersoon met andere betrokkenen. Heeft de GON-leerling nood aan extra ondersteuning op het gebied van sociale vaardigheden? Dan neemt de GON-begeleider contact op met thuisbegeleidingsdienst Licht & Liefde. Zij sturen dan een sociaal assistent die samen met de GON-leerlingen op zoek gaat naar manieren om het probleem aan te pakken. Vaak zijn deze organisaties geheel onbekend voor de ouders. De GON-begeleider legt hier vaak het eerste contact en volgt de ontwikkeling van het kind ook op.

2.5.6 De leerling

De begeleidingsmomenten van een GON-leerling gaan door in de reguliere school. Aan de hand van de beperking wordt er gezien welke lessen eventueel gemist kunnen worden om deze begeleiding te laten plaatsvinden. In de lagere school vindt de begeleiding in de klas

plaats. In het secundair kiest men vaak voor vakken als LO of godsdienst. Het vinden van begeleidingsmomenten in het lessenrooster vereist natuurlijk een kleine inspanning van de school. Het aantal begeleidingsuren hangt af van de specifieke noden van de GON-leerling en de evoluties doorheen het schooljaar. Gemiddeld wordt er minstens 2u per week begeleiding voorzien, maar het kan zelfs ook zo zijn dat er enkel begeleiding is wanneer de GON-leerling het nodig acht. In principe krijgt iedere GON-begeleider 4u per GON-leerling ter beschikking, maar deze uren worden ook voor andere doeleinden ingevuld.

Tijdens de begeleidingsmomenten wordt er gewerkt rond drie grote pijlers:

- materiële steun: een leerling met een visuele beperking beschikt over heel wat vergrote of/en digitale cursussen, figuren,... Daarnaast heeft een slechtziende leerling nog heel wat andere hulpmiddelen in de klas (bv. een bordcamera, een laptop,...). Hoe deze cursussen, figuren en andere hulpmiddelen praktisch best gebruikt worden, wordt hier nagegaan. Hier kan veel tijd inkruipen omdat zulke toestellen een heel specifieke handleiding hebben en er ook functies ter beschikking zijn die niet altijd relevant zijn voor een leerling;
- pedagogisch didactische steun: het is belangrijk dat de GON-begeleider onderzoekt met welke valkuilen de leerling in aanraking komt door zijn beperking. Inhoudelijk kan er niet altijd geholpen worden. Niet iedere GON-begeleider heeft kennis van bv. boekhouden. Verder wordt er ook nog gewerkt rond leren leren. Dat werkt natuurlijk helemaal anders dan bij een leerling die zijn ogen wel goed kan gebruiken. Hoe pakt de GON-leerling het leren precies aan? hanteert hij of zij wel de juiste werk- en leerstrategie? Maakt hij of zij een (examen)planning op?;
- emotionele steun: over het algemeen kun je stellen dat personen met een visuele beperking minder assertief en sociaal vaardig zijn. Omgaan met medestudenten en toenadering tot hen zoeken vormt echt een probleem. Ook problemen tijdig aangeven bij de juiste persoon is vaak moeilijk. Bovendien kan het ook zijn dat de persoon met een beperking het moeilijk heeft om zijn 'anders zijn' te accepteren. Tussen de leerling en de begeleider ontstaat er op termijn een vertrouwensband. Een leerling kan bij zijn begeleider terecht voor van alles en nog wat: vragen rond zijn beperking, slechte ervaringen, sociale problemen,... Het is belangrijk dat een GON-leerling realistisch in de wereld staat en dat hij zelf heel goed weet waar de grens van zijn kunnen ligt.

In het begin zal de GON-begeleider zelf heel wat problemen en belemmeringen zien tijdens de begeleidingsmomenten. Toch verwacht men van de leerling dat hij op den duur zelf kan aangeven waar zich problemen voordoen. Dit is een groeiproces.

Zoals je hier eerder al kon lezen zijn er enorm veel visuele beperkingen. Als je mensen met visuele beperkingen met elkaar gaat vergelijken, merk je ongetwijfeld één constante op: onzekerheid. Het is moeilijk om in te schatten wat je mogelijkheden zijn en waar de grenzen precies liggen. Over een grens gaan betekent vaak een confrontatie met wat je niet kunt en zorgt voor teleurstelling. Omdat de omgeving, ouders, vrienden, familie,... de persoon met een visuele beperking overbeschermen, wordt de groei naar zelfstandigheid tegengehouden.

2.6 De taken van een GON-begeleider

De taak van een leerkracht is niet meer enkel en alleen kennis overbrengen. De kennis, vaardigheden en attitudes die een leerkracht moet bezitten, staan in het beroepsprofiel en de basiscompetenties opgesteld door de Vlaamse Overheid. Het omvat 10 typefuncties die onderverdeeld kunnen worden in drie clusters: de verantwoordelijkheid t.o.v. de leerling, de

verantwoordelijkheid t.o.v. de school en de onderwijsgemeenschap en de verantwoordelijkheid t.o.v. de maatschappij.

Het GON-team van het Koninklijk Instituut in Woluwe, heeft de verschillende typefuncties van een leerkracht aangepast aan de taken binnen het GON. Ik bespreek de verschillende typefuncties hieronder kort.

2.6.1 De typefuncties van een GON-begeleider

De typefuncties van een GON-begeleider kunnen ingedeeld worden in twee grote groepen: de GON-begeleider als logistiek medewerker en de GON-begeleider als veldmedewerker. Van een GON-begeleider wordt immers een brede inzetbaarheid verwacht. Dat blijkt ook uit de gemeenschappelijke taak van dat GON-team: ambulante dienstverlening en logistieke ondersteuning om de integratie van een leerling met een visuele beperking in het reguliere onderwijs te verhogen.

1. De GON-begeleider als logistiek medewerker:

Typefunctie 1: de logistiek medewerker als omzetter:

Dit is de hoofdtaak van een logistiek medewerker. Het didactisch materiaal van de GON-leerling wordt aangepast aan de specifieke noden van de leerling in kwestie. Het kan bv. gaan om vergrotingen van allerlei aardrijkskundige kaarten of het aanpassen van de lay-out van cursussen. Aangezien ook blinde leerlingen les volgen in het regulier onderwijs, kunnen de omzettingen ook in het braille gebeuren. Het komt geregeld voor dat leerkrachten examens doorsturen naar de GON-begeleider. Hij zorgt er dan voor dat de examens aangepast worden aan de noden van de leerling.

Typefunctie 2: de logistiek medewerker als administratief medewerker:

Naast de specifieke logistieke- en begeleidingstaken, komt er heel wat administratie aan te pas. Het gaat dan meer bepaald over het maken van verslagen, het verzamelen van gegevens over de leerlingen, nagaan welke omzettingen al uitgevoerd zijn,...

Typefunctie 3: de logistiek medewerker als lid van een school(team):

Een GON-begeleider moet aansluiten bij heel wat vergaderingen, zoals bv. een personeelsvergadering, intervisievergaderingen,... Daarnaast moet hij deelnemen aan de activiteiten van de werkgroep waar de GON-begeleider deel van uitmaakt en kan hij ingezet worden om toezicht te houden in het buitengewoon onderwijs.

Typefunctie 4: de logistiek medewerker als inhoudelijk expert en innovator:

De wereld staat natuurlijk niet stil en de wetgeving verandert geregeld. De regels rond de werking van het GON kunnen veranderen of er kan een nieuw hulpmiddel of ICT-tool op de markt zijn gekomen die wel eens relevant zou kunnen zijn voor leerlingen met een visuele beperking. Daarom staat levenslang leren hier ook centraal. Het volgen van nascholingen is dus absoluut een must.

Een logistiek medewerker moet ook beschikken over een aantal algemene competenties:

- ICT-vaardigheden: niet alleen het werken met het MS Office pakket en andere basisprogramma's, maar ook het werken met softwareprogramma's die specifiek gericht zijn op leerlingen met een visuele beperking zoals vergrotingssoftware zijn heel belangrijk;
- blind en foutloos typen is een meerwaarde;

- je moet voldoende kennis hebben over je doelgroep: de verschillende oogaandoeningen, de hulpmiddelen voor mensen met een visuele beperkingen,...;
- ...

2. De GON-begeleider als veldmedewerker:

Typefunctie 1: de GON-begeleider als begeleider van leer- en ontwikkelingsprocessen

Het is erg belangrijk om de beginsituatie van de betrokken partijen te leren kennen. Niet alleen die van de leerling, maar ook van de ouders en de school. Leren leren bij een leerling met een visuele beperking werkt helemaal anders dan bij ziende leerlingen. Het is belangrijk dat de GON-begeleider op zoek gaat naar aangepaste studie- en leermethoden op maat van de specifieke leerling. Het is natuurlijk belangrijk dat de begeleider zijn leerling kent en zijn traject nauwgezet opvolgt. De begeleider geeft ook tips omtrent klasmanagement en de algemene didactiek zoals hierboven reeds aangegeven.

Typefunctie 2: De GON- begeleider als socio- emotionele begeleider van de GON-leerling

GON-begeleider ben je meestal voor een langere tijd. Daardoor kan je een band met je leerling opbouwen. Dat is heel belangrijk, want een leerling heeft vaak een klankbord nodig. Je neemt als GON-begeleider ook de nodige acties op het gebied van sociale vaardigheden zodat de leerling in een positief leefklimaat opgenomen kan worden en dat zowel binnen als buiten de school. Wees alert en let op signalen waaruit blijkt dat de leerling zich niet goed in zijn vel voelt. Streef naar een verhoging van de sociale vaardigheden, maar ook naar zelfredzaamheid. Een GON-begeleider is immers niet dag en nacht ter beschikking en er zal ook een dag komen dat de leerling geen beroep meer kan doen op een begeleider. Dit komt de maatschappelijke participatie alleen maar ten goede. Zorg ervoor dat de leerling zich thuis voelt in de klas en dat de andere leerlingen de handicap ook leren kennen.

Typefunctie 3: De GON- begeleider als inhoudelijk expert en innovator

Het is belangrijk dat een GON-begeleider een beeld krijgt van leerplannen en eindtermen om zo mogelijke valkuilen al te detecteren. Het is je waarschijnlijk al opgevallen dat visuele beperkingen en de verschillende functies van het oog moeilijke benamingen krijgen. Het is een must voor een begeleider hier enige kennis van te hebben. Een GON-leerling zal in de klas en thuis beroep doen op heel wat hulpmiddelen zoals een bordcamera, een handleesloep, een vergrotingsprogramma,... Deze toestellen zijn niet altijd even makkelijk te gebruiken. Het is belangrijk dat de GON-begeleider hier ook kennis van heeft om de leerling zo goed mogelijk te kunnen ondersteunen tijdens de begeleidingsmomenten. Het is een meerwaarde als je als GON-begeleider naar infomomenten of beurzen gaat waar nieuwe hulpmiddelen worden voorgesteld. Zo kan je relevante hulpmiddelen ook op de school voor buitengewoon onderwijs voorstellen en de nodige expertise opbouwen. Het is belangrijk dat je als begeleider vaak in contact staat met de logistieke medewerkers om zo tot het beste materiaal te komen voor de specifieke leerling. Tenslotte maakt iedere GON-begeleider ook nog deel uit van verschillende werkgroepen (zie verder).

Typefunctie 4: De GON- begeleider als administratief medewerker en organisator

Een GON-begeleider houdt een dossier met specifieke gegevens en verslagen bij over de leerling. Begeleidingsmomenten kunnen niet elke week opnieuw op hetzelfde tijdstip doorgaan. Lessenroosters kunnen wel eens veranderen. Het is belangrijk om dan goede afspraken te maken met de leerling en een lokaal te reserveren; Hij ondersteunt de directie van de school bij bv. het indienen van een financieringsaanvraag.

Typefunctie 5: De GON- begeleider als partner van de ouders

Wanneer de GON-leerling minderjarig is, maken de ouders deel uit van de evaluatiemomenten gedurende het hele schooljaar. Aangezien de thuissituatie van een leerling ook invloed heeft op de schoolse prestaties, het gemoed van een leerling,... is het belangrijk dat de begeleider relevante informatie te weten komt. Bovendien is de GON-begeleider ook altijd bereid om op vragen van de ouders te antwoorden. Indien er problemen opduiken waar tijdens de begeleiding onvoldoende of niet genoeg aan gewerkt kan worden, bv. rond sociale vaardigheden, kan de begeleider de leerling en het gezin doorverwijzen naar een externe organisatie. Het is wel belangrijk dat de begeleider op de hoogte blijft van de evoluties tijdens de begeleidingsmomenten van die externe organisatie.

Typefunctie 6: De GON- begeleider als lid van een schoolteam (K.I. Woluwe)

Een GON-begeleider werkt voor een school voor buitengewoon onderwijs waar het GON georganiseerd wordt. In het team worden diverse vergaderingen georganiseerd waar iedere begeleider aan moet deelnemen. Ook is participatie aan een werkgroep verplicht voor iedere begeleider.

Typefunctie 7: De GON- begeleider als partner van externen

Een GON-begeleider komt in heel wat verschillende scholen terecht. Het is belangrijk om het schoolreglement en de manier van werken van de scholen te leren kennen en je hiernaar te schikken. De GON-begeleider organiseert doorheen het schooljaar een aantal evaluatiemomenten en neemt ook deel aan klassenraden. Hij staat open voor communicatie met leerkrachten, directie en leerlingbegeleiders van de reguliere school, zowel tijdens de informele momenten op school als via mail of telefonisch.

2.6.2 De werkgroepen

Naast de begeleiding van de leerling, de ouders en het schoolteam en logistieke ondersteuning, zit iedere GON-begeleider in een werkgroep. Je bepaalt als GON-begeleider zelf van welke werkgroep je graag deel uitmaakt. Het is belangrijk om rekening te houden met je eigen interesses en je schoolloopbaan. Zoals al eerder aangegeven heeft iedere GON-begeleider een pedagogisch diploma, maar is niet iedereen afgestudeerd als onderwijzer. Een GON-team bestaat ook uit verpleegkundigen, orthopedagogen,...

Hieronder vind je een korte omschrijving van een aantal werkgroepen:

- RSV (relaties en seksuele vorming): graag zien en graag gezien worden is iets wat iedereen, ook mensen een beperking, bezig houdt. Mensen met een visuele beperking kunnen relaties en seksualiteit op een heel andere manier beleven, maar hebben hier natuurlijk even veel recht op. Beeld je maar eens in hoe moeilijk het zou zijn als je een partner moet kiezen zonder ernaar te kijken. Thema's die in deze werkgroep aan bod komen zijn onder meer: anticonceptiemiddelen, homoseksualiteit, hiv en aids, relaties en seksualiteit binnen een multicultureel gegeven,... Deze werkgroep organiseert heel wat projectdagen waar ook leerlingen uit het buitengewoon onderwijs kunnen aansluiten;
- SOVA (sociale vaardigheden): GON-begeleiders weten uit ervaring dat jongeren met een visuele beperking erg kwetsbaar zijn in hun socio-emotionele ontwikkeling. Daarom bestaat er sinds 1994 een werkgroep voor jongeren die nood hebben aan het versterken van hun sociale competenties met als doel hun integratie in de wereld. Jaarlijks organiseert de werkgroep groepsactiviteiten waarbij heel wat doelen centraal staan: weerbaarheid, vriendschappen opbouwen, vrijemeningsuiting, eigen (negatieve) ervaringen delen en bewustwording van welke elementen belangrijk zijn bij communicatie en ermee kunnen omgaan (mimiek, lichaamstaal,...);

- intervisie: het gebeurt wel eens dat een GON-begeleider met de handen in het haar zit en echt niet weet hoe hij of zij een probleem moet aanpakken. In deze groep wordt er gezamenlijk gezocht naar ideeën over hoe je best een bepaald probleem kunt aanpakken. Het kan bv. ook zijn dat een bepaalde GON-begeleider al eens hetzelfde heeft meegemaakt en die ervaring wil delen;
- hogeschool: de overgang van het secundair onderwijs naar het hoger onderwijs verloopt niet altijd zonder slag of stoot. Een keuze die je niet ligt is snel gemaakt. Bovendien kom je in aanraking met een veel grotere hoeveelheid van leerstof, taken en werkdruk. Hoe pak je zoiets aan?;
- ...

3 Observatie van begeleidingsmomenten

3.1 Leerling 1

F. is een leerling uit het eerste jaar. Met zijn linkeroog ziet hij minder dan 0,5 en is enkel lichtinval nog zichtbaar voor hem. Met zijn rechteroog kan hij wel nog redelijk goed zien, ongeveer 7/10. Aan beide ogen heeft hij littekenweefsel rond de pupil waardoor het centraal gezichtsveld ook verstoord is. Doordat hij slechts op één oog kan rekenen, is er ook een probleem met het dieptezicht van deze leerling. Ondanks de problematiek gaat het om een matige visuele beperking. De leerling volgt de richting 1A met optie voetbal. In zijn vrije tijd steekt hij wekelijks ook heel wat tijd in zijn lievelingssport. F. komt uit het gewoon onderwijs en kreeg al twee jaar GON-begeleiding.

De begeleiding vindt wekelijks plaats tijdens de les godsdienst. De begeleidster spreekt dan af met F. op het leerlingensecretariaat. Daarna gaan ze op zoek naar een vrij lokaal waar ze kunnen werken. De begeleiding duurt één lesuur. Hij krijgt geen vrijstelling voor de les godsdienst. Men verwacht dat hij deelneemt aan toetsen en examens en dat hij taken voor het vak maakt. De leerkracht voorziet wekelijks ingevulde werkblaadjes voor hem zodat hij de leerstof niet moet bijschrijven. F. geeft aan dat hij het moeilijk vindt om voor het vak te studeren als hij over bepaalde onderwerpen geen les heeft gekregen.

F. valt niet echt op in de klas. De leerkrachten vinden hem zeker niet storend. In het klaslokaal zit hij vooraan aan de linkerkant. Als hij rechts zou zitten, zou het moeilijk zijn om van het bord te kunnen aflezen aangezien het zicht aan zijn linkeroog weg is gevallen. De leerling maakt voorlopig nog weinig gebruik van hulpmiddelen. Zo verloopt van het bord lezen met zijn goed oog nog behoorlijk vlot. Daarnaast maakt hij op dit moment nog gebruik van werk- en handboeken op papier omdat van dichtbij lezen nog vrij goed lukt. Hij maakt wel gebruik van een computerscherm waarop de projecties van de bordboeken getoond worden. Enkel grafieken en kaartmateriaal, bv. voor het vak aardrijkskunde, en de examens worden omgezet naar A3 door de logistieke dienst van de school voor het buitengewoon onderwijs. F. wilt zo normaal mogelijk door het leven stappen en het liefst niet te hard opvallen.

Aan het begin van het schooljaar heeft de begeleidster een inleefles georganiseerd. Men maakte zich zorgen over de integratie van F. in de klasgroep omdat het in de richting sport vaak om stoere mannen gaat. Toch ligt hij F. goed in de groep. Hij dwingt veel respect af van

zijn klasgenoten door zijn voetbaltalent. Zijn klasgenoten kijken zelfs een beetje naar hem op.

Vorige week heeft F. zijn rapport gekregen. De begeleidster overloopt samen met hem de punten. Die zijn over het algemeen goed. Hij heeft een zware onvoldoende voor geschiedenis en hij is er nipt door op wiskunde. Over het algemeen scoort hij door het jaar goed. Aan geschiedenis wordt dan ook geen aandacht besteed omdat het hier over een slechte taak gaat. Wiskunde is wel een struikelblok, maar hij slaagt er wel in om er telkens weer door te spartelen. F. neemt zijn toetsen van wiskunde op de bank. De begeleidster overloopt waar het mis is gelopen. Ze nemen het werkboek van wiskunde erbij en verbeteren de toetsen samen.

Sport is zijn hoofdvak en voetbal is zijn lievelingssport. Dat kan raar klinken, maar hij slaagt er toch in op een behoorlijk hoog niveau te sporten. Hij krijgt wel te maken met een aantal struikelblokken. Aangezien hij slechts met één oog kan zien, gebeurt het wel eens dat hij de bal tijdens het voetballen niet ziet. Hij kan dat op dit moment nog erg goed compenseren door zijn voetbaltalent. Wanneer er tijdens de les een wedstrijd plaatsvindt, zorgt dat leerkracht dat er gekleurde vestjes klaarliggen zodat F. duidelijk de teams kan onderscheiden. Toestelturnen verloopt moeilijk door zijn beperkt dieptezicht. Daarnaast geeft de leerkracht aan dat zwemmen ook niet makkelijk is omdat hij dan geen bril draagt. Hij kan niet zien hoe de leerkracht de oefening voordoet en kan het daardoor dus ook niet nadoen.

F. is een bijzonder stille jongen. Tijdens de begeleidingsmomenten vertelt hij niet veel. De begeleidster, de leerkrachten en de mama geven aan dat hij een gesloten boek is. Het is moeilijk voor de begeleidster om een band met hem op te bouwen. Hij zal zelf nooit aangeven wat er moeilijk loopt. Het is vaak gissen voor de begeleidster. De hulpvraag komt meestal van de mama, die erg betrokken is bij de begeleiding. De begeleidster en de mama mailen of telefoneren wekelijks om de situatie van F. op te volgen. Zo meldt de mama dat de hoeveelheid leerstof een moeilijkheid vormt voor hem. Vermoeidheid, wat bij ieder persoon met een visuele beperking aanwezig is, speelt hier een grote rol in. In het lager onderwijs stonden de ouders eerder weigerachtig tegenover de begeleiding. Ze hadden angst dat hun zoon anders behandeld zou worden of te veel op zou vallen. Nu zijn ze erg dankbaar en betrokken over het werk dat tijdens de begeleidingsmomenten gerealiseerd wordt. Ze merken dat het nut heeft en dat begeleiding enkel ten goede is van de schoolse ontwikkeling van F. De ouders zitten momenteel in een scheiding, maar ze zorgen ervoor dat hij er zo weinig mogelijk last van heeft. Niemand heeft ook de indruk dat de leerling er erg onder lijdt. Op oudercontacten zijn ze ook telkens samen aanwezig.

Aangezien F. zelf geen problemen of valkuilen aangeeft, moet de begeleidster rekenen op de betrokkenheid van de leerkrachten. In de leraarskamer komen zijn leerkrachten spontaan naar de begeleidster om het te hebben over de voortgang van de leerling. De resultaten zijn over het algemeen goed. Alleen de leerkracht van wiskunde maakt zich zorgen of F. de leerstof effectief begrijpt. Daarom krijgt hij de opdracht om online herhalingsopdrachten te maken voor het vak.

Het handschrift van F. begint onleesbaar te worden. Hij kan er zelf nog wel aan uit, maar voor de leerkrachten is het problematisch. Door het lestempo dat alleen maar zal toenemen, zal het probleem alleen nog maar erger worden. Daarom is het doel om vanaf het 3de jaar zo veel mogelijk digitaal te gaan werken. Het laptopgebruik wordt tijdens de begeleidingsmomenten ook gestimuleerd en aangeleerd. Zo is het gebruik maken van de muisaanwijzer heel moeilijk voor leerlingen met een visuele beperking. Daarom leert de begeleidster hem nu sneltoetsen aan zodat hij de muis stilaan achterwegen kan laten. Niet enkel het onleesbaar handschrift van de leerling is een reden om over te stappen naar

laptopgebruik tijdens de lessen, maar ook het comfort van de leerling. Door het aannemen van niet-ergonomische zithoudingen om te kunnen lezen van het bord of te noteren op een werkblad, krijgt F. lichamelijke klachten. Door gebruik te maken van een laptop, zouden deze klachten moeten afnemen. Het laptopgebruik wordt tijdens de begeleidingsmomenten gestimuleerd door het vak Nederlands te schematiseren in MS Word. ICT-vaardigheden zijn moeilijk voor leerlingen met een visuele beperking. Hier steekt de begeleidster dan ook veel tijd in.

Wekelijks gaat de begeleidster samen met de leerling na of er bepaalde dingen omgezet moeten worden naar A3, bv. een krantenartikel of een extra werkblad voor het vak aardrijkskunde. Daarnaast zorgt de begeleidster er ook voor dat de werkboeken volledig zijn ingevuld. Indien de leerling te vermoeid is geweest en daardoor niet alles heeft kunnen noteren, zorgt de begeleidster voor kopieën van de ontbrekende oplossingen van een klasgenoot. De komende weken staat de voorbereiding van de examens op het programma. De begeleidster zal dan samen met F. een haalbare examenplanning opstellen. Naast de begeleiding van het GON krijgt de leerling ook nog thuisbegeleiding van de Brailleliga. Om in het 3de middelbaar optimaal digitaal te kunnen werken, is het noodzakelijk dat F blind leert typen zodat hij het tempo van de andere leerlingen kan volgen. De Brailleliga neemt deze lessen voor haar rekening. De begeleidster volgt het mailverkeer tussen de Brailleliga en de mama van F. ook op. Ook weet de begeleidster perfect wat de Brailleliga hem aanleert en neemt ze de tijd om tijdens de begeleidingsmomenten het blind typen te herhalen met hem.

3.2 Leerling 2

S. is een leerling uit het vierde jaar humane wetenschappen. Hij ziet met beide ogen 2/10. Daarnaast heeft hij een vernauwd gezichtsveld, weinig dieptezicht en een zwaar verstoord kleurzicht. Zo zijn geel, groen en rood voor hem één kleur, nl. een grijs tint. Hij krijgt al 5 jaar begeleiding van dezelfde begeleidster. De begeleiding verloopt al sinds het begin erg moeizaam. De leerling kampt met een zwaar motivatieprobleem die de begeleidster niet opgelost krijgt. Door zijn gebrek aan motivatie heeft hij al één schooljaar moeten dubbelen en ziet het er voor dit schooljaar ook zeer slecht uit.

In de klas maakt de leerling gebruik van heel wat hulpmiddelen. Hij zit achteraan in de klas aan een bureau. Hij maakt voor heel wat vakken gebruik van digitale bestanden. Enkel voor Frans en de grafische vakken, zoals wiskunde en fysica, werkt hij liever op papier. Voor Frans omdat het typen van de verschillende accenten moeilijk is en voor de grafische vakken omdat het moeilijk is om digitaal te werken met grafieken en kaarten e.d. Op zijn laptop staat geen vergrotingssoftware, maar maakt hij gewoon gebruik van de toegankelijkheidsaanpassingen van Windows. Daarnaast hangt er aan het plafond een camera die beelden van het bord doorstuurt naar een apart scherm op zijn bureau. Met een aantal toetsen kan hij makkelijk in- en uitzoomen en eventueel ook een foto maken van het bordschema en het bewaren. Hij heeft wel dringend nood aan een nieuwe bordcamera omdat de sterk verouderde camera niet alle pixels meer weergeeft. Hij moet dan erg inzoomen waardoor hij het overzicht over het bord verliest. Tenslotte maakt hij ook een beperkte mate gebruik van een TV-leesloep die ook achteraan in de klas staat. Een TV-leesloep is ook een soort camera waar je een werkboek of krantenartikel onder kunt leggen. De camera stuurt beelden ook door naar een apart scherm. Ook deze beelden kan hij in- en uitzoomen en eventueel bewaren. De examens worden voor hem omgezet in grootdruk. De begeleidster stuurt vlak voor de examens een mailtje naar het leerkrachtenteam zodat zij het zeker niet uit het oog verliezen.

De begeleiding gaat door tijdens de les informatica. Hij heeft een vrijstelling voor dat vak gekregen. Niet alleen omdat ICT-vaardigheden in het algemeen moeilijk zijn voor leerlingen met een visuele beperking, maar ook omdat de inhoud over programmeren gaat. Het programma bevat veel kleuren en die zijn niet omzetbaar naar iets toegankelijk voor hem. Hij zou dus compleet verloren lopen tijdens die lessen.

S. is schoolmoe en loopt er vaak apathisch bij. Hij zal het 4de jaar waarschijnlijk opnieuw moeten doen. De leerkrachten geven aan de S. een aangename, zelfs een toffe gast, is. Zij doen erg hun best om de leerling het zo comfortabel mogelijk te maken. Maar hij geeft er weinig voor in de plaats. Hij laat zich in de klas meeslepen door een leerling die dezelfde houding aanneemt. Die leerling geeft aan dat hij wilt stoppen met school en dat hij wel naar het leger zal gaan. S. volgt hem, maar voor hem is dat natuurlijk geen realistisch beeld. Wat wel realistisch is, is dat een leerling met een visuele beperking zonder diploma compleet verloren is in deze maatschappij.

Wanneer de begeleidster de punten van S. samen met hem overloopt, geraakt ze gefrustreerd. De buizen zijn erg diep. Het gaat om 1 op 20 of 2 op 30. Hij geeft niet onmiddellijk toe dat hij niet gestudeerd heeft, maar dat is wel overduidelijk. Hij heeft vaak een smoes klaar om alles te kunnen weerleggen. De leerkrachten geven aan dat hij zijn vermoeidheid vaak als uitvlucht gebruikt wanneer hij weer eens niet gestudeerd heeft.

De ouders zijn aan het scheiden. Thuis is er vaak verbaal geweld. De leerling heeft het hier zwaar mee. Thuis kan hij moeilijk studeren door de situatie. Daarom hebben de leerkrachten hem aangeraden om na school in de studie te blijven studeren. Dat wilt hij niet omdat hij 's avonds dan te laat thuis zou zijn. Thuis is er 's avonds niemand die hem controleert omdat de ouders dan gaan werken. De moeder heeft hoge eisen. Zij wilt dat haar zoon een ASO richting blijft volgen. Met de ingesteldheid die de leerling nu heeft, lukt dat niet. Men kijkt uit naar een TSO-richting die hem zou interesseren. Vaak komen er practica bij kijken bv. bij biologie en fysica, die visueel te zwaar zullen zijn voor hem. De leerling geeft aan dat hij zich goed voelt op de school waar hij nu zit. Hij staat wel open voor een TSO-richting, maar de studiekeuze is beperkt en hij beseft dat hij niet kan winnen van zijn mama.

Het contact met de ouders verloopt, mede door de scheiding, erg stroef. De begeleidster heeft regelmatig een discussie met de moeder. Wanneer ze probeert om S. te heroriënteren naar een TSO-richting, wilt de moeder daar niks over weten. Het TSO zou volgens haar minderwaardig zijn. Telefonisch en via mail is de mama ook niet meer bereikbaar. De begeleidster heeft al verschillende keren een afspraak proberen te regelen met haar omdat er dringend een nieuwe bordcamera aangekocht moet worden. Maar de moeder geeft geen gehoor.

Door zijn gebrek aan motivatie is er ook weinig hulpvraag. Van een vierde jaar verwacht men wel dat er problemen aangegeven worden. Dat doet hij niet. Hij wilt wel dingen samenvatten met de begeleidster die hij moeilijk vindt, bv. voor het vak Nederlands. Maar deze gebruikt hij dan helemaal niet bij het studeren. Hij geeft ook aan dat hij geen examenplanning wilt maken omdat hij zich er toch niet aan kan houden. De begeleidster overloopt het kaartmateriaal en de foto's voor het vak aardrijkskunde samen met hem. De kaarten die hij moeilijk leesbaar vindt, worden voor hem omgezet. Zo kan het contrast aangepast worden omdat kleuren moeilijk te onderscheiden zijn voor hem. Waarschijnlijk gebruikt hij het materiaal dat voor hem omgezet wordt helemaal niet. Dat is erg frustrerend voor de begeleidster. Het omzetten van kaarten, figuren, foto's,... vraagt immers heel veel tijd.

Tijdens de begeleidingsmomenten moet het ICT-gebruik ook extra gestimuleerd worden. Sneltoetsen vormen voor hem geen probleem meer, al moeten ze wel vaak herhaald

worden. Hij maakt gebruik van digitale bestanden. Het gebruikmaken van het softwareprogramma waarmee hij werkboeken kan invullen, vormt nog een probleem. Leren werken met het programma neemt veel tijd in beslag van de begeleidingsmomenten. De leerling geeft zelf aan dat vakken als aardrijkskunde en geschiedenis erg moeilijk voor hem zijn om te studeren. Dat komt grotendeels omdat er veel kaartmateriaal gebruikt wordt tijdens deze vakken. De begeleidster neemt samen met S. de cursussen van deze vakken door. Men gaat na wat er moeilijk verloopt en wat er eventueel aangepast kan worden. Zo geeft de leerling aan dat hij het moeilijk vindt om digitaal notities te nemen bij PowerPointpresentaties. Nu worden alle dia's van de PowerPoint in MS Word geplakt zodat hij daar makkelijker notities kan nemen.

Orde is zowel digitaal als in zijn papieren een zwaar probleem. Elke week neemt begeleidster de tijd om samen met hem lossen papieren te sorteren. Digitaal kan de begeleidster een oogje in het zeil houden doordat al zijn bestanden in een gedeelde Dropbox staan.

4 Het M-decreet

In vergelijking met andere Europese landen, heeft België veel meer leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Het valt ook op dat die leerlingen nog te vaak naar het buitengewoon onderwijs gaan. In 2009 tekende Vlaanderen nochtans het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Daarin staat dat niet separatie, maar wel inclusie een plaats moet krijgen in de maatschappij. Het M-decreet zegt dat niet het buitengewoon onderwijs de eerste optie is voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften, maar wel het regulier onderwijs. Leerlingen kunnen zich door het decreet inschrijven in een school naar keuze, ongeacht de ernst van de handicap. Door het M-decreet hoopt de Vlaamse Overheid dat meer kinderen het systeem terecht komen van Inclusief Onderwijs (ION). De twee begrippen, M-decreet en ION, worden in de volgende paragrafen verder toegelicht.

4.1 De uitgangspunten van het M-decreet

De "M" staat voor "maatregelen" voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Het decreet trad op 1 september 2015 in werking en rust op zes uitgangspunten:

- eerst gewoon dan buitengewoon;
Separatie is niet langer de eerste stap, maar wel inclusie. De eerste keuze is het gewoon onderwijs. Wanneer een leerling niet mee kan in een gewone school, moet het lerarenteam eerst op zoek gaan naar wat de leerling nodig heeft om beter te kunnen leren. De vraag is niet wat er mis is met de leerling.
- recht op redelijke aanpassingen;
De school, de ouders en het CLB moeten aantonen dat ze voor de leerlingen op zoek gaan naar redelijke aanpassingen. Dat kunnen technische aanpassingen zijn, zoals een laptop. Het kan ook om praktische aanpassingen gaan, zoals extra tijd bij toetsen en examens.
- recht op inschrijven in een gewone school;
De leerling met specifieke onderwijsbehoeften mag zich inschrijven in een school naar keuze. De school mag deze leerling niet weigeren, ook al volgt de leerling een aangepast curriculum.
- nieuwe types in het buitengewoon onderwijs;

Er bestaan nieuwe types in het buitengewoon onderwijs voor leerlingen die ondanks de redelijke aanpassingen niet kunnen functioneren in een gewone school.

- nieuwe toelatingsvoorwaarden buitengewoon onderwijs; Enkel het CLB kan een leerling doorverwijzen naar het buitengewoon onderwijs door een gemotiveerd verslag op te stellen.
- ondersteuning voor het gewoon onderwijs. Vanzelfsprekend moet er extra ondersteuning komen voor het gewoon onderwijs om een leerling met specifieke onderwijsbehoeften te kunnen ondersteunen. Dat kan in de vorm van personeel, tijd en knowhow.

4.2 Redelijke aanpassingen

Redelijke aanpassingen zijn er om inclusie in het gewone onderwijs zo haalbaar mogelijk te maken. Deze aanpassingen worden uitgewerkt op basis van zeven criteria.

1. Een passende maatregel is maatwerk

Een passende maatregel:

- werk je uit op maat van elke leerling. Het is dus niet gelijk voor alle leerlingen met eenzelfde stoornis of beperking. Het hangt af van de onderwijsbehoeften van de betreffende leerling in zijn specifieke context;
- werk je uit, rekening houdend met de leerkracht(en) en andere begeleiders. De maatregel inspireert tot handelen en is haalbaar;
- vertrekt vanuit de sterktes van de leerling. Het draagt bij tot de ontwikkeling, betrokkenheid en het welbevinden van de leerling.

2. Een passende maatregel is SMART

SMART staat voor:

- specifiek: een maatregel is concreet en eenduidig op maat van de specifieke onderwijsbehoeften van de leerling. Je kunt er meteen mee aan de slag;
- meetbaar: je kunt meten of observeren in welke mate de maatregel werkt;
- aanvaardbaar: de maatregel is acceptabel voor zowel de leerling(en), de ouders, als voor de leerkracht(en);
- realistisch: de maatregel is haalbaar om in praktijk te brengen;
- tijdsgebonden: je stelt telkens een bepaalde termijn voorop om de maatregel uit te proberen, te evalueren en bij te sturen.

3. Een passende maatregel heeft waar mogelijk ook voor andere leerlingen een positieve impact

Voor een passende maatregel streef je maximaal naar:

- toepasbaarheid, ook in een grote klas;
- zinvolheid voor meerdere leerlingen;
- aanvaarding door de medeleerlingen;
- aansluiting bij het gebruikelijke klasverloop.

4. Een passende maatregel komt tot stand in overleg met alle betrokkenen

Een passende maatregel:

- wordt samen bepaald en gedragen door alle rechtstreeks betrokkenen, waaronder de leerling, de leerkracht(en), de GON- of ION-begeleider, de ouders, de zorgcoördinator of leerlingenbegeleider, het CLB...;
- geeft de leerling medezeggenschap van zodra dat voor zijn leeftijd mogelijk is;
- verheldert samen met alle betrokkenen hoe kan gegarandeerd worden dat de leerling zijn specifieke hulpmiddelen mag gebruiken telkens hij ze nodig heeft;
- verheldert samen met alle betrokkenen de impact op het realiseren van bepaalde leerplandoelen.

5. Een passende maatregel wordt goed gemotiveerd en herhaaldelijk gecommuniceerd

Een passende maatregel:

- verheldert waarom de maatregel is genomen, met welk doel en hoe die zal uitgevoerd worden (wie doet wat, wanneer, waar, hoe en waarom?);
- wordt naar elke betrokken leerkracht toe helder overgebracht, zodat hij/zij precies weet hoe de maatregel uit te voeren en op te volgen;
- wordt gemotiveerd zodat hij niet ervaren wordt als planlast, maar als een effectieve ingreep;
- krijgt een plaats in instrumenten zoals het leerlingvolgsysteem, individueel handelingsplan,... en komt zo tot bij alle betrokkenen;
- geeft een duidelijk mandaat aan de GON-/ION-begeleider en de andere betrokkenen om de opvolging ervan te verzekeren;
- wordt met toestemming van de leerling en zijn ouders toegelicht aan de klasgenoten;
- wordt met toestemming van de leerling en zijn ouders bij een overstap overgemaakt aan een nieuwe school;
- wordt opgeheven of vervangen van zodra hij niet meer nodig of zinvol is.

6. Een passende maatregel is gebaseerd op de expertise en observaties

Dit van zowel leerkracht(en), de GON- of ION-begeleider en eventuele andere betrokken hulpverleners.

7. Een passende maatregel is ingebed in de zorgvisie van de school

Een passende maatregel:

- sluit aan bij de maatregelen die al eerder zijn genomen en uitgetoetst in deze en/of eerdere scholen;
- houdt rekening met de tijdelijkheid van GON- of ION-begeleiding en wordt daarom zo uitgewerkt dat hij ook zonder aanwezigheid van de GON- of ION-begeleider blijvend kan worden gerealiseerd.

5 Het inclusief onderwijs (ION)

5.1 Wat is het inclusief onderwijs

Inclusief Onderwijs draait erom dat alle leerlingen welkom zijn in de gewone school en daar kwaliteitsvol onderwijs kunnen krijgen. Dit betekent dat het type beperking of de graad van

beperking geen deelname uitsluit. Dit betekent ook dat het 'fysisch aanwezig zijn' op zich niet voldoende is. Inclusief Onderwijs is veel meer dan het plaatsen van kinderen met speciale noden in de gewone school. Er wordt gezocht naar welke ondersteuning het kind én de school nodig hebben opdat het kind zich echt zou kunnen thuis voelen en leren op school. Een leerling in Inclusief Onderwijs heeft recht op minstens evenveel ondersteuning als hij/zij zou krijgen in een apart onderwijs- en verzorgingssysteem.

Kinderen met speciale noden volgen les met hun leeftijdsgroep en schuiven mee door met hun klasgenoten naar elk volgend leerjaar. Kinderen worden dus niet ingedeeld volgens hun 'ontwikkelingsniveau'. Er is ook geen apart lokaal voor de leerling(en) met een beperking.

Kinderen met zeer diverse mogelijkheden en beperkingen nemen deel aan dezelfde schoolse activiteiten. Er wordt geaccepteerd dat ieder kind leert op zijn tempo en zijn manier, er worden geen mirakels verwacht. Iedereen heeft een verschillende manier van opnemen en heeft een unieke strategie inzake leren. Een gedifferentieerde aanpak wordt daarom aanbevolen.

5.2 Het verschil tussen het Inclusief- en het geïntegreerd onderwijs

Leerlingen met GON-begeleiding krijgen dezelfde lessen en vakinhouden als de andere kinderen in het regulier onderwijs. voor hen worden geen aanpassingen gedaan in de doelstellingen die behaald worden. Dit heeft als gevolg dat niet elk kind in aanmerking komt voor GON. Inclusief Onderwijs daarentegen gaat ervan uit dat de doelstellingen in het onderwijs per kind kunnen verschillen. De nadruk ligt dan eerder op de sociale integratie in de klas.

5.3 De ondersteuning van het inclusief onderwijs

Ondersteunen is het helpen, assisteren, bijspringen, bijstaan,... van iemand als hij/zij zich in een moeilijke en/of nieuwe situatie bevindt. Ondersteuners kunnen een heel brede waaier van taken op zich nemen. Het gaat over een 'nieuw' profiel binnen de onderwijswereld. De ondersteuner maakt inhoudelijke aanpassingen die de participatie van het kind met specifieke onderwijsnoden vergroten. De ondersteuner gaat nauw samenwerken met de klasleerkracht. Er is veel overleg nodig om alles vlot en duidelijk te laten verlopen. De taakinvulling van ondersteuning is heel flexibel en veranderbaar naargelang de vraag van het kind, de leerkracht, klasgenoten en de ouders. Er zijn heel veel kansen binnen de ondersteuning om sociale relaties en contacten te bevorderen om zo de drempel naar kinderen met een beperking te verlagen. Ondersteuners wisselen veel informatie uit met de kinderen en alle betrokkenen binnen de school.

5.4 De houding van leerkrachten tegenover het inclusief onderwijs

Leerkrachten die te maken krijgen met inclusie op hun school hebben een aantal angsten, nl.:

- schrik dat hij/zij in tijdsgebrek komt om voldoende aandacht te besteden aan de individuele leerling met een beperking;
- schrik dat het algemene niveau van de klas naar beneden gehaald wordt door een leerling met een beperking in de klas;
- schrik dat de aanwezigheid van een leerling met een beperking een invloed zal hebben op het leerproces van de andere kinderen;
- maakt zich zorgen over de extra voorbereidingen die ze moeten treffen.

Leerkrachten die reeds ervaring hebben met inclusief onderwijs hebben graag ondersteuning van een extra leerkracht die standaard bij hen in de klas staat, een zorgleerkracht of stagiaire die hen 3 tot 4 dagen kan ondersteunen in het volledige klasgebeuren en die de individuele begeleiding op zich kunnen nemen voor de leerling die aan inclusie deelneemt.

6 Nieuwe ontwikkelingen

Het is nu bijna twee jaar geleden dat het M-decreet in werking trad. Uit een onderzoek van de Vlaamse Overheid komen een aantal interessante conclusies:

- zo beseft men dat kwaliteitsvol buitengewoon onderwijs nodig blijft. Er blijven dus twee onderwijssystemen bestaan: het regulier- en het buitengewoon onderwijs;
- leerkrachten in het regulier onderwijs laten de zorg van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften nog te vaak over aan professionals;
- leerkrachten denken nog te vaak dat “zorg” niet tot hun taken behoort;
- er is te weinig communicatie tussen verschillende actoren: leraren, CLB's, ouders,...;
- er moet meer hulp gevraagd worden van uit het schoolteam.

Op dit moment, juni 2017, werkt de Minister van Onderwijs Hilde Crevits nog aan de verdere uitbouw van het M-decreet. Vanaf 1 september 2017 staan er heel wat veranderingen te gebeuren. Het is erg kort dag en er heerst nog veel onduidelijkheid bij de betrokken partijen. Daarom beperk ik mij tot de absolute essentie over wat er nu al bekend is:

- vanaf 1 september 2017 komt er extra budget vrij om 300 nieuwe jobs te creëren in het onderwijs;
- het GON zal voortbestaan in regionale ondersteuningsteams. Die teams houden zich niet bezig met één soort beperking, maar wel voor verschillende soorten;
- het GON zal volgend schooljaar zeker nog blijven voortbestaan voor welbepaalde groepen, nl. leerlingen met een verstandelijke-, motorische-, visuele- of auditieve beperking;
- de hogescholen krijgen het budget voor de leerlingen nu zelf in handen. Ze kunnen ervoor kiezen om iemand in dienst te nemen voor de zorg voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften of om beroep te doen van de expertise van externen.

7 De socio-emotionele ontwikkeling bij een leerling met een visuele beperking

Hoe je het ook draait of keert, een leerling met een visuele beperking die in een klas zit met allemaal “gewone” leerlingen, is een vreemde eend in de bijt. De leerling met een visuele beperking krijgt GON-begeleiding en verdwijnt daarom geregeld uit de klas, ziet er soms anders uit en gebruikt heel wat gekke hulpmiddelen om beter te kunnen zien. De kans om

gepest of geïsoleerd te worden in de klasgroep of in heel de school is groter dan bij “gewone” leerlingen. De eerste stap die gezet wordt als een leerling met een visuele beperking te maken krijgt met onbegrip, is het organiseren van een inleefles.

Medeleerlingen en waarschijnlijk ook jij en ik kunnen soms angstig staan tegenover het onbekende. Je hoort vaak reacties zoals: “Waarom krijgt hij meer tijd voor zijn toets? Ik ben ook nog niet klaar!” of “Waarom moet hij niet meedoen me LO? Ik vind het zelf ook niet fijn.”. Om deze uitspraken de wereld uit te helpen, kan er in overleg met de GON-leerling een inleefles georganiseerd worden. Tijdens zo een “les” kunnen de medestudenten en de leerkrachten van de GON-leerling 1 tot 2 lesuren ervaren hoe het is om met een visuele beperking te leven. Door met gerichte simulatieoefeningen verschillende opdrachten uit te voeren, is het ook de bedoeling om de integratie bij de medestudenten te verhogen. Na de inleefles merk je dat de GON-leerling op heel wat hulp kan rekenen van de medeleerlingen.

Als er reeds een inleefmoment is geweest, dan kan er tijdens de begeleidingsmomenten gewerkt worden rond de volgende thema’s: het zelfbeeld van de leerling, de weerbaarheid en het leren begrijpen van sociale situaties,...

Het anders zijn dan de leeftijdsgenoten waarmee de GON-leerling in aanraking komt, kan er ook voor zorgen dat het zelfbeeld van de GON-leerling enorm laag ligt. De gedachte en daarbij komende angst om bv. niet te kunnen doen wat de rest wel kan doen, is groot. Deze angst komt vaak kijken bij stressvolle periodes (bv. bij examens), wanneer de GON-leerling een vak heeft die hem totaal niet ligt, ... We kunnen dus spreken van faalangst. Hieraan kan tijdens de begeleidingsmomenten gewerkt worden door verschillende activiteiten rond sociale vaardigheden. Hiervoor kan ook een externe organisatie ingeschakeld worden die de GON-leerling thuis begeleidt.

Toch kan je over het algemeen stellen dat leerlingen met een visuele beperking het moeilijk hebben met voldoende en kwalitatief sociaal contact te leggen. GON-begeleiders ervaren dat hun leerlingen kwetsbaar kunnen zijn binnen de socio-emotionele ontwikkeling.

Door een visuele handicap kan de ontwikkeling op een complexe manier verlopen. Als je kijkt naar sociale competenties, merk je een aantal risicofactoren op.

Hoe minder iemand met een visuele beperking ziet, hoe minder die persoon aangepast kan reageren in contact met anderen. Bovendien is het kunnen zien erg belangrijk in het leggen van contact. Daarom hebben slechtzienden of blinden het moeilijk om zelf initiatief te nemen bij het leggen van contacten. Het is ook moeilijk voor iemand met een visuele beperking om zich een beeld te kunnen vormen van de jongerencultuur waartoe ze willen behoren, zeker voor blinden. De maatschappij kan ook beter reageren op blinden dan op slechtzienden. Blinden zien helemaal niks en de medemens weet ongeveer waar hij hulp kan bieden. Bij een slechtziende is dat anders.

Non-verbale signalen zijn moeilijk waarneembaar voor iemand die slechtziend of blind is. Toch spelen lichaamshouding, mimiek, ... een belangrijke rol in onze communicatie en jongeren met een visuele beperking zijn zich hier niet meteen van bewust. Zo is het moeilijk om de gevoelens van iemand anders af te lezen en de eigen gevoelens uit te drukken door gebruik te maken van het non-verbale.

Functioneren in groep is moeilijk. In groep is er heel wat verbale en non-verbale communicatie. Voor iemand met een visuele beperking is het moeilijk om die communicatie te volgen. Het is nog moeilijker wanneer de groep groter wordt en mensen door elkaar gaan praten. Een bijkomende moeilijkheid ontstaat wanneer er andere groepen in de omgeving

evenveel of nog meer geluid produceren. Aangezien iemand met een visuele beperking heel erg aangewezen is op het auditieve, zijn deze situaties niet welkom. Bovendien is het erg moeilijk om bij te leren door imitatie. Spelenderwijs gedrag overnemen van iemand lukt niet of in mindere mate.

Ouders, begeleiders en andere mensen uit de naaste omgeving van iemand met een visuele beperking, vinden het moeilijk om een gezond evenwicht te vinden tussen beschermen en loslaten. Het is belangrijk dat je altijd een oogje in het zeil houdt, maar je moet een slechtziend of een blind iemand ook zelf laten experimenteren. Laat hen zelf de grenzen aftasten en laat hen vooral experimenteren met sociale contacten. Benadruk niet te veel wat ze niet kunnen, maar onderstreep wat ze wel kunnen en waar de mogelijkheden liggen. Zo krijgt iemand met een visuele beperking meer zelfvertrouwen en zal hij spontaan proberen om sociale contacten te leggen.

Iemand met een visuele beperking moet vaak veel tijd steken in andere dingen, zoals schoolwerk, en heeft daardoor minder vrije tijd om zich effectief bezig te kunnen houden met sociale contacten. Naast schoolwerk neemt verplaatsing met bv. het openbaar vervoer veel tijd in beslag. Daarnaast leert de slechtziende of blinde persoon nog heel wat specifieke hulpmiddelen gebruiken zoals braille, stoklopen,... Dat leer je niet van de ene dag op de andere. Het vraagt veel energie en vooral veel tijd.

Een slechtziend of een blind iemand rekent vaak op het initiatief van anderen omdat zij vaak de visuele controle niet hebben op de speelplaats, in de refter of een andere publieke plaats. Dit maakt hen heel afhankelijk. Het is belangrijk om goede afspraken te maken met iemand met een visuele beperking. Spreek bv. af "aan de blauwe muur" i.p.v. te zeggen "Ik zie je op de speelplaats.". Het gevolg hiervan kan zijn dat die persoon dan de speeltijd in zijn eentje doorbrengt en niemand kan vinden op de speelplaats.

Het is erg moeilijk voor iemand met een visuele beperking om deel te nemen aan bepaalde activiteiten. Denk bv. aan balsporten tijdens de speeltijd. Een vakantiejob is ook vaak niet haalbaar zonder aangepast werk. Probeer maar eens de kassa te doen in een horecazaak als je niet goed ziet zonder aangepaste computersoftware.

Kinderen en jongeren met een visuele beperking moeten eigenlijk over meer sociale vaardigheden beschikken dan hun leeftijdsgenoten zonder beperking. Slechtzienden en blinden zijn meer aangewezen op hulp en moeten die ook zelf vragen. Daarnaast moeten zij ook kunnen aangeven wat er wel en niet kan. Deze mensen staan dus voor een lastigere opdracht. Het is dan ook noodzakelijk om extra aandacht te besteden aan de socio-emotionele ontwikkeling van jongeren met een visuele beperking.

Toch hebben niet alle jongeren met een visuele beperking het even moeilijk met hun sociale vaardigheden. Hier zorgen een aantal factoren voor:

- de intelligentie: hoe hoger de intelligentie, hoe beter ze de wereld rondom zich begrijpen en inschatten en kunnen reflecteren over het eigen handelen;
- het karakter;
- de communicatieve vaardigheden: een uitgebreide woordenschat, taalvaardig zijn en het gebruiken van intonatie bevordert sociale contacten;
- het gezin: wanneer iemand met een visuele beperking broers en zussen heeft, leert hij al van kindsbeen af ruzies oplossen, omgaan met geheimen,... Bovendien maakt de grootte van het netwerk van het gezin het mogelijk dat het kind in meer sociale situaties kan oefenen. Sommige jongeren met een visuele beperking komen helaas in contact met financiële problemen binnen het gezin waardoor het gezin geïsoleerd geraakt;
- de klasgroep: een klasgroep die zorgzaam is en open staat voor iemand die anders is, kan het slechtziende of het blinde kind zelfvertrouwen geven;

- jongerencultuur: jongeren die in mindere mate of helemaal niet kunnen rekenen op hun visus, hebben het moeilijk om te weten wat in is. Het is de taak van de begeleiders of de opvoeders om de jongeren dit bij te brengen;
- contact met gelijkgestemden: het is belangrijk dat jongeren met een visuele beperking elkaar ontmoeten. Ze kunnen ervaringen uitwisselen en elkaar helpen in bepaalde sociale situaties waar iemand misschien al heeft ingezet.

8 Het praktisch gedeelte

Zoals je hierboven al hebt kunnen lezen, komt een leerling met een visuele beperking in het regulier onderwijs in aanraking met sociale isolatie of zelfs met pestgedrag. Hoe je het ook draait of keert, iemand met een visuele beperking is anders, de vreemde eend in de bijt.

Mensen zijn over het algemeen bang van mensen die anders zijn. Zeker leerlingen in het secundair onderwijs doen vaak niet de moeite om iemand die anders is te leren kennen. Met het praktisch gedeelte van mijn bachelorproef wil ik de weg naar integratie van een leerling met een visuele beperking openen. Het gedeelte omvat een inleefpakket waarbij de leerlingen de wereld van iemand met een visuele beperking zo echt mogelijk ervaren. Het doel is dat de leerlingen elkaar beter leren kennen door de leerling met een visuele beperking op een discrete manier centraal te stellen. Dat zou op termijn het welbevinden van de leerling met de visuele beperking, en ook eigenlijk van heel de klasgroep, verhogen. Het lijkt me mijn plicht om ervoor te zorgen dat een leerling met een visuele beperking in het regulier onderwijs niet in dezelfde situatie terecht komen als ikzelf. Geen sociale isolatie of pestgedrag meer, wel begrip, acceptatie en integratie.

Het praktisch gedeelte is specifiek ontwikkeld voor het vak PAV. Door de laagdrempeligheid is de inhoud ook makkelijk transfereerbaar naar andere vakken en opleidingsvormen. Het inleefpakket bestaat uit vijf delen: “Kennismaking”, “Welbevinden”, “In de schoenen van...”, “In levende lijve” en “Kan ik helpen?”. Je kunt ervoor kiezen om de vijf delen aaneensluitend te geven als één thema. Maar het is ook mogelijk om één of een aantal delen te selecteren, afhankelijk van de noden van de leerlingen.

Figuur 15: een bredere kijk

Het materiaal is uitgetest in twee verschillende scholen: kOsh – Campus Scheppersstraat in Herentals en CDO TI Sint-Lodewijk in Genk. De mentoren en de leerlingen reageerden steeds enthousiast. Ik kan hieruit concluderen dat het materiaal gebruiksklaar is. Hieronder vind je een overzicht van de inhoud van de verschillende delen.

Deel 1: kennismaking:

- de leerlingen simuleren een inclusieve maatschappij;
- de leerlingen maken kennis met de evolutie van de omgang met mensen met een handicap;
- de leerlingen maken kennis met een inclusieve maatschappij;
- de leerlingen maken kennis met de rechten van personen met een handicap;
- de leerlingen maken kennis met de wereldwijde verschillende omtrent blind- en slechtziendheid;
- de leerlingen ervaren dat wat ze denken over mensen met een visuele beperking niet altijd overeenstemt met de realiteit.

Deel 2: welbevinden:

- de leerlingen maken kennis met stereotypering en vooroordelen;
- de leerlingen leren omgaan met pestgedrag;
- de leerlingen leren elkaar beter kennen.

Deel 3: in de schoenen van...:

- de leerlingen leren “lezen” zoals iemand met een visuele beperking;
- de leerlingen maken kennis met de verschillende soorten visuele beperkingen;
- de leerlingen leren hoe het is om door het leven te stappen als iemand met een visuele beperking door gebruik te maken van simulatiebrillen;
- de leerlingen maken kennis met de hulpmiddelen van iemand met een visuele beperking.

Deel 4: in levende lijve:

- de leerlingen maken kennis met personen met een visuele beperking die het “gemaakt” hebben in het leven;
- de leerlingen leren interviewvragen opstellen;
- de leerlingen gaan een interview afnemen en monteren.

Deel 5: kan ik helpen?

- de leerlingen ervaren de obstakels in het dagelijks leven van iemand met een visuele beperking;
- de leerlingen formuleren vanuit deze obstakels tips om het leven van iemand met een visuele beperking aangenamer te maken;
- de leerlinge maken een infographic over het thema “visuele beperking”;
- de leerlingen tonen de geformuleerde tips op een creatieve manier.

Het materiaal kan je terugvinden in de bijlagen en omvat telkens het volgende:

- niet-ingevulde werkbladen;
- een draaiboek
- een schatting van de tijd;
- lesdoelstellingen;
- leerplandoelstellingen voor het vak PAV;
- vakgebonden eindtermen voor het vak PAV;
- vakoverschrijdende eindtermen (VOET).

Besluit

De keuze van het onderwerp heb ik zeer bewust gemaakt. Desondanks is de confrontatie met mijn eigen leven vaak hard geweest. Gedurende de uitwerking van mijn bachelorproef ben ik mezelf meermaals tegengekomen, vooral bij het praktisch gedeelte. Uiteindelijk vind ik het doel van mijn bachelorproef en het uiteindelijk resultaat wel de moeite waard.

Bij het uitwerken heb ik vastgesteld dat de ontwikkelingen binnen het onderwijs op dit moment nog in volle gang zijn. De integratie en inclusie van personen met een handicap binnen het onderwijs is bijzonder interessant. De leerkrachten en de schoolteams zullen de komende tijd voor heel wat grote uitdagingen komen te staan.

De zoektocht naar een school voor het uitproberen van het praktisch gedeelte verliep vrij vlot. Toen ik de vraag stelde binnen mijn netwerk, was de vraag naar de proeflessen veel groter dan wat ik in de aanbieding had. De mentoren en de leerlingen reageerden na afloop van iedere les steeds enthousiast. Ik kan dus concluderen dat het uitgewerkt materiaal effectief gebruiksklaar is en dat de leerlingen veel hebben bijgeleerd over het leven van iemand met een visuele beperking.

Literatuurlijst

Struyven, K. & Baeten, M. & Kyndt, E. & Sierens, E. (2009). *Groot worden*. Tielt: Lannoo.

De Geyter, L. (2004). *Geïntegreerd onderwijs - inclusief onderwijs: vademecum*. Antwerpen: Garant Uitgevers.

Steen, H.V. (2014). *Uitzicht en inzicht*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Laerenbergh, V. (2009). *Sociaal-emotionele gevolgen van een visuele beperking*.

Een klare kijk op het oog. (2014). *Bouw en werking van het oog*. Varsenare, West-Vlaanderen, België: Blindenzorg Licht en Liefde.

Trilogie (nystagmus). (2014, 11 07). Nederland.

Vleminckx, E. (2014). SOVA. *Visieteskt werkgroep sociale vaardigheden*. Sint-Lambrechts-Woluwe, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, België.

Functieomschrijving van een GON-begeleider. (2014). Sint-Lambrechts-Woluwe, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, België.

GON: wat, waarom en voor wie? (2014). Sint-Lambrechts-Woluwe, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, België.

Netvliesloslating - Academisch Medisch Centrum. (2014, 04 16). Amsterdam, Nederland.

Hoe help je een leerling met CVI?. (2014). *Klasse voor leraren*, 245 (12.12.2016), p. 42.

Gezichtsveldonderzoek. [07.12.2016, Oogartsen:
http://www.oogartsen.nl/oogartsen/onderzoeken/gezichtsveld_onderzoek/]

Kleurzien en blindheid. [07.12.2016, Oogartsen:
http://www.oogartsen.nl/oogartsen/glasvocht_netvlies/kleurenblindheid/]

Een visuele handicap. (2014) [12.12.2016, Blindenzorg Licht en Liefde:
<http://www.blindenzorglichtenliefde.be/nl/MeerWeten/Index/7929>]

Nachtblindheid. [06.12.2016, Oogfonds: <https://oogfonds.nl/oogziektes/nachtblindheid/>]

Hantson, P. *Wat is dieptezicht?*. [12.01.2017, De Belgische optiekgids :
http://debelgischeoptiekgids.be/PAGES/P_optiekwetenschap/wat_is_dieptezicht1.htm]

Strabisme. (07.02.2014) [15.01.2017, Oogheelkunde:
<http://www.oogheelkunde.be/strabisme/>]

Van Eeckhoutte, L. (2015) *Scheelzien of strabisme*. [01.12.2016, Strabisme:
<http://www.strabisme.be/>]

Uitval van hersenzenuw II. [30.11.2016, Oogartsen:
http://www.oogartsen.nl/oogartsen/zenuwen_oogkas/afwijkingen_oogzenuw_hersenzenuwen_ziencentrum/]

Retinitis pigmentosa. [10.12.2016, Oogartsen:
http://www.oogartsen.nl/oogartsen/glasvocht_netvlies/retinitis_pigmentosa/]

Bijziendheid. [09.12.2016, Oogartsen:
http://www.oogartsen.nl/oogartsen/brilsterkte/bijziendheid_myopie/]

Smith, Y. (08.09.2016) *De Ziekte van Stargardt.* [30.11.2016, News Medical:
[http://www.news-medical.net/health/Stargardt-Disease-\(Dutch\).aspx](http://www.news-medical.net/health/Stargardt-Disease-(Dutch).aspx)]

De Ziekte van Stargardt. [30.11.2016, Visio: http://www.visio-rx.nl/onderwerpen-over-*zicht/kinderen-en-tieners/ziekte-van-stargardt]

Verstoord dieptezicht. (2003) [30.01.2017, Vlaamse Wetenschappelijke Vereniging voor Jeugdgezondheidszorg: Vlaams Wetenschappelijke Vereniging voor Jeugdgezondheidszorg. (200). Opgehaald van Gestoord dieptezicht:]

Cataract. (26.12.2013) [12.01.2017, Oogheelkunde: <http://www.oogheelkunde.be/cataract/>]

Opticus atrofie. (01.05.2016) [27.11.2016, Spaarne Gasthuis:
<https://spaarnegasthuis.nl/app/uploads/2016/11/dsg-185-opticus-atrofie.pdf>]

M-decreet. (2015) [25.11.2016, M-decreet: <http://www.m-decreet.be/>]

Partijen bereiken akkoord over ondersteuningsmodel M-decreet. (18.05.2017). *De Morgen*, p. 38.

Vergauwen, E. (18.05.2017). Hulp op maat voor leerlingen met een beperking. *De Standaard*, p. 28.

M-decreet. (2015). *Maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften.* Brussel, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, België: Vlaamse Overheid.

Geraadpleegde werken

Meire, F. & La Grange, N. & Delleman, W. (1987). *Kinderen met een visuele handicap.* Kozen: Acco.

Bijlagen

Bijlage 1: “Kennismaking”

#EENBREDEREKIJK

Een bredere kijk

De weg naar integratie

Auteur: Fabrizio Simone

Deel 1 - Kennismaking

Naam:

Je kreeg van de leerkracht een nummer toen je de klas binnen ging. Ieder nummer hoort bij een rol. Neem jouw rol door.

1

Jij bent **blind**.

Haal bij de leerkracht een **blinddoek**. Je werkt samen in een groep van drie. Een klasgenoot heeft een **gehoorprobleem**. Een andere klasgenoot heeft geen **beperking**.

De bedoeling is dat je **samenwerkt** om twee experimenten tot een goed eind te brengen. Neem zelf **initiatief** en neem **instructies** aan van de klasgenoot zonder beperking.

2

Jij hebt een **gehoorprobleem**.

Haal bij de leerkracht **oordopjes**. Je werkt samen in een groep van drie. Een klasgenoot is **blind**. Een andere klasgenoot heeft geen **beperking**.

De bedoeling is dat je **samenwerkt** om twee experimenten tot een goed eind te brengen. Neem zelf **initiatief** en neem **instructies** aan van de klasgenoot zonder beperking.

3

Jij hebt **geen beperking**.

Neem de twee **experimenten** door op de volgende pagina. Je werkt samen in een groep van drie. Een klasgenoot is **blind**. Een andere klasgenoot heeft een **gehoorprobleem**.

De bedoeling is dat je **samenwerkt** om twee experimenten tot een goed eind te brengen. Neem zelf **initiatief** en geef **instructies** aan de klasgenoten met een beperking.

Experiment 1

Dit heb je nodig:

- een lepel;
- rozijnen;
- een glas;
- soda;
- azijn.

Volg het stappenplan om het experiment tot een goed eind te brengen.

Stap	Opdracht
1	Haal de benodigdheden vooraan in de klas.
2	Schep drie eetlepels soda in het glas.
3	Strooi tien rozijnen in het glas.
4	Giet azijn in het glas. Het glas moet halfvol zijn.

Eerst bruist het mengsel hevig en zien we een hevige gasvorming. Na enkele ogenblikken stijgen de rozijnen en dalen ze weer. Zolang als er gas aanwezig is, blijven de rozijnen deze beweging maken.

Experiment 2

Dit heb je nodig:

- een flesje;
- bakpoeder;
- een schaar;
- een ballon;
- azijn;

Volg het stappenplan om het experiment tot een goed eind te brengen.

Stap	Opdracht
1	Haal de benodigdheden vooraan in de klas.
2	Knip het zakje bakpoeder open.
3	Strooi het bakpoeder in een fles.
4	Giet er wat azijn in tot aan de sticker.
5	Pak snel een ballon en schuif hem over de fles.

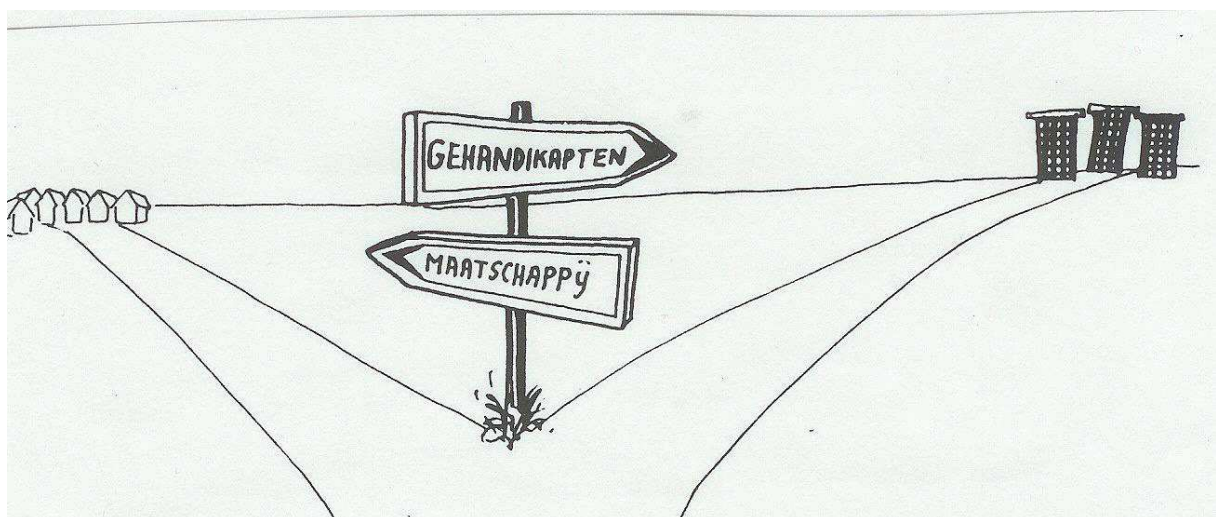
Er ontstaat een chemische reactie wanneer bakpoeder en azijn bij elkaar komen. Er ontstaat dan koolzuurgas. Dat is hetzelfde gas dat bijvoorbeeld de belletjes veroorzaakt in cola. Al dat gas past niet meer samen met de lucht en azijn in het flesje en wordt in de ballon gedrukt. Daarom wordt de ballon een beetje opgeblazen

Instructie voor de persoon zonder beperking

Je **werkt samen** met een klasgenoot met een **gehoorprobleem** en een klasgenoot die **blind** is. Verdeel de taken en geef instructies. Wat doe je zelf en wat doen de anderen? Hoe geef je de anderen instructies? Maak hieronder een aantal notities.

Geen beperking	Blind	Slechthorend
.....
.....
.....
.....
.....

Samenwerken met iemand met een beperking: feit of fictie? Je zult merken dat doorheen de tijd de houding tegenover mensen met een beperking grondig gewijzigd is. Onderstaande cartoon zal de houding doorheen de tijd eenvoudig weergeven. Op de volgende pagina staan een aantal vraagjes. Lees ze eerst alvorens je de cartoon bekijkt.

Wat zie je precies op de cartoon? Beschrijf zo gedetailleerd mogelijk.

Links

.....

Rechts

.....

Midden

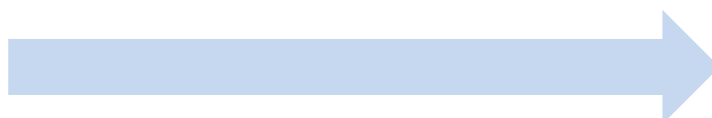
.....

Er schuilt een boodschap achter deze cartoon. Je gaat de boodschap achterhalen via de app Thinglink. Scan de QR-code en ontdek de links achter de cartoon.

Het opnemen van mensen in onze maatschappij, kan je opdelen in drie grote categorieën. Ga voor alle links na in welke categorie ze het best passen.

Separatie	Integratie	Inclusie
Het onderbrengen van wie anders is of niet kan of wil meedraaien in onze samenleving in speciaal daartoe opgerichte voorzieningen.	het laten deelnemen van wie anders is aan het maatschappelijk leven.	Een deel van het geheel zijn. Men gaat op zoek naar de positieve kanten en de talenten van de persoon met een beperking en vergeten de dingen die niet kunnen.

Stel je voor, iemand met een beperking in jouw klas... Dat is eigenlijk nog zo gek niet. Je gaat naar een reportage kijken die een tijdje geleden gemaakt is door Koppen. Vul tijdens het bekijken van de reportage de vijf W en H-vragen in.

Wie?
Wat?
Waar?
Wanneer?
Waarom?
Hoe?

Jouw mening telt. Kan dat wel zomaar, een leerling met een beperking in het gewoon onderwijs? Je mag jouw mening geven a.d.h.v. onderstaande stelling. Om jouw mening extra kracht te geven, ga je beargumenteren. Hoe je dat precies moet doen, lees je op de volgende pagina.

Mijn mening!

.....
.....
.....

Instructiefiche – beargumenteren

Hierboven zie je twee mensen die nogal zwart-wit denken. Ze hebben duidelijk een mening, maar ze geven hun mening onvoldoende kracht bij. Zo ontstaat er een agressieve manier van discussiëren die ook vaak snel afgelopen is.

Het is goed dat je zegt dat je ergens voor of tegen bent, maar je mening moet voldoende onderbouwd zijn. Alleen zo kan er een goede discussie ontstaan. Discussiëren is net zoals boksen: klappen incasseren en terugslaan. Het gaat er niet om hoe hard je slaat, maar wat je techniek is. Bij discussiëren gaat het er niet om hoe hard je iets zegt, maar wat je zegt. Je moet jezelf de vraag durven stellen “waarom” je ergens voor of tegen bent.

Hieronder vind je een stoppenplan om je te helpen bij het zoeken naar een goed argument.

➤ Stap 1: formuleer je mening

Maak voor jezelf een “zwart-wit keuze”. Het ruziënde koppel van hierboven startte dus goed.

➤ Stap 2: verdedigen van je standpunt

Stoppen bij de eerste stap zou voor een agressieve en korte discussie zorgen. Denk voor jezelf na waarom je het eens of oneens bent met de stelling. Het argumenteren start dus bij deze stap.

➤ Stap 3: anticiperen

Jij kent (een groot deel) van je klasgenoten behoorlijk goed. Je weet hoe ze over bepaalde onderwerpen denken. Komt hun mening overeen met jouw mening? Zo niet, bereid je dan voor om hun mening te weerleggen met nieuwe argumenten

De rechten van personen met een handicap zijn opgenomen in het Internationaal Verdrag voor de Rechten van Mensen met een Handicap (VN-verdrag). Je gaat een blik werpen op acht artikels van het verdrag; Elk artikel wordt verduidelijkt a.d.h.v. een voorbeeld.

Stap	Opdracht
1	Ga per twee zitten.
2	Overloop samen de acht artikels uit het Internationaal Verdrag voor de Rechten van Mensen met een Handicap samen met het voorbeeld.
3	Welke rechten vind jij het belangrijkste? Maak een rangschikking door samen te overleggen.
4	Bespreek per twee een aantal denkvragen: <ul style="list-style-type: none"> • waarom hebben mensen met een handicap een internationaal verdrag nodig?; • is het makkelijk voor mensen met een handicap om hun rechten op te eisen?; • tot wie kunnen mensen met een handicap zich richten wanneer hun rechten worden geschonden?
5	Hoe ziet de rangschikking van jouw klasgenoten eruit? Bespreek klassikaal de mening van jouw klasgenoten.

De acht geselecteerde artikels:

<p><i>Artikel 8</i></p> <p>Bewustmaking</p> <p>De overheid voert regelmatig campagne om mensen te doen nadenken over vooroordelen en stereotypen tegenover minderheden. Ook door meer aandacht te schenken via het onderwijs, zoals jouw deelname aan dit project, probeert men mensen bewust te maken dat “anders” zijn niet “minderwaardig” hoeft te zijn.</p>	<p><i>Artikel 9</i></p> <p>Toegankelijkheid</p> <p>93% van de websites van steden en gemeenten zijn niet toegankelijk voor mensen met een beperking. Op deze manier lopen ze heel wat informatie mis. Denk hier bv. aan huisvuilophaling, de openingsuren van de stadsdiensten,...</p>
---	---

Artikel 20

Persoonlijke mobiliteit

Reizigers met een rolstoel kunnen niet overal zelfstandig vanaf het perron een trein, tram of bus instappen. En reisinformatie bereikt veel mensen met een gehoor- of gezichtsbeperking niet.

Artikel 24

Onderwijs

Discriminatie op basis van handicap komt in het onderwijs nog steeds voor. Zo zijn er kinderen die thuiszitten, omdat scholen hen niet toelaten. Er vallen studenten uit omdat hun opleiding niet zorgt voor aanpassingen. Denk hierbij aan leerlingen met dyslexie of met autismestoornissen die aanpassingen nodig hebben bij het afleggen van examens en bij het volgen van onderwijs.

Artikel 27

Arbeid en tewerkstelling

Soms hebben werkgevers vooroordelen over mensen met een beperking. Ze denken dat zij minder productief zijn of een hoger ziekteverzuim hebben. Of ze gaan ervan uit dat iemand met een beperking bepaalde werkzaamheden niet kan uitoefenen.

Artikel 23

Thuis en een gezin

De staat moet ervoor zorgen dat mensen met een beperking van dit recht gebruik kunnen maken. Zelf kunnen kiezen waar zij wonen en met wie, toegang hebben tot ondersteuning die nodig is bij wonen, gebruik kunnen maken van diensten en faciliteiten die voor het algemene publiek bedoeld zijn.

Artikel 30

Sport en cultuur

Men moet gepaste maatregelen nemen om mensen met een handicap toegang te geven tot culturele en sportieve activiteiten. Denk hierbij aan sportclubs die ook G-sporten organiseren.

Artikel 12

Gelijkheid voor de wet

Mensen met een handicap hebben dezelfde kansen als mensen zonder handicap: een lening afsluiten, dingen erven, het ondertekenen van contracten, het beheren van geld,...

Maak hieronder jouw rangschikking.

Plaats	Naam artikel
1
2
3
4
5
6
7
8

Een handicap kan je indelen in vier grote categorieën. Hieronder wordt de indeling schematisch voorgesteld.

Handicap

Een handicap is elke langdurige en belangrijke beperking van de kansen tot sociale integratie van een persoon.

Mentaal	Psychisch	Zintuiglijk	Lichamelijk
---------	-----------	-------------	-------------

Bekijk de afbeeldingen op de volgende pagina. Tot welke categorie behoort iedere afbeelding?

Een visuele handicap (zintuiglijk)

Visuele beperkingen vind je overal ter wereld, in twee verschillende graden: blindheid en slechtziendheid. De Wereldgezondheidsorganisatie schat dat wereldwijd 314 miljoen mensen lijden aan visuele beperkingen, van wie 40 tot 45 miljoen mensen blind zijn.

Bekijk de cartogrammen op de volgende pagina's en beantwoord onderstaande vragen.

Welke informatie geeft kaart 1 weer?

.....

Welk continent scoort erg slecht?

.....

Welke continenten scoren het best?

.....

Welke informatie geeft kaart 2 weer?

.....

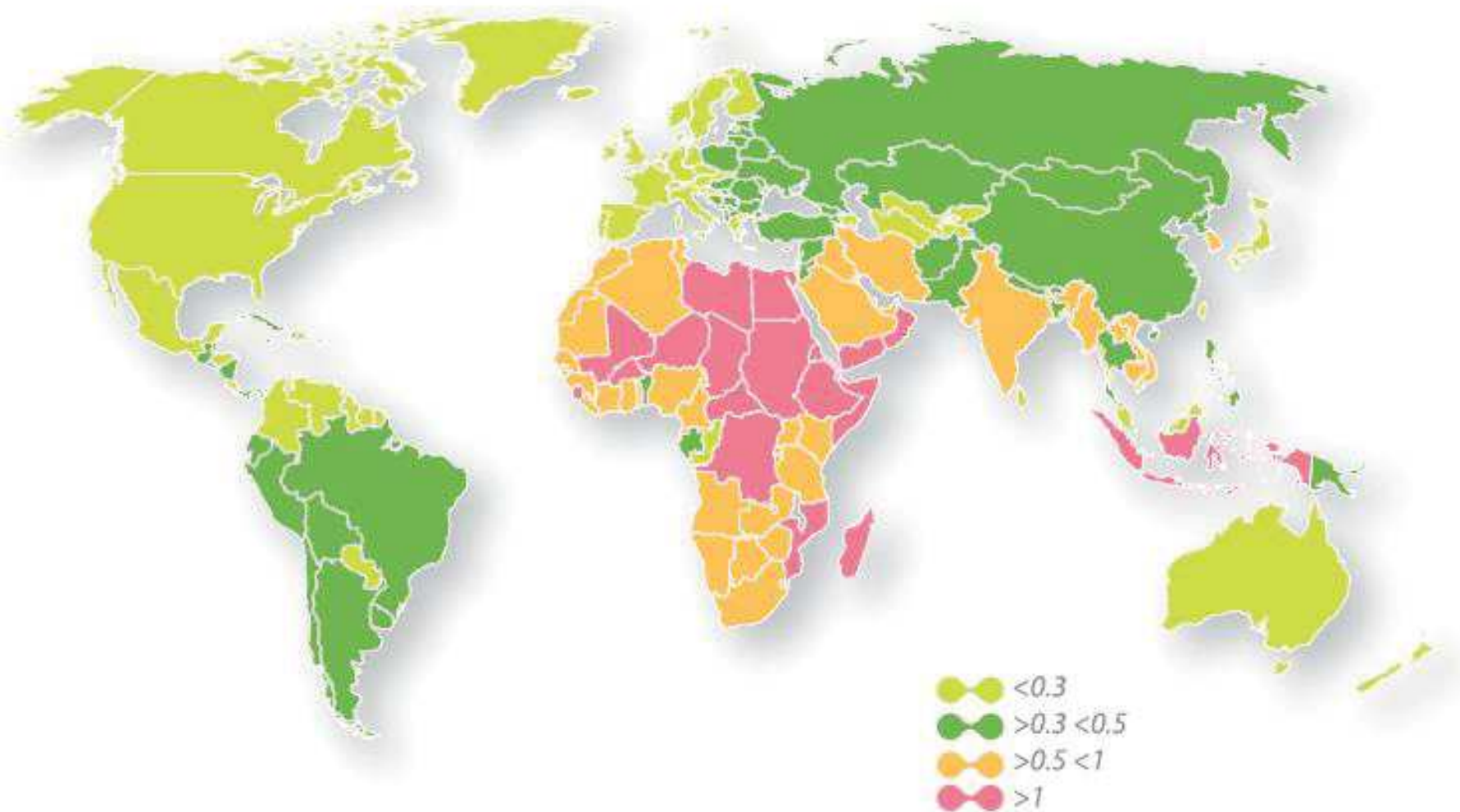
Welk continent scoort erg slecht?

.....

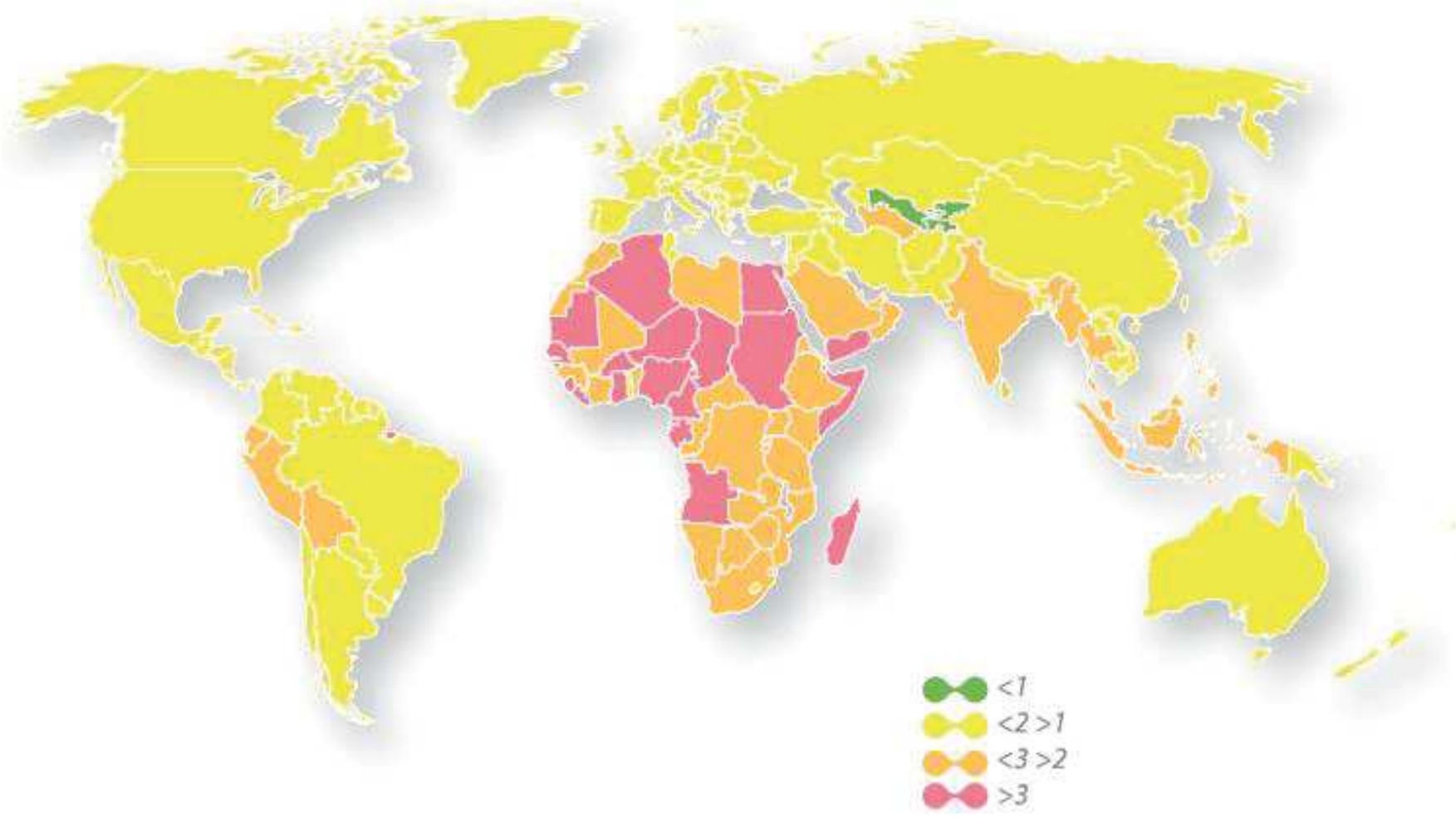
Welke continenten scoren het best?

.....

KAART 1 - Wereldwijde gevallen van blindheid in miljoenen

KAART 2 - Wereldwijde gevallen van slechtziendheid in miljoenen

Hieronder lees je waarom Afrika niet zo slecht scoort.

Afrika, de slechtste leerling van de klas

90 procent van alle blinden woont in ontwikkelingslanden. Het schrijnende is dat 75% van hen onnodig blind is. Personen met een visuele handicap in het Zuiden hebben vaak geen toegang tot gezondheidszorg.

Angst, bijgeloof en een gebrek aan informatie zijn belangrijke barrières om medische hulp te zoeken. De kosten van de operatie, geneesmiddelen en het transport naar het ziekenhuis zijn andere belangrijke hindernissen. Blinde personen zijn ook erg afhankelijk van een zorgverlener om een ziekenhuis te bereiken.

www.11.be

Mensen denken vaak iemand met een visuele beperking te kennen. Je zult lezen dat wat mensen denken, niet altijd het geval is.

Wanneer iemand met een ernstige visuele beperking **een bril** draagt, ziet die persoon niet weer perfect.

Iemand die **blind** is, ziet niet per definitie alles zwart. Sommige blinden kunnen nog schimmen zien of lichtinval waarnemen.

“Ik heb eens gezien op TV, hé, dat je je ogen kunt laten laseren.”

Een **operatie** kan niet voor iedereen een oplossing bieden. Een oog is erg fragiel en de kans om het probleem erger te maken is groot.

Iemand zonder bril, zonder witte stok en zonder hond kan ook een ernstige visuele beperking hebben. Het gaat hier dan meestal over een **onzichtbare beperking**. Vaak heeft het gebruik van een bril geen nut voor zo'n persoon.

Gebruik gerust **woorden die met zien te maken hebben**.

Iemand die slecht ziet of blind is, zegt bv. “Ik heb gisteren een film gezien op TV.”.

Vaak **begroeten** mensen elkaar van ver, met een glimlach of een handbeweging. Hou er rekening mee dat iemand met een visuele beperking dergelijke gebaren niet kan waarnemen en je gewoon voorbij zal lopen.

Heel wat mensen vinden honden schattig.

Blindengeleidehonden zijn dat zeker ook. Toch is het niet de bedoeling om zo'n hond te aaien of ermee te spelen. De hond moet aandachtig blijven om het baasje goed te kunnen leiden.

Je ben vandaag heel wat te weten gekomen of handicaps en een visuele handicap in het bijzonder. Wat ga je zeker blijven onthouden? Met andere woorden: "Wat zal er blijven kleven?".

.....

**Wat zal er
blijven kleven?**

.....

.....

Draaiboek

Stap	Opdracht	Tijd	Materiaal
1	<p>Je simuleert een inclusieve samenleving. Door iedere leerling a.d.h.v. een nummertje een rol toe te kennen, moeten ze leren samenwerken met elkaar. De persoon zonder beperking mag niet alles zelf doen, maar moet ook opdrachten uitbesteden. Zorg voor een goede nabespreking. Hou eventueel rekening met de volgende vragen:</p> <ul style="list-style-type: none">• welke handicap had je?;• wat waren de moeilijkheden?;• wat ging er makkelijk?;• heb je dat al eens eerder ervaren?;• <p>Interessante links: Link 1 – Link 2</p>	20'	<ul style="list-style-type: none">• Werkbundel• Benodigheden experimenten
2	<p>Inclusie is niet iets wat al eeuwig bestaat. Vroeger werden mensen met een beperking uitgesloten en in een instelling gestopt. Nog vroeger werden ze gewoon gedood. De leerlingen kunnen een korte reis door de tijd maken door gebruik te maken van een cartoon. Laat de leerlingen de cartoon eerst oppervlakkig observeren. Vervolgens gaan de leerlingen de cartoon interpreteren. Dat kan je door gebruik te maken van de app "Thinglink". Indien de leerlingen geen gebruik kunnen maken van een computer of een tablet, overloop je de filmfragmenten klassikaal m.b.v. een beamer. Laat de leerlingen nadenken over de begrippen separatie, integratie en inclusie. Laat ze de filmfragmenten onderverdelen in een van de categorieën.</p>	20'	<ul style="list-style-type: none">• Werkbundel• Thinglink• Computer of tablet

	<p>Interessante links:</p> <p>Link 3 – Link 4</p>		
3	<p>De leerlingen hebben reeds ervaren hoe het is om samen te werken met een iemand met een beperking a.d.h.v. een simulatie. De realiteit komt steeds dichterbij: een leerling met een beperking als klasgenoot. Bekijk klassikaal de reportage van Koppen over inclusief onderwijs. Laat de leerlingen de W en H-vragen zelfstandig invullen. Bespreek vervolgens klassikaal.</p> <p>Interessante links:</p> <p>Link 5 – Link 6</p>	20'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Reportage “Koppen”
4	<p>De leerlingen hebben reeds heel wat informatie vergaard. Hoe staan ze nu tegenover het feit dat ze een leerling met een beperking kunnen krijgen als klasgenoot? Laat de leerlingen in stilte nadenken over de stelling. Zwakkere klassen kunnen eventueel gebruik maken van een instructiefiche om te leren argumenteren. Wanneer de leerlingen hun mening zelfstandig hebben geformuleerd, kan je overgaan tot een klasdiscussie. De leerkracht modereert. Hou rekening met een aantal bijvragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • hoe zou je omgaan met iemand met een beperking?; • denk je dat de leerkracht nog voldoende tijd zal hebben voor jou?; • hoe zou er gewerkt worden in het buitengewoon onderwijs?; • waar ligt de grens? Wie mag er wel en wie mag er niet naar het gewoon onderwijs?; • ... 	20'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Instructiefiche (optie)
5	<p>Mensen met een handicap worden nog vaak gediscrimineerd op het gebied van wonen, werken en mobiliteit. Om de rechten van mensen met een</p>	20'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel

	<p>handicap in de kijker te zetten, heb ik acht belangrijke rechten geselecteerd. De leerlingen gaan per twee zitten en bekijken de rechten. Ze gaan een persoonlijke rangschikking maken. Wanneer de leerlingen dat gedaan hebben, bespreek je klassikaal de rangschikkingen van de verschillende teams. Laat de leerlingen uitleggen waarom ze precies voor die rangschikking hebben gekozen. De leerlingen kunnen eventueel in discussie treden met elkaar. Misschien veranderen ze na elkaars argumenten te horen nog van mening. De leerkracht zorgt voor achtergrondinformatie voor de leerlingen. Zorg dat je meer kunt vertellen over de rechten. Stel eventueel de volgende vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zijn de rechten niet voor de hand liggend?; • is er dan wel nood aan aparte rechten voor mensen met een handicap?; • ... <p>Interessante links: Link 7 – Link 8</p>		
6	<p>Er zijn verschillende soorten handicaps. De leerlingen krijgen afbeeldingen te zien waarbij ze de afbeelding kunnen matchen aan een bepaald soort handicap. Belangrijk is dat de leerkracht duidelijk maakt dat niet iedere handicap zichtbaar is, maar dat de persoon in kwestie wel hinder kan ondervinden van de handicap. Zo is slechthoortheid bv. niet altijd een zichtbare handicap.</p>	5'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel
7	<p>De leerlingen gaan verder met een zintuigelijke beperking, nl. een visuele beperking. A.d.h.v. cartogrammen gaan ze onderzoeken hoe het met blind- en slechthoortheid over de hele wereld is gesteld. Ze zullen merken dat er verschillen zijn</p>	15'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel

	<p>tussen het Noorden en het Zuiden, meer bepaald Afrika. Afrika scoort erg slecht op het gebied van blind- en slechtziendheid. Misschien weten de leerlingen zelf al waarom. Misschien hebben ze al eens een reportage gezien over het feit dat mensen door een worm of insect blind kunnen worden. Lees samen met de leerlingen het artikel van 11.11.11. Daar staat meer informatie in over waarom blind- en slechtziendheid vaker voorkomt in Afrika. Zorg dat je ook meer informatie kunt geven: weinig toegang tot gezondheidszorg, mensen met een beperking worden uitgestoten, ze zijn bezeten, hebben een andere benadering van geneeskunde, eenvoudig te verhelpen ziektes en problemen bij de geboorte kunnen leiden tot een visuele beperking,...</p> <p>Interessante links: Link 9 – Link 10 – Link 11</p>		
8	<p>Mensen denken vaak mensen met een visuele beperking te kennen. Er bestaan heel wat vooroordelen tegenover die mensen. Ik zet een aantal vooroordelen op een rij en maak ze bespreekbaar met de leerlingen.</p> <p>Interessante links: Link 12 – Link 13</p>	10'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel
9	<p>Ter herhaling mogen de leerlingen vertellen aan de rest van de klas wat is blijven kleven.</p>	10'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel

Tijd

Voorziene tijd: 3 lessen.

Lesdoelstellingen

Kennis (K):

K1: /

Vaardigheden (V):

TR1: De leerlingen kunnen zich verplaatsen in de rol van iemand met een handicap.

TR2: De leerlingen kunnen a.d.h.v. concrete voorbeelden uitleggen wat een inclusieve samenleving inhoudt.

TR3: De leerlingen kunnen eenvoudige informatie halen uit cartogrammen over blindheid en slechthoortheid.

TR4: De leerlingen kunnen in eigen woorden het verschil uitleggen tussen het Noorden en het Zuiden m.b.t. tot blindheid en slechthoortheid.

TR5: De leerlingen kunnen a.d.h.v. concrete voorbeelden de evolutie van de houding tegenover mensen met een handicap duiden.

TR6: De leerlingen kunnen concrete voorbeelden van verschillende houdingen tegenover mensen met een handicap onderverdelen in drie categorieën: separatie, integratie en inclusie.

TR7: De leerlingen kunnen het belang van het bestaan van de rechten voor personen met een handicap duiden a.d.h.v. concrete voorbeelden.

TV1: De leerlingen kunnen mondeling instructies geven aan elkaar.

TV2: De leerlingen kunnen hun mening schriftelijk uiten.

TV3: De leerlingen kunnen hun mening mondeling uiten.

TV4: De leerlingen kunnen hun mening onderbouwen met argumenten.

ORG1: De leerlingen kunnen eenvoudige taken verdelen.

ORG2: De leerlingen kunnen elkaar visueel ondersteunen door samen te werken.

INF1: De leerlingen kunnen zich een rol eigen maken door een instructiefiche te lezen.

INF2: De leerlingen kunnen eenvoudige informatie halen uit een reportage.

INF3: De leerlingen kunnen informatie halen uit een instructiefiche.

INF4: De leerlingen kunnen naar elkaar luisteren tijdens de klasdiscussie alvorens ze reageren.

INF5: De leerlingen kunnen een cartoon oppervlakkig beschrijven.

INF6: De leerlingen kunnen m.b.v. een app een cartoon interpreteren.

Attitudes (A):

A1: De leerlingen zijn bereid om zich te verplaatsen in de rol van iemand met een handicap.

A2: De leerlingen zijn bereid hun mening met de rest van de klas te delen.

A3: De leerlingen zijn bereid om elkaars mening te respecteren.

A4: De leerlingen zijn bereid enkel naar websites te surfen die te maken hebben met de les.

Situering in het leerplan

VVKSO, graad 3

VVKSO – BRUSSEL D/2012/7841/026

Informatieverwerking en –verwerking

1: Zelfstandig en in concrete situaties relevante en toegankelijke informatie vinden en selecteren uit:

- gesproken teksten;
- geschreven teksten;
- beeldmateriaal;
- ICT-bronnen;
- tabellen, grafieken, diagrammen en kaarten.

2: Over de gevonden informatie reflecteren.

- informatie uit gesproken teksten;
- informatie uit geschreven teksten;
- informatie uit beeldmateriaal;
- informatie uit ICT-bronnen;
- informatie uit tabellen, grafieken, diagrammen en kaarten.

5: Zelfstandig en in concrete situaties mondeling en schriftelijk informatie inwinnen en meedelen:

- formele informatie;
- informele informatie.

Individueel werk en groepswork

14: Zelfstandig opdrachten in groep realiseren via volgende stappen:

- het overleg;
- de planning;

- de organisatie;
- de uitvoering;
- de reflectie;
- de evaluatie;
- de bijsturing.

Maatschappelijke participatie

15: Mondeling argumenteren.

30: Respect opbrengen voor:

- het leefmilieu;
- het historisch-cultureel erfgoed;
- verschillen en gelijkenissen in leefwijze, waarden en normen.

Vakgebonden eindtermen

Functionele taalvaardigheden

1: uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

2: over die informatie reflecteren en ze evalueren.

4: mondeling argumenteren.

5: eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

Functionele informatieverwerving en –verwerking

11: relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

Organisatiebekwaamheid

16: kunnen bij groepsopdrachten:

- overleggen en actief deelnemen;
- in teamverband instructies uitvoeren;
- reflecteren en bijsturen.

Vakoverschrijdende eindtermen (VOET)

Gemeenschappelijke stam

Empathie:

5: houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

Flexibiliteit:

9: zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Open en constructieve houding:

16: houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

17: toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

zorgzaamheid)

26: gaan om met verscheidenheid.

Context 2 – Mentale gezondheid

3: erkennen probleemsituaties en vragen, accepteren en bieden hulp.

Context 3 – Sociorelationele ontwikkeling

6: doorprikken vooroordelen, stereotypering, ongepaste beïnvloeding en machtsmisbruik.

Context 5 – Politiek-juridische samenleving

3: tonen het belang en dynamisch karakter aan van mensen- en kinderrechten.

Context 7 – Socioculturele samenleving

2: gaan constructief om met verschillen tussen mensen en levensopvattingen.

3: illustreren het belang van sociale samenhang en solidariteit.

Bijlage 2: “Welbevinden”

#EENBREDEREKIJK

Een bredere kijk

De weg naar integratie

Auteur: Fabrizio Simone

Deel 2 – Welbevinden

Naam:

Je gaat naar een campagnefilmje van de Vlaamse Overheid kijken. Lees eerst onderstaande vragen. Vervolgens krijg je het filmje twee keer te zien. Vul daarna de antwoorden aan.

Let puur op de uiterlijke kenmerken van de mensen in het filmje. Welke soort mensen zie je?

.....
.....
.....

Welke emotie vertonen de mensen uit het campagnefilmje?

Woedend	Meelevend	Verdrietig
Uitgesloten	Ongemakkelijk	Verbaasd
Extreem	Afwijkend

Het filmje eindigt met de vraag “Zit u hier voor iets tussen?”. Wat bedoelt men hiermee?

.....
.....
.....

Zit u hier voor iets tussen?

Je gaat naar een fragment kijken uit het VRT-journaal waarin men uitlegt waar de campagne precies over gaat. Lees eerst onderstaande vragen. Vervolgens krijg je het fragment twee keer te zien. Vul daarna de antwoorden aan.

Wat is het doel van deze campagne?

.....
.....

Wie is deze vrouw en wat is haar functie?

.....
.....

Waar leiden vooroordelen toe?

.....
.....

Het campagnefilmje zal te zien zijn t.e.m. 16 november 2017. Waarom tot die dag? 16 november kenmerkt elk jaar opnieuw de Internationale dag van de verdraagzaamheid. Deze dag duidt mensen op de noodzaak van verdraagzaamheid in onze samenleving en tracht hen de negatieve effecten van onverdraagzaamheid te doen inzien. Wil je hier meer over weten? Surf dan naar www.gelijkekansen.be.

Wist-je-dat

Als we mensen ontmoeten, of we ze nu al kennen of nog niet, bestuderen we hen. Het is onvermijdelijk dat je een mening vormt over iemand. Die mening is gebaseerd op wat je ziet, maar ook op wat je denkt over die persoon.

Kijk even in het woordenboek wat de woorden “objectief” en “subjectief” betekenen. Noteer het hieronder.

Objectief:

Subjectief:

De manier van vertellen of schrijven over iemand beïnvloedt vaak onze mening. Als we televisie kijken, een tijdschrift lezen,... worden de feiten vaak al gekleurd of subjectief weergegeven. Daardoor is het moeilijker om zelf nog een mening te vormen.

Bekijk onderstaande krantenkoppen. Zijn ze objectief of subjectief? Schrijf het cijfer in de juiste categorie.

1

De Rode Duivels verliezen onverdiend tegen Argentinië.

2

De nieuwe film “Fifty shades of grey” is hopeloos belachelijk.

3

Twintiger komt om het leven bij ongeval.

4

Aantal GSM-gebruikers blijft stijgen.

5

Beyoncé is de beste zangeres van deze tijd.

Iedereen heeft vooroordelen. Dat zal de volgende opdracht bewijzen. De opdracht zal worden uitgevoerd in verschillende stappen.

Stap	Opdracht
1	Je krijgt van de leerkracht een foto van een persoon op je rug geplakt. Het is de bedoeling dat je op voorhand zelf niet ziet om welke foto het gaat.
2	Daarna ga je door de ruimte lopen. Wanneer je iemand kruist, kijk dan naar de foto op zijn rug en zeg een paar woorden die de algemene opinie over de persoon op de foto uitdrukken. Die woorden hoeven niet je eigen mening te zijn, maar de stereotypen of etiketten die op dit soort mensen kleven. Ze kunnen positief, negatief of zelfs gemeen zijn.
3	Je noteert de woorden die tegen je zijn gezegd hieronder.
4	Bespreek onderstaande vragen vervolgens klassikaal.

.....

.....

.....

- Was het moeilijk om de juiste woorden te vinden die de mensen zeggen over de personen op de foto's?
- Wat voelde je als de harde of onrechtvaardige woorden over de persoon op de foto moest zeggen?
- Wat was je eigen indruk als je hoorde wat je klasgenoten zeiden over de persoon op de foto?
- Zijn de ideeën die jij hebt van de personen op de foto anders dan de commentaren die je hebt gehoord?

3 december is de Internationale dag voor personen met een handicap. Een belangrijke dag voor een miljard mensen op deze planeet dus. Je leest het juist: een miljard! 15 % van de wereldbevolking heeft immers een handicap en vormt daarmee de grootste minderheid.

Wist-je-dat

Stereotypen en vooroordelen bestaan niet enkel tegenover mensen met een handicap. Bekijk onderstaande foto's. Wat zie je? Wat is precies de stereotypering?

- 1:
- 2:
- 3:
- 4:

Geef aan of de beweringen juist (groen) of fout (rood) zijn. Een stereotype ...

... is een overdreven beeld van een bepaalde groep mensen.

... komt vaak overeen met de werkelijkheid.

... geeft meestal een positief beeld weer.

... is vaak ook een vooroordeel.

Media hebben een zeer belangrijke rol in de vorming van het beeld van mensen met een handicap. De bijna totale afwezigheid van mensen met een handicap in de media laat denken dat zij weinig waarde hebben of een minder belangrijke plaats in de samenleving innemen dan anderen. Wanneer mensen met een handicap op tv of in een film komen, dan worden ze vaak gepresenteerd als een slachtoffer.

Wist-je-dat

Vooroordelen en stereotypering zorgen ervoor dat een bepaalde groep mensen gekwetst geraken en in een slachtofferrol kruipen. Concreter, in jouw klas zou dat kunnen betekenen dat een klasgenoot met een beperking sociaal geïsoleerd geraakt of geconfronteerd wordt met pestgedrag.

Bekijk onderstaande krantenkoppen. Bespreek vervolgens de vragen onderaan de pagina klassikaal.

Pesters slaan leerling in ziekenhuis

Leerling moest afpersers dagelijks
Pokémon-kaarten

14-jarig meisje pleegt zelfmoord na
aanhoudend cyberpesten

Dikke kleuters worden vaker gepest.

Bedrijf Mactac moet schadevergoeding betalen
aan gepeste werknemer

Kan jij onderstaande vragen beantwoorden? Gebruik de krantenkoppen als inspiratie.

- Waarom worden mensen gepest?
- Waarom zouden pesters pesten?
- Blijft pesten alleen bij het gebruik van “vieze” woorden?
- Vinden pesterijen alleen plaats op school?
- Wat kunnen de gevolgen zijn van pesterijen?

Je krijgt dadelijk een aantal casussen over pesten. Hoe zou jij reageren op de situaties?

Stap	Opdracht
1	Ga per vier zitten.
2	Hieronder vind je de casussen “Die ochtend op de speelplaats”. Lees iedere casus. Hoe zou jij reageren op iedere casus? Laat jouw mening horen in de groep.
3	Noteer voor iedere casus wat de opvallendste reacties zijn.
4	De casussen worden klassikaal besproken.

Die ochtend op de speelplaats zie je iemand van een oudere graad de rugzak van iemand van jouw klas meenemen. Je kunt niet zo goed opschieten met die klasgenoot.

.....
.....

Die ochtend op de speelplaats staat een deel van jouw klas samen te praten. Je voelt dat je niet welkom bent.

.....
.....

Die ochtend op de speelplaats wordt er onder leiding van de leerkracht LO een spel gespeeld in twee teams. Bij de ploegverdeling blijf jij als laatste over, en wanneer je aansluit bij je team wordt er luid gezucht. Je hoort ook dat er iemand zegt: “Moet die loser weer bij ons?”.

.....
.....

Die ochtend op de speelplaats ben je aan het praten met enkele klasgenoten. Een niet zo populaire jongen probeert mee te doen met het gesprek, totdat één van jouw vrienden hem wegstuurt omdat hij niets te zoeken heeft bij jullie.

.....
.....

Die ochtend op de speelplaats hoor je dat er een verhaal over jou de ronde doet, dat helemaal niet waar is.

.....
.....

Tips en tricks bij peestsituaties

- vind je het niet oké dat er gepest wordt? Zeg het dan!;
- geef de pestkoppen geen aandacht;
- onthoud dat het niet jouw schuld is als je gepest wordt;
- vind een volwassene om erover te praten of iemand bij wie je je goed voelt.

Durf je niet meteen naar iemand toe te stappen? Je kunt altijd anoniem chatten of bellen met een hulpverlener. www.awel.be

Wist-je-dat

Pestgedrag, uitsluiting, vooroordelen, stereotypen,... je kunt het vermijden door elkaar beter te leren kennen. Dat is precies wat je nu gaat doen.

Stap	Opdracht
1	Vooraan in de klas liggen kaartjes met daarop emoties. Pik er eentje uit zonder te kijken wat er op het kaartje staat.
2	Denk na wat de emotie voor jou betekent en of je het herkent in jouw leven of omgeving.
3	Op de achterkant van ieder kaartje staan drie vragen. Los de vragen zelfstandig op. Noteer ze in het kadertje op de volgende pagina('s).
4	Ga samen met je klasgenoten in een kring zitten. Je overloopt de emoties nu klassikaal. Je leert elkaar nu wat beter kennen.
5	Afhankelijk van de tijd, start je opnieuw bij stap 1.

EMOTIE:

1:
.....
.....

2:
.....
.....

3:
.....
.....

EMOTIE:

1:
.....
.....

2:
.....
.....

3:
.....
.....

EMOTIE:

1:
.....
.....

2:
.....
.....

3:
.....
.....

EMOTIE:

1:
.....
.....

2:
.....
.....

3:
.....
.....

Draaiboek

Stap	Opdracht	Tijd	Materiaal
1	<p>Als inleiding kijk je samen met de leerlingen naar een campagnefilm van de Vlaamse Overheid. De campagne werd half mei gelanceerd met als doel mensen te laten nadenken over vooroordelen. Vertel hier nog niks over. Laat de leerlingen eerst de vragen lezen. Vervolgens mogen ze het filmpje twee keer bekijken. Laat ze daarna de vragen individueel beantwoorden. Laat ze nadenken waarom de Vlaamse Overheid op de proppen komt met het filmpje. Laat de leerlingen ook nadenken over hoe het campagnefilmpje filmisch in elkaar steekt (welke invloed heeft het geluid, de achtergrond, de stilstaande beelden,...).</p> <p>Interessante links: Link 1 – Link 2 – Link 3</p>	10'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Campagnefilm (link 2) • Computer • Beamer
2	<p>Vervolgens gaan de leerlingen naar een fragment kijken uit het VRT-journaal. Daarin legt men uit waarover het filmpje gaat. Laat het fragment uit het journaal ook twee keer zien. Vervolgens kunnen de leerlingen de vragen beantwoorden. Bespreek met de leerlingen of ze het een goed idee vinden om één campagnefilmpje te maken voor alle minderheden. Misschien vinden de leerlingen het raar dat er vooroordelen bestaan over meisjes in korte rokjes. Kaart het probleem aan.</p> <p>Interessante link: Link 4</p>	10'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Fragment uit het journaal (link 4) • Computer • Beamer
3	Discrimineren, haat, uitsluiting,... begint allemaal	10'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel

	<p>bij een oordeel of een mening dat je over iets of iemand hebt. Of je het nu wilt of niet, we hebben allemaal een mening en een oordeel klaar over iemand. Een beeld dat je van iemand hebt is dus gebaseerd op feiten en op je eigen mening. Laat de leerlingen eventueel de betekenis van de woorden “subjectief” en “objectief” opzoeken in een woordenboek.</p> <p>Om de betekenis van die moeilijke woorden kracht bij te staven, maak je gebruik van krantenkoppen. Laat de leerlingen eventueel per twee de krantenkoppen overlopen. Laat ze nagaan of de krantenkoppen subjectief of objectief zijn. Bespreek daarna klassikaal de oplossingen.</p> <p>Interessante links: Link 5 – Link 6 – Link 7</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Woordenboek (optie) • Onlinewoordenboek
4	<p>De volgende oefening gaat over vooroordelen. Zorg voor afbeeldingen van mensen met een beperking. Plak telkens één afbeelding op de rug van een leerling. Overloop het stappenplan voor deze opdracht samen met de leerlingen. Waak erover dat iedere leerling elkaar heeft ontmoet en dat de orde bewaard blijft. Bespreek de verwerkingsvragen vervolgens klassikaal. Zorg ervoor dat de leerlingen beseffen dat bepaalde woorden in het dagelijks leven te pas en te onpas gebruikt worden als scheldwoord. Zijn de leerlingen daar wel bewust van?</p> <p>Interessante link: Link 8</p>	20'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkboek • Fotomateriaal (link 8) • Plakband
5	<p>Laat de leerlingen kennismaken met “stereotypering”: een persoon linken aan een</p>	10'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkboek

	<p>groep en heel die groep over dezelfde kam scheren. Je kan eventueel gebruik maken van een voorbeeld: wanneer je een Arabier of een moslim ziet lopen in traditionele kledingdracht, denk je er automatisch een bom bij. iedere moslim is een terrorist. Er zijn mensen die op deze manier denken.</p> <p>Laat de leerlingen de afbeeldingen eventueel per twee bestuderen. Laat ze vervolgens nadenken over welke stereotypering het precies gaat.</p> <p>Interessante links: Link 9 – Link 10</p>		
6	<p>Mensen met een beperking krijgen vaak een stempel opgedrukt: ze kunnen niks, ze zijn minderwaardig, ze zijn niet nuttig voor de maatschappij,... Ze geraken sneller geïsoleerd of ze krijgen sneller te maken met pestgedrag. Open het debat over pesten samen met de leerlingen. Neem de krantenkoppen samen met hen door. Bespreek vervolgens de vragen klassikaal.</p> <p>Je kunt eventueel gebruik maken van onderstaande bijvragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • in deze maatschappij moet je hard zijn. Zijn gepeste personen dan te slap?; • zijn pesters onzeker?; • zijn meelopers ook verantwoordelijk?; • is toekijken even erg als pesten?; • als je melden maakt van pestgedrag, is dat dan ook klikken?; • lokken sommige mensen uit dat ze gepest worden?; • pesten via het internet, is dat makkelijker?; • hebben pesters veel vrienden?; 	20'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel

	<ul style="list-style-type: none"> • is ruzie maken hetzelfde als pesten?; • pesten volwassenen elkaar ook? <p>Interessante links: Link 11 – Link 12 – Link 13</p>		
7	Trek het gesprek over pesten door a.d.h.v. casussen. Laat de leerlingen de casussen eerst per 2 of per 4 bespreken alvorens over te gaan tot een klassikaal gesprek. Sommige leerlingen durven hun mening immers makkelijker kwijt in een kleinere groep.	20'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel
8	Je kunt pesten proberen te vermijden door elkaar beter te leren kennen. Dat doe je a.d.h.v. deze werkvorm. Voorzie kaartjes met emoties (zie link 14). Laat de leerlingen individueel nadenken over hun emoties. Trek daarna het klasgesprek open. Speel vragen door. Laat de leerlingen elkaar beter leren kennen.	50'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Emoties (link 14)
	<p>Interessante link: Link 14</p>		

Tijd

Voorziene tijd: minimum 3 lessen.

Lesdoelstellingen

Kennis (K):

K1: De leerlingen kunnen Liesbeth Homans herkennen en haar functie en partij benoemen.

Vaardigheden (V):

INF1: De leerlingen kunnen eenvoudige vraagjes bij een beeldfragment beantwoorden.

INF2: De leerlingen kunnen de meerwaarde van filmische effecten bij een beeldfragment (muziek, beelden) waarnemen.

INF3: De leerlingen kunnen uit stellen afleiden of het om subjectief of objectief gaat.

INF4: De leerlingen kunnen de betekenis van subjectief en objectief opzoeken in een woordenboek.

INF5: De leerlingen kunnen uit eenvoudige afbeeldingen afleiden om welke stereotypering het gaat.

INF6: De leerlingen kunnen woorden opsommen die de algemene opinie van mensen over bepaalde personen hebben.

TV1: De leerlingen kunnen kiezen uit gevoelens en mondeling en schriftelijk verklaren waarom ze dat gevoel gekozen hebben.

TV2: De leerlingen kunnen mondeling verwoorden wat de filmische effecten met hun gevoel doen.

TV3: De leerlingen kunnen in eigen woorden uitleggen wat subjectief en objectief betekent.

TV4: De leerlingen kunnen in eigen woorden uitleggen wat stereotypering betekent.

TV5: De leerlingen kunnen mondeling hun eigen mening ongecensureerd geven over moeilijke onderwerpen.

TV6: De leerlingen kunnen per twee mondeling van mening wisselen over een aantal casussen rond pesten.

TV7: De leerlingen kunnen klassikaal van mening wisselen over een aantal casussen rond pesten.

TV8: De leerlingen kunnen hun persoonlijkheid bloot geven aan de hand van emoties.

TV9: De leerlingen kunnen naar elkaar luisteren en elkaar op die manier beter leren kennen.

TR1: De leerlingen kunnen in eigen woorden uitleggen wat de gevolgen zijn van vooroordelen.

TR2: De leerlingen kunnen het verband zien tussen stereotypering en uitsluiting.

TR3: De leerlingen kunnen de invloed van pesten zien om hun omgeving.

TR4: De leerlingen kunnen zich verplaatsen in de rol van iemand met een handicap.

ORG1: De leerlingen kunnen een eenvoudige opdracht met beperkte omvang per twee uitvoeren.

Attitudes (A):

A1: De leerlingen zijn bereid om hun mening met de rest van de klas te delen.

A2: De leerlingen zijn bereid hun persoonlijkheid bloot te geven aan de rest van de klas.

A3: De leerlingen zijn bereid om zich te verplaatsen in de rol van iemand met een handicap.

Situering in het leerplan

VVKSO, 3de graad

VVKSO – BRUSSEL D/2012/7841/026

Informatieverwerving en –verwerking

1: Zelfstandig en in concrete situaties relevante en toegankelijke informatie vinden en selecteren uit:

- gesproken teksten;
- geschreven teksten;
- beeldmateriaal;
- ICT-bronnen;
- tabellen, grafieken, diagrammen en kaarten.

2: Over de gevonden informatie reflecteren.

- informatie uit gesproken teksten;
- informatie uit geschreven teksten;
- informatie uit beeldmateriaal;
- informatie uit ICT-bronnen;
- informatie uit tabellen, grafieken, diagrammen en kaarten.

5: Zelfstandig en in concrete situaties mondeling en schriftelijk informatie inwinnen en meedelen:

- formele informatie;
- informele informatie.

Individueel werk en groepswork

14: Zelfstandig opdrachten in groep realiseren via volgende stappen:

- het overleg;
- de planning;
- de organisatie;
- de uitvoering;
- de reflectie;
- de evaluatie;
- de bijsturing.

Maatschappelijke participatie

15: Mondeling argumenteren.

30: Respect opbrengen voor:

- het leefmilieu;
- het historisch-cultureel erfgoed;
- verschillen en gelijkenissen in leefwijze, waarden en normen.

Vakgebonden eindtermen

Functionele taalvaardigheden

1: uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

2: over die informatie reflecteren en ze evalueren.

4: mondeling argumenteren.

5: eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

Functionele informatieverwerving en –verwerking

11: relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

Organisatiebekwaamheid

16: kunnen bij groepsopdrachten:

- overleggen en actief deelnemen;
- in teamverband instructies uitvoeren;
- reflecteren en bijsturen.

Vakoverschrijdende eindtermen (VOET)

Gemeenschappelijke stam

Empathie:

5: houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

Flexibiliteit:

9: zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Open en constructieve houding:

16: houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

17: toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

zorgzaamheid)

26: gaan om met verscheidenheid.

Context 2 – Mentale gezondheid

3: erkennen probleemsituaties en vragen, accepteren en bieden hulp.

Context 3 – Sociorelationele ontwikkeling

6: doorprikken vooroordelen, stereotypering, ongepaste beïnvloeding en machtsmisbruik.

Context 5 – Politiek-juridische samenleving

3: tonen het belang en dynamisch karakter aan van mensen- en kinderrechten.

Context 7 – Socioculturele samenleving

2: gaan constructief om met verschillen tussen mensen en levensopvattingen.

3: illustreren het belang van sociale samenhang en solidariteit.

Bijlage 3: “In de schoenen van...”

#EENBREDEREKIJK

Een bredere kijk

De weg naar integratie

Auteur: Fabrizio Simone

Deel 3 – In de schoenen
van ...

Naam:

Je kreeg van je leerkracht een blinddoek voor je de klas binnen ging. Hij gaf gewoon les op de gebruikelijke manier. Dat duurde ongeveer 5 minuten. Voor heel wat mensen is dit realiteit. Zij kunnen hun blinddoek niet af doen. Zij staan op met een blinddoek en gaan er ook weer mee slapen.

Hoe was deze ervaring voor je? Kies uit één van onderstaande woorden en verklaar. Misschien ken jij wel een woord dat beter bij deze ervaring past.

Angstaanjagend

Meelevend

Eng

Uitgesloten

Ongemakkelijk

Verbaasd

Extreem

Afwijkend

.....

Ik heb gekozen voor het woord omdat
.....
.....

Vandaag ga je kennis maken met de wereld van blinden en slechtzienden. Dat doe je onder meer a.d.h.v. het boek "Ontmoetingen in het donker". Hieronder kan je de inleiding lezen die de auteur, Greetje De Ceuleneer op haar website heeft geplaatst. Wat verwacht jij in het boek te lezen? Noteer jouw gedachten op de volgende pagina.

Kan je een succesvol, geslaagd leven leiden met een zintuig minder? Samen met de mensen die ik in dit boek portretteer, antwoord ik volmondig 'ja!'. 12 zwaar slechtziende tot blinde mensen heb ik geïnterviewd, die zich tonen in hun zwakte en hun sterkte, want zoals ieder ander krijgen ze te maken met teleurstellingen en gloriemomenten. Reportages tonen hoe de beperking hun dagelijks leven en mogelijkheden beïnvloedt.

.....

.....

.....

.....

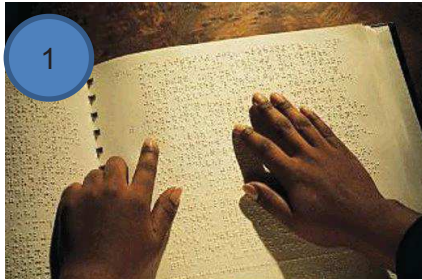
Vandaag zal je in de schoenen staan van iemand die slechtziend is. Jij mag jouw verhaal delen met de rest van de wereld. Dat doe je via de app "Snapchat".

Hoe ga je ter werk? Volg onderstaande stappen:

Stap	Opdracht
1	Indien je nog geen gebruik maakt van de app "Snapchat", download je de app eerst via de Appstore of Google Play.
2	Voeg je leerkracht toe als vriend. Zijn naam op Snapchat is de volgende: EenBredeKijk.
3	Gedurende de les trek je minstens 10 foto's die voor jou de hoogtepunten van de les weergeven. Je voorziet iedere foto van een bijschrift met daarop een samenvatting wat je doet of wat je precies ziet.

Daarnet was je gedurende 5 minuten blind. Mensen met een oogaandoening zijn natuurlijk niet allemaal blind. Ze kunnen ook slechtziend zijn. Het begrip "slechtziendheid", ook wel visuele beperking genoemd is heel ruim. Er zijn honderden oogaandoeningen. Vandaag ga je de meest voorkomende leren kennen.

Iemand met een visuele beperking heeft het moeilijk om een boek te lezen op de manier zoals jij en ik dat zouden doen. Daarvoor zijn verschillende oplossingen uitgewerkt. Herken jij ze? Bekijk onderstaande afbeeldingen.

- 1:
- 2:
- 3:

Vandaag ga je “lezen” zoals iemand met een visuele beperking zou lezen. Je gaat nl. naar een boek luisteren. Je krijgt nu het hoofdstuk “**Studeren voor later**” te horen. Noteer minstens drie dingen die je uit het hoofdstuk zeker zult onthouden.

.....

Studeren voor later

.....

Je gaat per twee werken om de meest voorkomende oogaandoeningen te leren kennen. Hoe ga je aan de slag? Volg onderstaande stappen.

Stap	Opdracht	Tijd
1	Kies een partner.	1 minuut
2	Neem de lijst met de verschillende oogaandoeningen (hieronder) door.	5 minuten
3	Haal bij je leerkracht: <ul style="list-style-type: none"> • een tablet; • twee oortjes; • een geluidverdeler; • maak de tablet gebruiksklaar. 	2 minuten
4	Lees de opdracht op pagina 5.	2 minuten
5	Voer de opdracht uit.	30 minuten

Hieronder vind je de lijst met de meest voorkomende oogaandoeningen.

Oogaandoening	Omschrijving
Cataract	Mensen met cataract hebben constant een mistig zicht. In de meeste gevallen kan een ingreep soelaas brengen en enkele dagen na de ingreep kan de patiënt weer een normale activiteit opnemen.
Netvliesloslating	Mensen met netvliesloslating hebben last van lichtflitsen, minder scherp zicht en krijgen de indruk dat er sluier over hun hoofd hangt de ogen (gedeeltelijk) bedekt.
Glaucoom	Deze oogaandoening start aan de zijkanten van het gezichtsveld en breidt zich langzaam uit naar het midden.
Oogzenuwontsteking	Een oogzenuwontsteking tast het centrale zicht aan, waardoor er "ongeziene" zones opduiken in het gezichtsveld. Contrasten, kleuren en erg belichte voorwerpen zijn moeilijk te onderscheiden.
Zware bijziendheid	Een bijziend persoon kan voorwerpen op een afstand niet (goed) onderscheiden. Het zicht is wazig. Mensen met een sterke bijziendheid kunnen echter wel zonder bril lezen wanneer ze de tekst zeer dicht bij het oog houden.

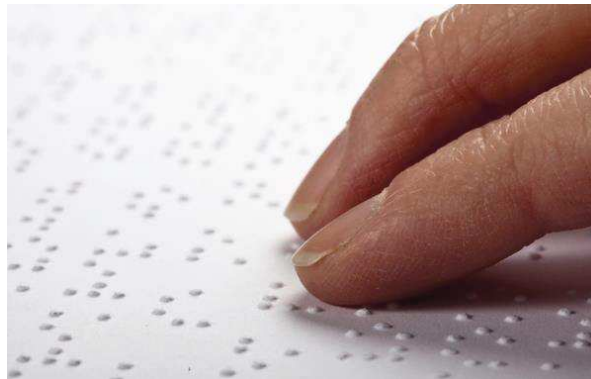
Diabetische retinopathie	Deze aandoening kan voorkomen bij mensen met diabetes (of suikerziekte). Het kan optreden wanneer er te veel suiker in het bloed zit en er vervolgens een bloeding ontstaat in het oog. De persoon zal dan zwarte vlekken zien of het zicht kan helemaal wegvallen.
--------------------------	---

In de klas vind je zes QR-codes. Achter iedere QR-code zit een filmpje dat één bepaalde oogaandoening weergeeft. Iedere QR-code heeft ook een nummer. Zo kan je de QR-codes koppelen aan de juiste oogaandoening (zie lijst). Probeer samen met je partner te achterhalen wat de persoon met een bepaalde oogaandoening wel en niet meer goed kan. Geef telkens twee voorbeelden.

Nr.	Oogaandoening	Wat kan wel	Wat kan niet
...	Cataract
...	Netvliesloslating
...	Glaucoom
...	Oogzenuw-ontsteking
...	Zware bijziendheid
...	Diabetische retinopathie

Help, een leerling met een visuele beperking in mijn klas! Bespreek onderstaande vragen klassikaal.

- Denk je dat het mogelijk is?
- Wat zal er moeilijk gaan voor die leerling?
- Hoe kan zo'n leerling de lessen meevolgen?
- Hoe zou jij die leerling kunnen ondersteunen/?

Een leerling met een visuele beperking in jouw klas behoort zeker tot de mogelijkheden. Deze leerling zal dan uit heel wat hoeken hulp krijgen. Niet alleen van jouw leerkrachten, maar er zal ook één keer per week een leerkracht vanuit het buitengewoon onderwijs langskomen die de leerling extra zal ondersteunen. Ook bestaan er heel wat technische snufjes die het de leerling met een oogaandoening makkelijker maken om mee te volgen in de klas en daarbuiten.

Nu ga je echt in de schoenen staan van iemand met een visuele beperking. Dat ga je doen a.d.h.v. simulatiebrillen. Hou bij het uitvoeren van de opdrachten rekening met de volgende aandachtspunten:

- je houdt de simulatiebrillen gedurende de hele opdracht aan. Iemand met een visuele beperking kan zijn slecht zicht ook niet zomaar stopzetten;
- wees zorgzaam voor het materiaal.

Plaats	Opdracht
In de klas	<p>Verandering in je omgeving Eén klasgenoot moet even naar buiten gaan. In het klaslokaal verwisselt er iets of iemand van plaats. Kan de leerling die even op de gang is gaan staan zien wat er veranderd is?</p> <p>Een tekening maken Je krijgt de opdracht om een tekening te maken. Luister naar de leerkracht voor instructies.</p> <p>Lezen van het bord De leerkracht noteert iets op het bord. Kan je lezen wat er staat? Kan je het vervolgens ook noteren op een blad?</p> <p>Voelpuzzels Mensen met een visuele beperking werken erg op de tast. Kan je een voelpuzzel in elkaar steken?</p> <p>Zoeken in een reclamefolder Je krijgt een reclamefolder. Kan je nagaan van welke winkel de folder komt? Welke interessante koopjes kan je deze week doen?</p> <p>Ondertitels lezen De leerkracht toont een stukje uit een Engelstalige televisieserie. Kan je de ondertitels lezen?</p>
In het schoolgebouw	<p>Ga na of je:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de weg naar het toilet kunt vinden; • trappen kunt lopen; • iemand terug kunt vinden op de speelplaats; • de leraarskamer terugvindt; • het secretariaat terugvindt.
In de supermarkt	<p>Ga op zoek naar belangrijke plaatsen in de supermarkt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de ingang; • de uitgang; • de kassa. <p>Ga na of je prijzen en etiketten kunt lezen.</p>

In de bibliotheek	<p>Ga op zoek naar belangrijke plaatsen in de supermarkt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de ingang; • de uitgang. <p>Ga na of je de wegaanwijzingen kunt vinden. Probeer op zoek te gaan naar een boek (gebruiken maken van PC).</p>
Mobiliteit	Je krijgt een initiatie stoklopen van de leerkracht.

Denk aan de veiligheid!

Vanaf het moment dat je buiten de klas bent, loop je per twee. Eén leerling draagt dan GEEN simulatiebril. De leerling die geen simulatiebril draagt, grijpt de pols van de leerling die wel een simulatiebril draagt.

Je hebt nu voor heel even een visuele beperking gehad. Hoe was dat voor je? Kies uit één van onderstaande woorden en verklaar. Misschien ken jij wel een woord dat beter bij deze ervaring past.

Angstaanjagend

Meelevend

Eng

Uitgesloten

Ongemakkelijk

Verbaasd

Extreem

Afwijkend

.....

Ik heb gekozen voor het woord omdat

.....

Je gaat nu kennismaken met een aantal hulpmiddelen die een leerling/persoon met een visuele beperking gebruikt om het leven aangenaamer en makkelijker te laten verlopen. Deze hulpmiddelen zijn:

- een bordcamera;
- het vergrotingsprogramma;
- een leesloep;
- een daisyspeler;
- een witte stok;
- vergrotingen (grootdruk en A3);
- cd's met luisterboeken;
- een leeslijn;
- het brailleschrift;
- ...

Je gaat opnieuw per twee of per drie samenwerken om de hulpmiddelen te leren kennen.

Stap	Opdracht	Tijd
1	Kies een partner.	1 minuut
2	Ga aan één van de hulpmiddelen zitten en lees de opdracht.	3 minuten
3	Voer de opdracht uit.	5 minuten
4	Leg het materiaal terug in staat zoals je het hebt gekregen. Schuif door en start opnieuw bij stap 2.	

Afsluiter

Kies één foto met het moment dat je het meest zal bijleven. Waarom heb je voor deze foto gekozen?

.....

.....

.....

.....

Draaiboek

Stap	Opdracht	Tijd	Materiaal
1	<p>Ik wil de les starten met een shock-effect. De leerlingen krijgen voor ze de klas binnen gaan een blinddoek. Je geeft gedurende 5 minuten een aantal instructies: ga op je vaste plaats zitten, neem de woordenboeken uit de kast, neem je agenda op de bank,... Je zegt best op voorhand dat het om een experimentje gaat om boze reacties te vermijden. Ga na hoe de leerlingen het experiment hebben ervaren.</p>	15'	<ul style="list-style-type: none">• Werkbundel• Blinddoeken
2	<p>De leerlingen maken gebruik van de app Snapchat om een verhaal te maken over de les. Ze tonen a.d.h.v. minstens 10 foto's en telkens een onderschrijf aan wat hen het meest zal bijblijven. Zorg ervoor dat de leerlingen de app op voorhand hebben geïnstalleerd en de leerkracht al hebben toegevoegd als vriend. Overloop de opdracht samen met de leerlingen.</p> <p>Indien de leerlingen geen gebruik kunnen maken van Snapchat, gebruik je gewoon eenvoudige afbeeldingen.</p> <p>Interessante links: Link 1 – Link 2 – Link 3</p>	5'	<ul style="list-style-type: none">• Werkbundel• Snapchat
3	<p>Vervolgens maken de leerlingen kennis met het boek. Laat ze de inleiding lezen en laat ze vervolgens noteren wat ze van het boek verwachten. Daarna maak je duidelijk dat het voor iemand met een visuele beperking niet zo evident is om een boek te lezen. Er zijn andere oplossingen. Met één oplossing maken ze vandaag kennis: een luisterboek.</p>	35'	<ul style="list-style-type: none">• Werkbundel• Boek "Ontmoetingen in het donker" (link 4)• Kussens (optie)

	<p>De leerlingen krijgen een fragment te horen. Dat doe je best in de klas. Laat de leerlingen een kussen of iets anders meenemen zodat ze op een comfortabele manier naar de fragmenten kunnen luisteren. Bij elk fragment moeten ze noteren wat ze zeker zullen onthouden.</p> <p>Speel in op de antwoorden van de leerlingen. Maak gebruik van de volgende bijvragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wat doet de persoon in het dagelijks leven? • welke valkuilen treden er op? • hoe gaat de persoon hier mee om? • ... <p>Interessante links: Link 4 – Link 5</p>		
4	<p>De leerlingen maken kennis met een aantal oogaandoeningen. Dat doen ze per twee en aan de hand van filmpjes. Zorg voor tablets zodat de leerlingen de QR-codes kunnen lezen en de filmpjes kunnen afspelen. De leerlingen gaan op zoek naar wat een persoon met een bepaalde oogaandoening wel en niet meer kan doen. Bespreek de resultaten achteraf. Zorg dat je meer kunt vertellen over de verschillende oogaandoeningen. Laat de leerlingen achteraf nadenken welke oogaandoening zij zouden kiezen (als het echt zou moeten).</p> <p>Interessante links: Link 6</p>	50'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Tablets • QR-reader
5	<p>De leerlingen gaan nu echt in de schoenen staan van een persoon met een visuele beperking. Dat doen ze door gebruik te maken van simulatiebrillen. Een aantal afspraken: wees</p>	40'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Simulatiebrillen • Tekeningen • Folders

	<p>voorzichtig met het materiaal! Bovendien vraag je de leerlingen om de brilletjes op te houden gedurende de simulatie. Iemand met een visuele beperking ziet elk moment van de dag beperkt!</p> <p>Bij de simulatiebrillen horen een aantal opdrachten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • verandering in je omgeving; • een tekening maken; • lezen van het bord; • voelpuzzels; • zoeken in een reclamefolder; • ondertitels lezen; <p>De leerlingen voeren de opdrachten telkens per twee uit. Zo kunnen ze elkaar visueel ondersteunen. Wanneer de leerlingen de opdrachten hebben uitgevoerd, bespreek je hun gevoelens klassikaal. Je kunt eventueel gevoelens geven waar ze uit kunnen kiezen.</p> <p>Je deelt de opdrachten uit op een apart blad in een groot lettertype (zie bijlage). Laat telkens een leerling de opdracht voorlezen met een simulatiebril.</p> <p>De simulatiebrillen kan je ontlene via de GOn-begeleidster, de Brailleliga of Blindenzorg licht en liefde. Men vraagt wel telkens een borg tussen € 50,00 en € 100,00.</p> <p>Link 7 – Link 8</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Puzzels
6	<p>Tenslotte laat je de leerlingen kennis maken met een aantal hulpmiddelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een draagbare beeldschermloep • Een bordcamera 	40'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Hulpmiddelen

	<ul style="list-style-type: none"> • Een witte stok • Een vergrotingssoftware • Een daisy-speler • De aanpassingen van Windows • Een leeslijn • Een interessante app <p>Deze hulpmiddelen zijn specifiek gemaakt voor slechtzienden en zijn in principe erg gebruiksvriendelijk. Door te experimenteren met de knopjes wordt het duidelijk waarvoor elk knopje dient.</p> <p>Interessante links: Link 7 – Link 8 – Link 9</p>		
7	Laat de leerlingen reflecteren a.d.h.v. hun favoriete foto van de les en het bijschrift. Overloop klassikaal de foto's die de leerlingen hebben gekozen.	20'	<ul style="list-style-type: none"> • Snapchat

Tijd

Voorziene tijd: 4 lessen.

Lesdoelstellingen

Kennis (K):

K1: /

Vaardigheden (V):

TR1: De leerlingen kunnen zich verplaatsen in de rol van iemand met een visuele beperking.

TR2: De leerlingen kunnen hun manier van lezen vergelijken met iemand met een visuele beperking.

TR3: De leerlingen kunnen een aantal concrete voorbeelden geven van hulpmiddelen die personen met een visuele beperking gebruiken in het dagelijks leven.

TV1: De leerlingen kunnen mondeling instructies geven aan elkaar.

TV2: De leerlingen kunnen hun gevoel mondeling en schriftelijk uiten door gebruik te maken van gegeven emoties.

TV3: De leerlingen kunnen mondeling toelichting geven waar zij voor een bepaalde foto hebben gekozen.

ORG1: De leerlingen kunnen een eenvoudige opdracht klassikaal uitvoeren.

ORG2: De leerlingen kunnen opdrachten van een eenvoudige omvang per twee of drie uitvoeren.

ORG3: De leerlingen kunnen elkaar visueel ondersteunen door samen te werken.

INF1: De leerlingen kunnen a.d.h.v. foto's de weergeven wat voor hun de essentie van de les is.

INF2: De leerlingen kunnen de inhoud van een boek of fragment voorspellen door de cover van het boek te lezen.

INF3: De leerlingen kunnen voor hen relevante momenten uit het fragment van een luisterboek noteren.

INF4: De leerlingen kunnen beelden van een visuele beperking linken aan een geschreven omschrijving van een visuele beperking.

INF5: De leerlingen kunnen a.d.h.v. de beelden van een visuele beperking bepalen wat de persoon nog wel en niet kan.

INF6: De leerlingen kunnen eenvoudig materiaal uittesten door gebruik te maken van de symbolen die bij de knoppen horen.

Attitudes (A):

A1: De leerlingen zijn bereid om zich te verplaatsen in de rol van iemand met een visuele beperking.

A2: De leerlingen zijn bereid om de blinddoeken aan te houden tijdens de opdracht.

A3: De leerlingen zijn bereid om hun eigen bevindingen met de rest van de klas te delen.

A4: De leerlingen zijn bereid om gedurende heel de les foto's trekken van dingen die zijn belangrijk vinden.

A5: De leerlingen zijn bereid om aandachtig naar een luisterboek te luisteren.

A6: De leerlingen zijn bereid om respectvol om te gaan met het materiaal.

A7: De leerlingen zijn bereid om de simulatiebrillen aan te houden gedurende de simulatieoefening.

Situering in het leerplan

VVKSO, 2de graad

VVKSO – BRUSSEL D/2012/7841/014

Informatieverwerking en –verwerking

1: Onder begeleiding en in concrete situaties relevante en toegankelijke informatie vinden en selecteren uit:

- gesproken teksten;
- geschreven teksten;
- beeldmateriaal;
- ICT-bronnen;
- tabellen, grafieken, diagrammen en kaarten.

2: Onder begeleiding en in concrete situaties relevante en toegankelijke informatie gebruiken.

- concrete informatie uit gesproken teksten;
- concrete informatie uit geschreven teksten;
- concrete informatie uit beeldmateriaal;
- concrete informatie uit ICT-bronnen;
- concrete informatie uit tabellen, grafieken, diagrammen en kaarten.

Maatschappelijke participatie

13: De eigen mening en gevoelens uiten.

22: Aan de hand van concrete voorbeelden uit de eigen leefwereld verhelderen dat omgevingsfactoren en micro-organismen invloed hebben op de menselijke gezondheid zoals

- preventiemaatregelen;
- SOA;
- dagelijkse hygiëne;
- invloed van de omgeving;
- oog hebben voor eigen gezondheid en die van anderen.

Vakgebonden eindtermen

Functionele taalvaardigheid

1: kunnen informatief luisteren en lezen.

5: kunnen hun eigen mening en gevoelens uiten.

Functionele informatieverwerving en -verwerking

17: onder begeleiding relevante en voor hen toegankelijke informatie in herkenbare concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

19: onder begeleiding gebruik maken van informatie- en communicatietechnologie.

Organisatiebekwaamheid

bij groepsopdrachten onder begeleiding:

- overleggen en actief deelnemen;
- instructies uitvoeren;
- reflecteren.

Vakoverschrijdende eindtermen (VOET)

Gemeenschappelijke stam

Empathie:

5: houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

Flexibiliteit:

9: zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Open en constructieve houding:

16: houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

17: toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

zorgzaamheid)

26: gaan om met verscheidenheid.

Context 2 – Mentale gezondheid

3: erkennen probleemsituaties en vragen, accepteren en bieden hulp.

Context 3 – Sociorelationele ontwikkeling

6: doorprikken vooroordelen, stereotypering, ongepaste beïnvloeding en machtsmisbruik.

Context 5 – Politiek-juridische samenleving

3: tonen het belang en dynamisch karakter aan van mensen- en kinderrechten.

Context 7 – Socioculturele samenleving

2: gaan constructief om met verschillen tussen mensen en levensopvattingen.

3: illustreren het belang van sociale samenhang en solidariteit.

 <p>1</p>	 <p>2</p>
 <p>3</p>	 <p>4</p>
 <p>5</p>	 <p>6</p>

Opdrachten met simulatiebril

Opdracht 1 – verandering in omgeving

Een klasgenoot verlaat de klas. In het lokaal verandert er iets. Kan de klasgenoot zien wat er veranderd is?

Opdracht 2 – tekening

Je krijgt een werkblad. Op dat werkblad ga je een tekening vervolledigen door de cijfers met elkaar in de juiste volgorde te verbinden.

Opdracht 3 – lezen van het bord

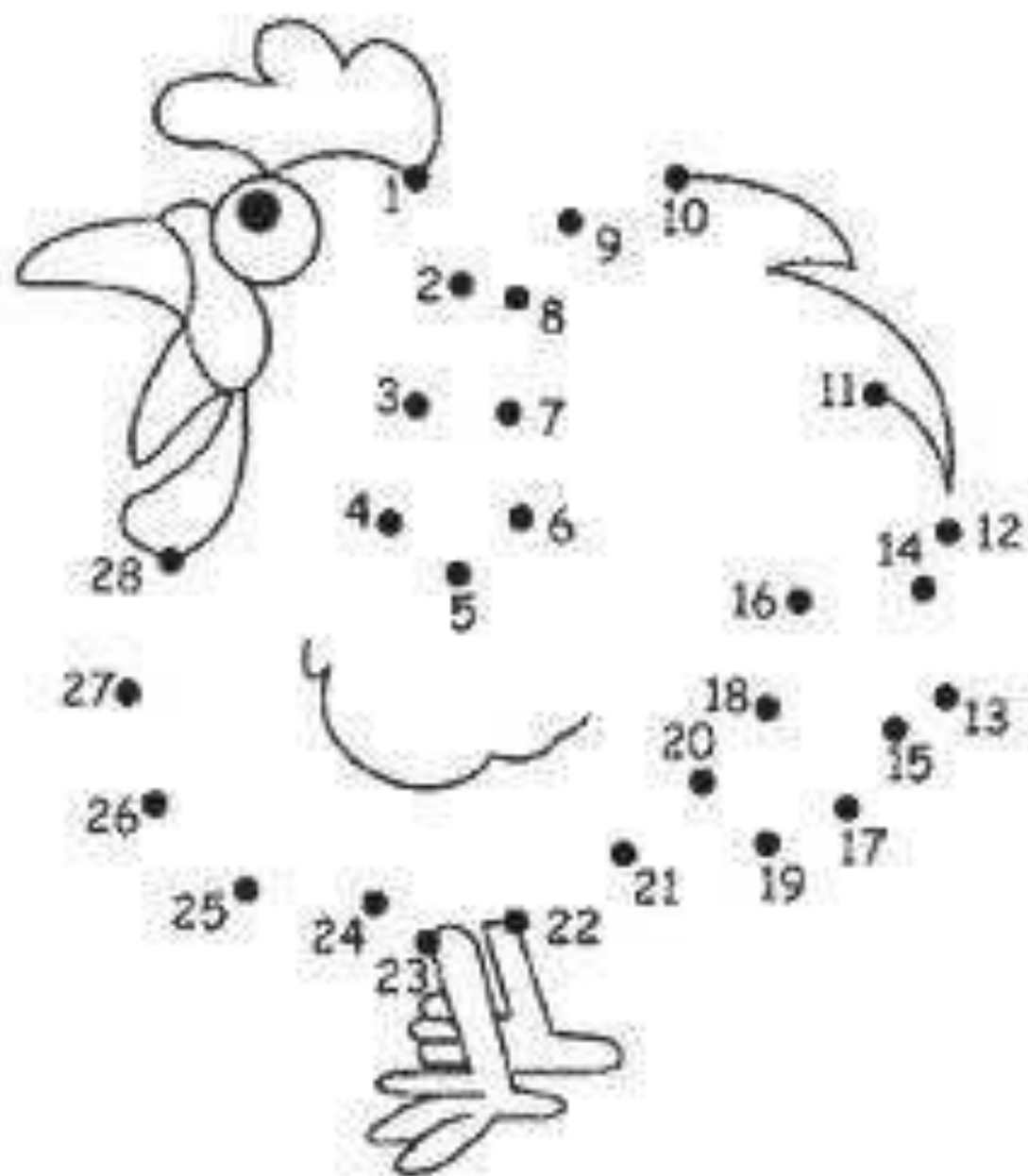
Draai het werkblad om. De leerkracht noteert iets op het bord. Probeer het zo goed mogelijk over te schrijven.

Opdracht 4 – voelpuzzel

Je krijgt een voelpuzzel. Probeer het in elkaar te steken.

Opdracht 5 – ondertitels lezen

De leerkracht toont een stukje uit een Engelstalige serie. Probeer de ondertitels te lezen en de beelden te begrijpen.

Opdrachten met hulpmiddelen

Opdracht 1 – bordcamera

- Richt de camera naar het bord. Maak gebruik van de knoppen aan de camera.
- Richt de camera naar de bank. Leg een werkblad onder de camera. Probeer jouw naam de te schrijven door naar het scherm te kijken.
- Voer de opdrachten nog eens uit, maar nu met een simulatiebril.

Opdracht 2 – vergrotingssoftware

- Open het programma “Supernova” op het bureaublad. Wat gebeurt er?

- Test de knoppen uit van het paneel.
- Open het document in MS Word “Ontmoetingen in het donker” op het bureaublad. Plaats de cursor aan het begin van een zin. Wat gebeurt er?
- Voer bovenstaande opdrachten nog eens uit, maar maak nu gebruik van een simulatiebril.

Opdracht 3 – Windows

- Klik op startknop en ga op zoek naar “Vergrootglas”. Open het. Wat gebeurt er?
- Test de knoppen uit van het vergrootglas. Wat kan je allemaal doen?

- Open het document in MS Word “Ontmoetingen in het donker” op het bureaublad. Lees een aantal zinnen.
- Voer bovenstaande opdrachten opnieuw uit, maar maak nu gebruik van een simulatiebril.

Opdracht 4 – daisyspeler

- Ga op zoek naar een knop om het toestel aan te krijgen. Kan je hem makkelijk vinden?
- Wat kan je allemaal met het toestel doen?
- Open het boek “Duizend schitterende zonnen”. Start het luisterboek vanaf hoofdstuk 1.

- Voer bovenstaande opdrachten opnieuw uit, maar maak nu gebruik van een simulatiebril.

Opdracht 5 – handleesloep

- Ga op zoek naar een knop om het toestel aan te doen.
- Test de andere knoppen van het toestel uit. Welke mogelijkheden heb je?
- Neem de krant “Metro” erbij. Probeer de inleiding van een artikel te lezen met het toestel.
- Voer bovenstaande opdrachten opnieuw uit met een simulatiebril.

Opdracht 6 – kleine hulpmiddelen

- Op de bank liggen een aantal kleine hulpmiddelen. Waarvoor dienen ze?
- Gebruik de hulpmiddelen wanneer je een simulatiebril draagt.

Opdracht 7 – braille

Voor deze opdracht draag je een blinddoek!

- Neem de wereldkaart in braille erbij. Voel of je de verschillende werelddelen kunt herkennen.

Voor deze opdracht draag je geen blinddoek!

- Neem de tablet erbij. Open de app “Tekst to braille”. Kijk hoe jouw naam in het brailleschrift geschreven wordt.

Bijlage 4: “In levende lijve”

#EENBREDEREKIJK

Een bredere kijk

De weg naar integratie

Auteur: Fabrizio Simone

Deel 4 – In levende lijve

Naam:

Met een visuele beperking door het leven gaan, is absoluut geen evidentie. Toch slagen bepaalde mensen met de nodige wil en doorzettingsvermogen erin om iets van hun leven te maken. Noem ze gerust “kleine helden”.

Je gaat naar het verhaal kijken van twee personen met een visuele beperking: Geert en Kim. Je krijgt elk fragment twee keer te zien. Vul voor elk fragment de W en H-vragen in a.d.h.v. kernwoorden.

	Fragment 1	Fragment 2
Wie?
Wat?
Waar?
Wanneer?
Waarom?
Hoe?

Het leven van iemand met een visuele beperking ziet er helemaal anders uit dan jouw leven. Bepaalde dingen kunnen wel, andere dan weer totaal niet. Voor bepaalde handelingen kan de persoon met een visuele beperking rekenen op hulpmiddelen of mensen die helpen.

Je gaat vandaag het leven van iemand met een visuele beperking leren kennen door een **reportage** te maken over een persoon. Hoe je precies te werk gaat, lees je in het stappenplan op de volgende pagina.

Stap	Opdracht
1	Op de volgende pagina vind je een informatiefiche over de persoon waar je een reportage over zal maken. Neem de fiche door.
2	<p>Je gaat brainstormen over drie onderwerpen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de beperking; • school/werk; • socio-emotioneel. <p>Je krijgt post-its van de leerkracht. Noteer zo veel mogelijk dingen die je aan de persoon met de visuele beperking zou willen vragen. Doe dat telkens a.d.h.v. een kernwoord.</p>
3	<p>Je krijgt simulatiebrillen van de leerkracht. Met die simulatiebrillen ga je opdrachten uitvoeren. Je bent dus visueel beperkt voor heel even. De opdrachten die je gaat uitvoeren zijn de volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verandering in je omgeving Eén klasgenoot moet even naar buiten gaan. In het klaslokaal verwisselt er iets of iemand van plaats. Kan de leerling die even op de gang is gaan staan zien wat er veranderd is? • Een tekening maken Je krijgt de opdracht om een tekening te maken. Luister naar de leerkracht voor instructies. • Lezen van het bord De leerkracht noteert iets op het bord. Kan je lezen wat er staat? Kan je het vervolgens ook noteren op een blad? • Voelpuzzels Mensen met een visuele beperking werken erg op de tast. Kan je een voelpuzzel in elkaar steken? • Zoeken in een reclamefolder Je krijgt een reclamefolder. Kan je nagaan van welke winkel de folder komt? Welke interessante koopjes kan je deze week doen?

	<ul style="list-style-type: none"> • Ondertitels lezen <p>De leerkracht toont een stukje uit een Engelstalige televisieserie. Kan je de ondertitels lezen?</p> <ul style="list-style-type: none"> • De weg vinden in het schoolgebouw • Mobiliteit <p>Je krijgt een initiatie stoklopen van de leerkracht.</p> <h2>Denk aan de veiligheid!</h2> <p>Vanaf het moment dat je buiten de klas bent, loop je per twee. Eén leerling draagt dan GEEN simulatiebril. De leerling die geen simulatiebril draagt, grijpt de pols van de leerling die wel een simulatiebril draagt.</p>
4	<p>Je bent nu kort door het leven gegaan als iemand met een visuele beperking. Waarschijnlijk heb je nu meer vragen voor de persoon waar je straks een reportage over gaat maken.</p> <p>Je krijgt opnieuw post-its van de leerkracht. Noteer zo veel mogelijk dingen die je aan de persoon met de visuele beperking zou willen vragen. Doe dat telkens a.d.h.v. een kernwoord.</p>
5	<p>Nu begint het echte werk! Je gaat een reportage maken. Je werkt hiervoor in een groepje van vier leerlingen. Neem de rollen door en verdeel ze binnen jouw groepje.</p>
6	<p>Er liggen heel wat post-its voor de drie onderwerpen. Je gaat binnen je groepje bespreken welke post-its relevante kernwoorden bevatten. Vervolgens maak je van die kernwoorden open vragen. Door een open vraag te stellen kan de persoon antwoorden door veel informatie te geven. Een open vraag begint met een vraagwoord (wie, wat, waar, wanneer, waarom, hoe,...).</p>
7	<p>Je hebt nu heel wat vragen geformuleerd. Denk nu na waar je de vragen zult stellen. Wordt het een saai "interview" in de klas? Of kan je ook naar buiten gaan? Denk na over een scenario.</p>
8	<p>Maak de reportage. Maak hiervoor gebruik van de tablet die de leerkracht voorzien heeft.</p>
9	<p>Je gaat de filmpjes die je hebt gemaakt nu bewerken tot één reportage van maximum 15 minuten. Dat doe je door gebruik te maken van Youtube.</p>
10	<p>Hoe is deze opdracht verlopen? Vul de reflectievragen in.</p>

Informatiefiche

Voornaam Fabrizio

Naam Simone

Woonplaats Genk

Burgerlijke staat Alleenstaand

Beperking Peters anomalie, nystagmus en fotofobie

Hulpmiddelen Witte stok, bordcamera, handleesloep,...

Beroep Student lerarenopleiding

Hobby's Lopen en fitnessen

De beperking

School/werk

Socio-
emotioneel

De rolverdeling

Chef vragen

1

Jij noteert de vragen en controleert of alle vragen zijn gesteld.

Chef regie

2

Jij bent verantwoordelijke voor het scenario. Waar en op welke manier zullen de vragen worden gesteld?

Chef film

3

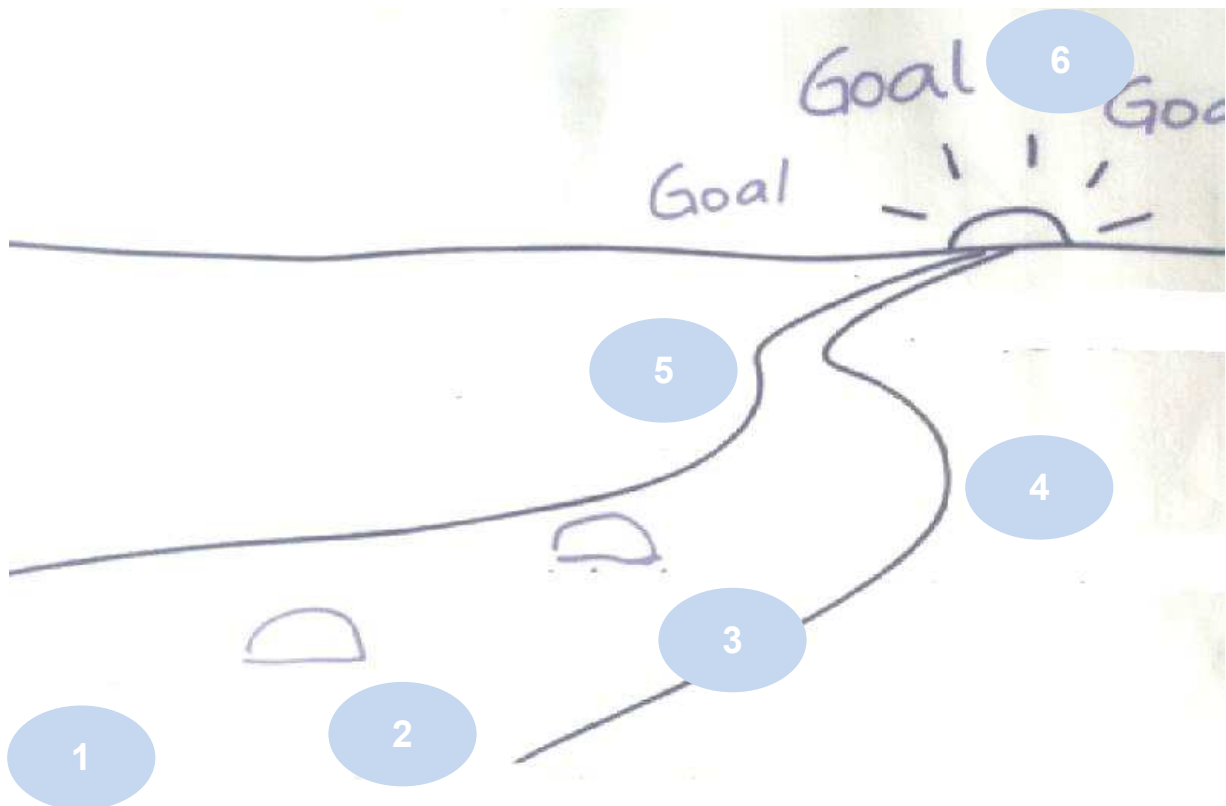
Jij krijgt van de leerkracht een tablet ter beschikking en zult de reportage inblikken.

Chef Youtube

4

Jij bent verantwoordelijk voor het monteren van de reportage m.b.v. Youtube.

Reflecteren

1 – Wat was je eerste gedacht toen je de opdracht kreeg?

.....

2 – Wat verliep er moeilijk aan de opdracht? Heb je hier eventueel hulp bij gekregen?

.....

3 – Wat vond je het minst leuk aan de opdracht? Waarom?

.....

4 – Wat was jouw taak tijdens de opdracht? Hoe heb je die taak uitgevoerd?

.....

5 – Wat vond je het leukst aan de opdracht? Waarom?

.....

6 – Wat was het doel van de opdracht? Heb je dat doel uiteindelijk bereikt? Hoe vind je het resultaat?

.....

Draaiboek

Stap	Opdracht	Tijd	Materiaal
1	<p>Vaak hebben we nog een minderwaardig beeld over mensen met een beperking. Dat beeld wordt mee gevormd door de media, die mensen met een beperking uitsluiten of in een positie tonen waarin ze niks kunnen en nutteloos zijn. Begin met twee voorbeelden van mensen met een visuele beperking die het “gemaakt” hebben in het leven. Laat de leerlingen twee keer naar ieder fragment kijken en laat ze de W en H-vragen invullen a.d.h.v. kernwoorden. Bespreek de fragmenten klassikaal kort na. Maak gebruik van de volgende bijvragen:</p> <ul style="list-style-type: none">• zouden deze mensen in het gewoon onderwijs hebben gezeten?;• hoe zouden de klasgenoten hiermee omgaan?;• welke hulpmiddelen zouden deze mensen moeten gebruiken?;• denk je dat deze mensen een makkelijk leven hebben?;• ... <p>Interessante links: Link 1 – Link 2</p>	20'	<ul style="list-style-type: none">• Werkbundel• Fragmenten (zie link 1 en link 2)
2	<p>De leerlingen krijgen de opdracht om een reportage te maken over een persoon met een visuele beperking. Voorzie één persoon per vier leerlingen. Je kunt in contact komen met personen met een visuele beperking via de GON-begeleidster, de Brailleliga of Blindenzorg licht en liefde. Zorg voor variatie, bv. een persoon die al werkt en een persoon die nog naar school gaat.</p>	5'	<ul style="list-style-type: none">• Werkbundel

	<p>Voorzie een informatiefiche van de personen waar een reportage over gemaakt zal worden. De fiche kan immers al heel wat vragen oproepen bij de leerlingen.</p> <p>Je kunt ervoor kiezen om de reportage tijdens de schooluren uit te voeren, maar je kunt de leerlingen ook de opdracht geven om het op een woensdagnamiddag uit te voeren. Zo zou het mogelijk zijn om af te spreken op de plaats waar die persoon werkt of naar school gaat. Je kunt ze eventueel zelf afspraken laten vastleggen met de persoon met een visuele beperking. Het bewerken van het filmpje via Youtube laat je ze dan best weer in klas doen onder begeleiding.</p> <p>Link 3 – Link 4</p>		
3	<p>Doorloop het stappenplan samen met de leerlingen. Bij de volgende stap gaan de leerlingen voor het eerst brainstormen. Dat doen ze rond drie onderwerpen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de beperking; • school/werk; • sociaal emotioneel. <p>Ze gaan nog geen vragen noteren, wel kernwoorden. Denk zelf ook na over mogelijke vragen. Wanneer het voor de leerlingen moeilijk wordt, kan je ze op weg helpen. Je kunt eventueel rekening houden met onderstaande vragen:</p> <p><u>Beperking</u></p> <p>Wat houdt je beperking precies in?</p> <p>Wanneer is die beperking ontstaan?</p> <p>Wat zijn de prognoses voor de toekomst?</p> <p>Hoe is je zicht geëvolueerd?</p> <p>Wat zou je doen moest je ooit blind worden?</p>	25'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Post-its

	<p>Wat zijn bijkomende klachten door je beperking?</p> <p><u>School/werk</u></p> <p>Hoe gingen je klasgenoten om met de beperking?</p> <p>Hoe gingen de leerkrachten om met je beperking?</p> <p>Hoe heb jij de lessen kunnen volgen in het gewoon onderwijs?</p> <p>Welke hulpmiddelen heb je gebruikt op school?</p> <p>Welke richting heb je gekozen op school?</p> <p>Hoe zagen je boeken er uit?</p> <p>Hoe is het voor u om voor de klas te staan?</p> <p>Hoe hebben de leerkrachten geleerd om met u om te gaan?</p> <p>Hoe hebben de leerlingen geleerd om met u om te gaan?</p> <p>Waarom ben je niet naar het buitengewoon onderwijs gegaan?</p> <p><u>Socio-emotioneel</u></p> <p>Welke hobby's heb je?</p> <p>Hoe is het om deze hobby's uit te oefenen?</p> <p>Hoe trek je je plan in het dagelijks leven?</p> <p>Wie helpt je in het dagelijks leven?</p> <p>Hoe is het om sociale contacten te leggen?</p> <p>Welke hulpmiddelen gebruik je in het dagelijks leven?</p> <p>Welke frustraties kom je tegen?</p> <p>Hoe ga je hiermee om?</p> <p>Hoe heeft uw beperking uw sociaal leven beïnvloed?</p> <p>Hoe zal de zoektocht naar een partner verlopen?</p> <p>Waar moet je rekening mee houden met de zoektocht naar werk?</p> <p>Hoe verplaats je je in het dagelijks leven?</p> <p>Hoe ziet je vriendenkring eruit?</p> <p>Waar moeten je vrienden rekening mee houden als</p>		
--	---	--	--

	<p>ze met je weg gaan? Hoe is het om slechtziend door het leven te gaan?</p>		
4	<p>Opmerking: indien de leerlingen “Deel 3: In de schoenen van ...” hebben doorlopen, slaag je deze werkvorm over.</p> <p>De leerlingen gaan nu echt in de schoenen staan van een persoon met een visuele beperking. Dat doen ze door gebruik te maken van simulatiebrillen. Een aantal afspraken: wees voorzichtig met het materiaal! Bovendien vraag je de leerlingen om de brilletjes op te houden gedurende de simulatie. Iemand met een visuele beperking ziet elk moment van de dag beperkt!</p> <p>Bij de simulatiebrillen horen een aantal opdrachten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • verandering in je omgeving; • een tekening maken; • lezen van het bord; • voelpuzzels; • zoeken in een reclamefolder; • ondertitels lezen. <p>De leerlingen voeren de opdrachten telkens per twee uit. Zo kunnen ze elkaar visueel ondersteunen. Wanneer de leerlingen de opdrachten hebben uitgevoerd, bespreek je hun gevoelens klassikaal. Je kunt eventueel gevoelens geven waar ze uit kunnen kiezen.</p> <p>Je deelt de opdrachten uit op een apart blad in een groot lettertype (zie bijlage). Laat telkens een leerling de opdracht voorlezen met een simulatiebril.</p> <p>De simulatiebrillen kan je ontleneren via de Gon-</p>	35'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Simulatiebrillen • Tekeningen • Folders • Puzzels

	begeleidster, de Brailleliga of Blindenzorg licht en liefde. Men vraagt wel telkens een borg tussen € 50,00 en € 100,00.		
5	Opmerking: indien de leerlingen "Deel 3: In de schoenen van ..." hebben doorlopen, slaag je deze werkvorm over. De vorige werkvorm heeft ongetwijfeld heel wat vragen opgeroepen bij de leerlingen. Geef de leerlingen opnieuw post-its en laat ze de brainstorm aanvullen. Laat ze dat doen door kernwoorden op de post-its in te vullen.	15'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Post-its
6	Je laat de leerlingen de opdracht uitvoeren per vier. Zorg voor een taakverdeling binnen de groep door iedere leerling een rol toe te kennen. Indien je de klas goed vertrouwt, kunnen ze zelf de rollen verdelen. Laat de leerlingen de rollen eerst lezen.	5'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel
7	De leerlingen hebben reeds twee keer gebrainstormd over drie onderwerpen: de beperking, school/werk en sociaal emotioneel. Er liggen nu heel wat post-its met kernwoorden. De leerlingen gaan de post-its bekijken. Ze zorgen ervoor dat er geen overlap is en ze selecteren de meest interessante onderwerpen. Vervolgens gaan de leerlingen binnen hun groep vragen formuleren. Dat zijn open vragen die beginnen met een vraagwoord. Hierbij begeleidt je de leerlingen best goed. Het is immers niet altijd even makkelijk om de juiste vraagwoord te selecteren.	30''	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Post-its
8	Nu de leerlingen de vragen hebben genoteerd, kunnen ze nadenken over het scenario. Waar gaan ze de reportage filmen? Blijven ze gewoon in de klas zitten? Moet de persoon met de visuele beperking zelf iets doen? Geef de leerlingen wat inspiratie. Als je het over sport hebt, is het misschien leuk dat de persoon in de reportage	20'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel

	sportkleden draagt en de sport uitoefent.		
9	Je stelt een camera, een tablet of een smartphone ter beschikking zodat de leerlingen de reportage kunnen filmen.	50''	<ul style="list-style-type: none"> • Camera • Werkbundel
10	Wanneer de leerlingen klaar zijn met filmen, gaan ze een reportage monteren van maximum 15 minuten. Dat doen ze door gebruik te maken van Youtube. Zorg voor een handleiding of instructiefilmpjes. Het programma is heel eenvoudig in gebruik. Laat de leerlingen ook zelf experimenteren met geluid e.d. Link 5	40'	<ul style="list-style-type: none"> • Filmfragmenten • Computer • Internetverbinding • www.youtube.com (account aanmaken)
11	De leerlingen gaan individueel reflecteren over hun eigen werk a.d.h.v. een tekening en vragen. Wanneer er in een klas meerdere groepen zijn, kun je ze elkaars werk ook laten beoordelen.	10'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel

Tijd

Indien de leerlingen deel 3 niet hebben doorlopen, voeren ze werkvorm 4 en 5 ook uit. Dat is noodzakelijk voor het verdere verloop van de les.

Voorziene tijd: 3 uren zonder werkvorm 4 en 5.

Voorziene tijd: 4 uren inclusief werkvorm 4 en 5.

Lesdoelstellingen

Kennis:

K1: /

Vaardigheden:

TR1: De leerlingen kunnen het leven van iemand met een visuele beperking vergelijken met hun eigen leven.

TR2: De leerlingen kunnen zich verplaatsen in de rol van iemand met een visuele beperking.

INF1: De leerlingen kunnen eenvoudige informatie halen uit een beeldfragment.

INF2: De leerlingen kunnen niet-relevante post-its verwijderen uit de brainstorm.

INF3: De leerlingen kunnen relevante post-its selecteren.

INF4: De leerlingen kunnen voor de geselecteerde vragen bepalen in welke omgeving en op welke manier de vragen gesteld zullen worden.

INF5: De leerlingen kunnen een gemaakt scenario volgen en uitvoeren.

INF6: De leerlingen kunnen filmpjes exporteren van de tablet naar de computer

INF7: De leerlingen kunnen gebruikmaken van Youtube door gebruik te maken van een handleiding of instructiefilmpjes.

INF8: De leerlingen kunnen filmpjes monteren door te experimenteren met een eenvoudig programma.

TV1: De leerlingen kunnen tijdens een brainstorm in één kernwoord noteren wat er bij hen opkomt over een bepaald thema.

TV2: De leerlingen kunnen hun gevoelens over een bepaalde opdracht mondeling uiten.

TV3: De leerlingen kunnen met een kernwoord een open vraag formuleren.

ORG1: De leerlingen kunnen een eenvoudige opdracht met beperkte omvang per twee uitvoeren.

ORG2: De leerlingen kunnen elkaar visueel ondersteunen door samen te werken.

ORG3: De leerlingen kunnen binnen een groep opgegeven taken verdelen.

ORG4: De leerlingen kunnen binnen een groep opgegeven taken uitvoeren.

ORG5: De leerlingen kunnen zelfstandig reflecteren over hun deelname aan het groepswerk d.m.v. een tekening en opgegeven vragen.

Attitudes:

A1: De leerlingen zijn bereid zich in te leven in de rol van iemand met een visuele beperking.

A2: De leerlingen zijn bereid om deel te nemen aan de brainstorm.

A3: De leerlingen zijn bereid om respectvol om te gaan met het materiaal.

A4: De leerlingen zijn bereid om de simulatiebrillen aan te houden gedurende de simulatieoefening.

Situering in het leerplan

VVKSO – 3de graad

VVKSO – BRUSSEL D/2012/7841/026

Informatieverwerving en –verwerking

1. Zelfstandig en in concrete situaties relevante en toegankelijke informatie vinden en selecteren uit:

- gesproken teksten;
- geschreven teksten;
- beeldmateriaal;
- ICT-bronnen;
- tabellen, grafieken, diagrammen en kaarten.

2. Over de gevonden informatie reflecteren.

- informatie uit gesproken teksten;
- informatie uit geschreven teksten;
- informatie uit beeldmateriaal;
- informatie uit ICT-bronnen;
- informatie uit tabellen, grafieken, diagrammen en kaarten.

5. Zelfstandig en in concrete situaties mondeling en schriftelijk informatie inwinnen en meedelen:

- formele informatie;
- informele informatie.

Individueel werk en groepswork

14. Zelfstandig opdrachten in groep realiseren via volgende stappen:

- het overleg;
- de planning;
- de organisatie;
- de uitvoering;
- de reflectie;
- de evaluatie;
- de bijsturing.

Maatschappelijke participatie

15. Mondeling argumenteren.

30. Respect opbrengen voor:

- het leefmilieu;
- het historisch-cultureel erfgoed;
- verschillen en gelijkenissen in leefwijze, waarden en normen.

Vakgebonden eindtermen

Functionele taalvaardigheden

1: uit mondelinge en schriftelijke informatie de essentie halen.

2: over die informatie reflecteren en ze evalueren.

4: mondeling argumenteren.

5: eenvoudige informatie schriftelijk formuleren.

Functionele informatieverwerving en –verwerking

11: relevante informatie in concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

Organisatiebekwaamheid

16: kunnen bij groepsopdrachten:

- overleggen en actief deelnemen;
- in teamverband instructies uitvoeren;
- reflecteren en bijsturen.

Vakoverschrijdende eindtermen (VOET)

Gemeenschappelijke stam

Empathie:

5: houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

Flexibiliteit:

9: zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Open en constructieve houding:

16: houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

17: toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

zorgzaamheid)

26: gaan om met verscheidenheid.

Context 2 – Mentale gezondheid

3: erkennen probleemsituaties en vragen, accepteren en bieden hulp.

Context 3 – Sociorelationele ontwikkeling

6: doorprikken vooroordelen, stereotypering, ongepaste beïnvloeding en machtsmisbruik.

Context 5 – Politiek-juridische samenleving

3: tonen het belang en dynamisch karakter aan van mensen- en kinderrechten.

Context 7 – Socioculturele samenleving

2: gaan constructief om met verschillen tussen mensen en levensopvattingen.

3: illustreren het belang van sociale samenhang en solidariteit.

Opdrachten met simulatiebril

Opdracht 1 – verandering in omgeving

Een klasgenoot verlaat de klas. In het lokaal verandert er iets. Kan de klasgenoot zien wat er veranderd is?

Opdracht 2 – tekening

Je krijgt een werkblad. Op dat werkblad ga je een tekening vervolledigen door de cijfers met elkaar in de juiste volgorde te verbinden.

Opdracht 3 – lezen van het bord

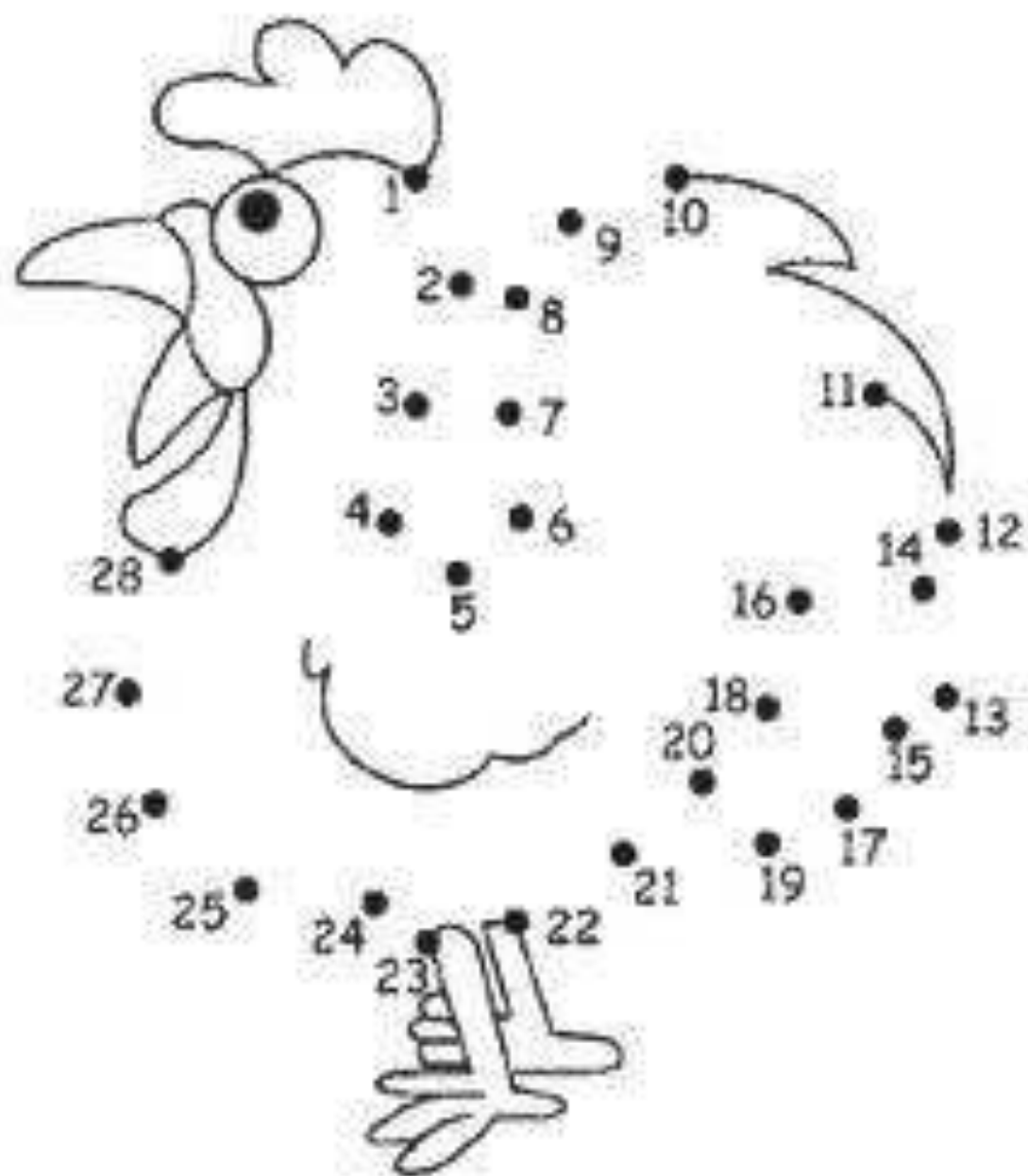
Draai het werkblad om. De leerkracht noteert iets op het bord. Probeer het zo goed mogelijk over te schrijven.

Opdracht 4 – voelpuzzel

Je krijgt een voelpuzzel. Probeer het in elkaar te steken.

Opdracht 5 – ondertitels lezen

De leerkracht toont een stukje uit een Engelstalige serie. Probeer de ondertitels te lezen en de beelden te begrijpen.

Bijlage 5: “Kan ik helpen?”

#EENBREDEREKIJK

Een bredere kijk

De weg naar integratie

Auteur: Fabrizio Simone

Deel 5 – Kan ik helpen?

Naam:

Je kreeg van je leerkracht een blinddoek voor je de klas binnen ging. Hij gaf gewoon les op de gebruikelijke manier. Dat duurde ongeveer 5 minuten. Voor heel wat mensen is dit realiteit. Zij kunnen hun blinddoek niet af doen. Zij staan op met een blinddoek en gaan er ook weer mee slapen.

Hoe was deze ervaring voor je? Kies uit één van onderstaande woorden en verklaar. Misschien ken jij wel een woord dat beter bij deze ervaring past.

Angstaanjagend

Meelevend

Eng

Uitgesloten

Ongemakkelijk

Verbaasd

Extreem

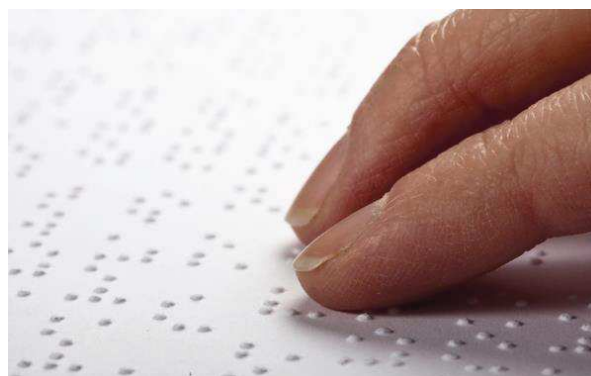
Afwijkend

.....

Ik heb gekozen voor het woord omdat
.....
.....

Help, een leerling met een visuele beperking in mijn klas! Bespreek onderstaande vragen klassikaal.

- denk je dat het mogelijk is?;
- wat zal er moeilijk gaan voor die leerling?;
- hoe kan zo'n leerling de lessen meevolgen?;
- hoe zou jij die leerling kunnen ondersteunen/?

Een visuele beperking gaat veel ruimer dan blindheid. Er bestaan veel verschillende manieren waarop een persoon visueel beperkt kan zijn. Dat zal je merken door gebruik te maken van simulatiebrillen.

Hou bij het uitvoeren van de opdrachten rekening met de volgende aandachtspunten:

- je houdt de simulatiebrillen gedurende de hele opdracht aan. Iemand met een visuele beperking kan zijn slecht zicht ook niet zomaar stopzetten;
- wees zorgzaam voor het materiaal.

Plaats	Opdracht
In de klas	<p>Verandering in je omgeving Eén klasgenoot moet even naar buiten gaan. In het klaslokaal verwissel je iets of iemand van plaats. Kan de leerling die even op de gang is gaan staan zien wat er veranderd is?</p> <p>Een tekening maken Je krijgt de opdracht om een tekening te maken. Luister naar de leerkracht voor instructies.</p> <p>Lezen van het bord De leerkracht noteert iets op het bord. Kan je lezen wat er staat? Kan je het vervolgens ook noteren op een blad?</p> <p>Voelpuzzels Mensen met een visuele beperking werken erg op de tast. Kan je een voelpuzzel in elkaar steken?</p> <p>Zoeken in een reclamefolder Je krijgt een reclamefolder. Kan je nagaan van welke winkel de folder komt? Welke interessante koopjes kan je deze week doen?</p>

	Ondertitels lezen De leerkracht toont een stukje uit een Engelstalige televisieserie. Kan je de ondertitels lezen?
In het schoolgebouw	Ga na of je: <ul style="list-style-type: none"> • de weg naar het toilet kunt vinden; • trappen kunt lopen; • iemand terug kunt vinden op de speelplaats; • de leraarskamer terugvindt; • het secretariaat terugvindt.
Mobiliteit	Je krijgt een initiatie stoklopen van de leerkracht.

Denk aan de veiligheid!

Vanaf het moment dat je buiten de klas bent, loop je per twee. Eén leerling draagt dan GEEN simulatiebril. De leerling die geen simulatiebril draagt, grijpt de pols van de leerling die wel een simulatiebril draagt.

Je hebt nu voor heel even een visuele beperking gehad. Hoe was dat voor je? Kies uit één van onderstaande woorden en verklaar. Misschien ken jij wel een woord dat beter bij deze ervaring past.

Angstaanjagend

Meelevend

Eng

Uitgesloten

Ongemakkelijk

Verbaasd

Extreem

Afwijkend

.....

Ik heb gekozen voor het woord omdat
.....
.....

Je gaat nu kennismaken met een aantal hulpmiddelen die een leerling/persoon met een visuele handicap gebruikt om het leven aangenamer en makkelijker te laten verlopen. Deze hulpmiddelen zijn:

- een bordcamera
- het vergrotingsprogramma
- een leesloep
- een daisyspeler
- een witte stok
- vergrotingen (grootdruk en A3)
- cd's met luisterboeken
- een leeslijn
- het brailleschrift
- ...

Je gaat per twee of per drie samenwerken om de hulpmiddelen te leren kennen.

Stap	Opdracht	Tijd
1	Kies een partner.	1 minuut
2	Ga aan één van de hulpmiddelen zitten en lees de opdracht.	3 minuten
3	Voer de opdracht uit.	5 minuten
4	Leg het materiaal terug in staat zoals je het hebt gekregen. Schuif door en start opnieuw bij stap 2.	

Een leerling met een visuele beperking in jouw school vraagt om heel wat aanpassingen: in de klas, in het schoolgebouw, in de omgang, in de omgeving,... Speciaal om mensen wegwijs te maken, ontwierp een school voor buitengewoon onderwijs het boekje “Kan ik helpen?” met tips over hoe je met iemand met een visuele beperking kunt omgaan.

Op de volgende pagina zie je een aantal fragmenten uit het boekje. Bekijk ze en geef jouw mening. Wees eerlijk! Kies een woord dat jouw gevoel het best omschrijft.

Creatief

Handig

Leuk

Interessant

Oubollig

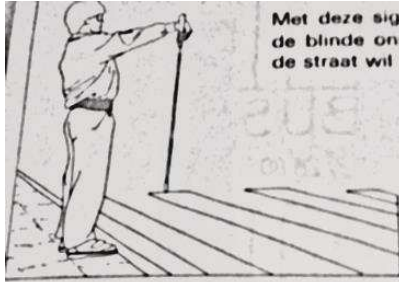
Nutteloos

Saai

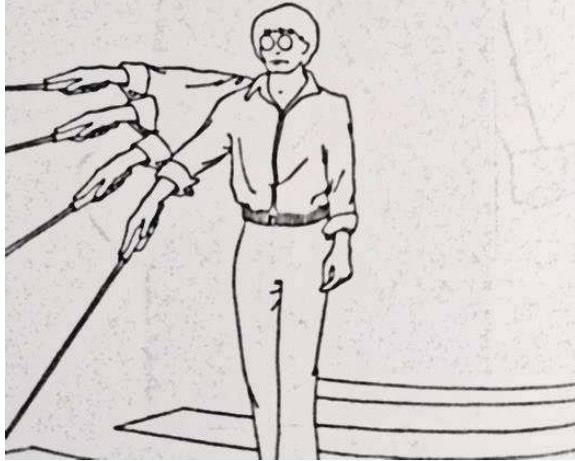
Lelijk

.....

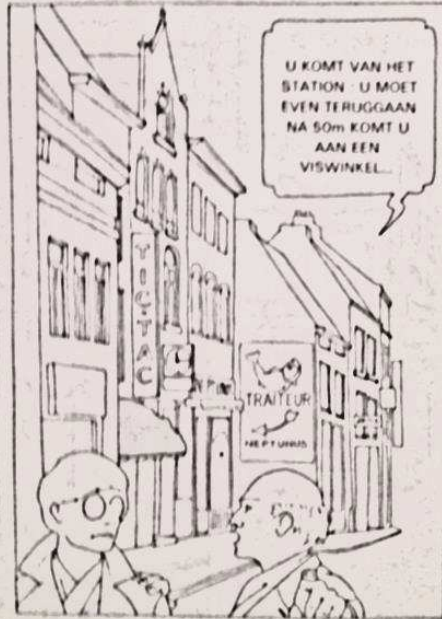
Ik heb gekozen voor het woord omdat
.....
.....

Met deze signalen waarschuwt de blinde ons dat hij de straat wil oversteken.

Gebruik bij het aanduiden van de weg herkenbare oriënteringspunten.

U KOMT VAN HET STATION - U MOET EVEN TERUGGAAN NA 50m KOMT U AAN EEN VISWINKEL...

In onze persoonlijke contacten met de visueel gehandicapte overbruggen we het gebrek aan visuele informatie door zoveel mogelijk te spreken. Vraag en geef uitleg...

DIT IS GEEN HALTE. WAAR STAPT U AF ?

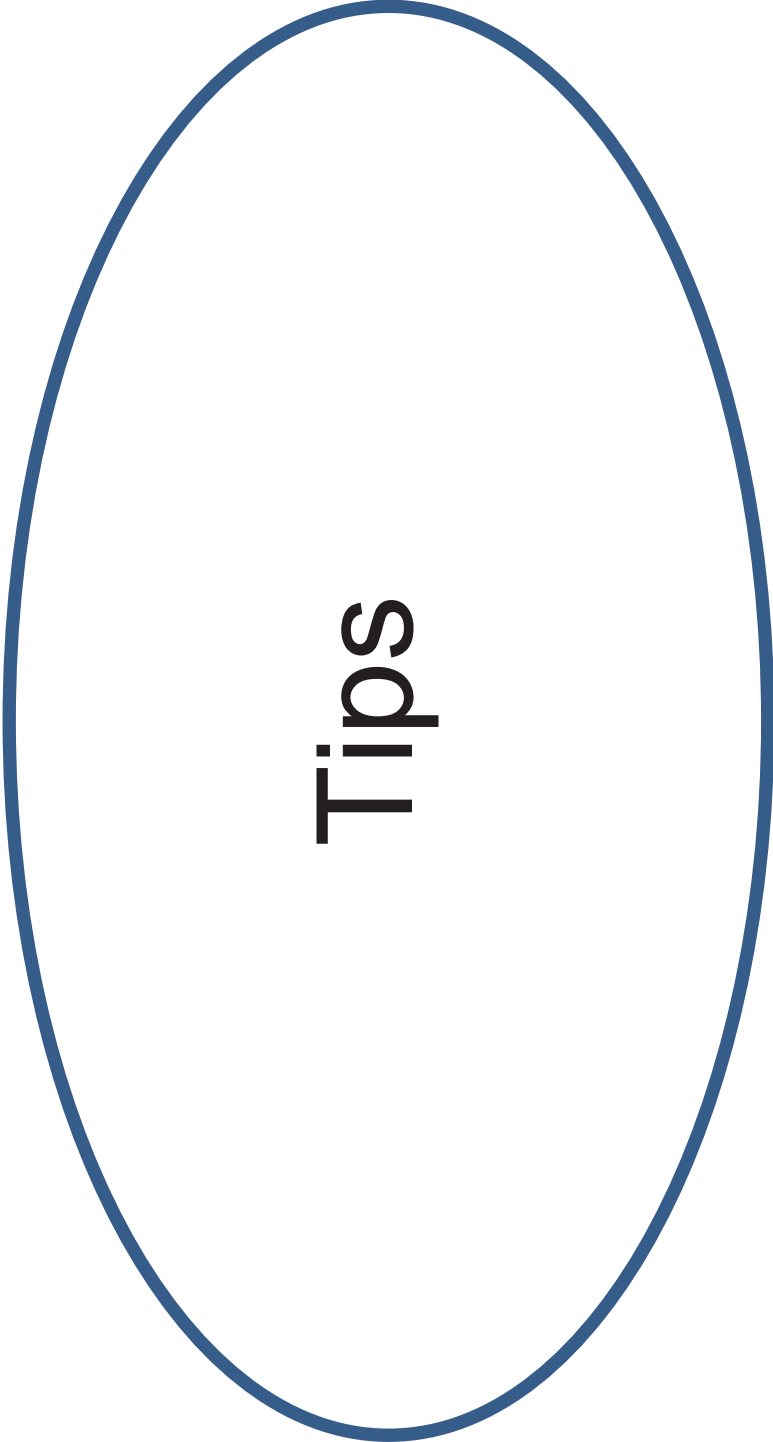

ZO DADELIJK ZIJN WIJ AAN DE BEURT.

Het is wel duidelijk dat het boekje dringend aan vernieuwing toe is. Ik ben ervan overtuigd dat jij het beter kunt! Hoe je te werk zal gaan, lees je onderstaand stappenplan.

Stap	Opdracht
1	<p>Je hebt al kennis mogen maken met de wereld van iemand met een visuele beperking door gebruik te maken van simulatiebrillen en hulpmiddelen. Je bent vast heel wat obstakels tegengekomen.</p> <p>Ga met je klasgenoten rond een tafel zitten. Je krijgt post-its van de leerkracht en gaat brainstormen. Aan welke tips denk jij om het voor iemand met een visuele beperking makkelijker te maken in de klas, het schoolgebouw, de speelplaats, in de omgang,...</p>
2	<p>Ga in groepjes zitten. Zorg ervoor dat elk groepje uit drie leerlingen bestaat. Verdeel de taken binnen het groepje.</p>
3	<p>Maak een top-5 van de, voor jullie groepje, de meest belangrijke tips.</p>
4	<p>Je maakt een infographic over het thema "visuele beperking". Hou rekening met de richtvragen en de bronnen. De infographic maak je m.b.v. de website "Piktochart". Hou rekening met de checklist voor het maken van de infographic.</p>
5	<p>Je hebt een top-5 gemaakt van de meest belangrijke tips. Je gaat deze tips nu in filmpjes gieten en vervolgens bewerken m.b.v. Youtube. Hou rekening met de checklist voor het maken van de filmpjes.</p>
6	<p>Hoe is deze opdracht verlopen? Vul de reflectievragen individueel in.</p>

Brainstorm

Tips

De rolverdeling

Chef infographic

1

Jij bent verantwoordelijk voor het eindresultaat van de infographic.

Chef film

2

Jij bent verantwoordelijk voor het scenario van de filmpjes en het filmen zelf.

Chef Youtube

3

Jij bent verantwoordelijk voor de filmpjes te bewerken via Youtube.

Top-5

Overleg samen welke 5 tips jullie het belangrijkste vinden. Noteer ze hieronder.

Tip 1

.....
.....

Tip 2

.....
.....

Tip 3

.....
.....

Tip 4

.....
.....

Tip 5

.....
.....

Infographic

Hieronder en op de volgende pagina volgens een aantal vragen met bronvermelding. Ga in de bronnen telkens op zoek naar een antwoord. Formuleer het antwoord met eigen woorden.

Bron: <http://www.unric.org/nl/nieuwsoverzicht/10091>

Vraag	Antwoord
Hoeveel mensen hebben er wereldwijd een beperking?
Hoeveel mensen met een beperking leven in ontwikkelingslanden?

Bron: <http://www.blindenzorglichtenliefde.be/nl/meerweten/index/10253>

Vraag	Antwoord
Hoeveel blinden en slechtzienden zijn er België?

Bron: <http://www.blindenzorglichtenliefde.be/nl/meerweten/index/2325>

Vraag	Antwoord
Wanneer ben je slechtziend?
Met welke twee elementen houdt men rekening om te bepalen of je een visuele beperking hebt? Bespreek ze kort.
Wanneer ben je blind?
Wanneer ben je zwaar slechtziend?
Wanneer ben je licht of matig slechtziend?
Hoe komt het dat mensen goede ogen hebben en toch niet goed zien?
Hoe herken je iemand die blind of slechtziend is?

De informatie die je nu hebt gevonden, ga ik een infographic gieten. Een infographic is een grafische weergave van cijfergegevens en tekst. Je kunt vrij eenvoudig een infographic maken via de volgende website: www.piktochart.com. Maak een account aan met jouw e-mailadres.

Hoe Piktochart precies werkt, wordt eenvoudig uitgelegd in dit filmpje: <https://www.youtube.com/watch?v=5cvGXighrWg>.

Hou onderstaande checklist in je achterhoofd bij het maken van de infographic:

	Check?
...	Maak gebruik van een sjabloon.
...	Geef de infographic een gepaste titel.
...	Zorg ervoor dat cijfergegevens grafisch weergegeven worden.
...	Experimenteer met het invoegen van eigen afbeeldingen, afbeeldingen van het programma zelf, symbolen, kleuren,...
...	Wees creatief!

Filmpjes

Je gaat nu filmpjes maken over de tips jullie hebben gekozen. Dat doe je door gebruik te maken van je smartphone. Voor je de filmpjes gaat maken, ga je eerst nadenken over de manier waarop je de tips in beeld zult brengen, over een soort scenario dus. Ieder filmpje duurt maximaal één minuut.

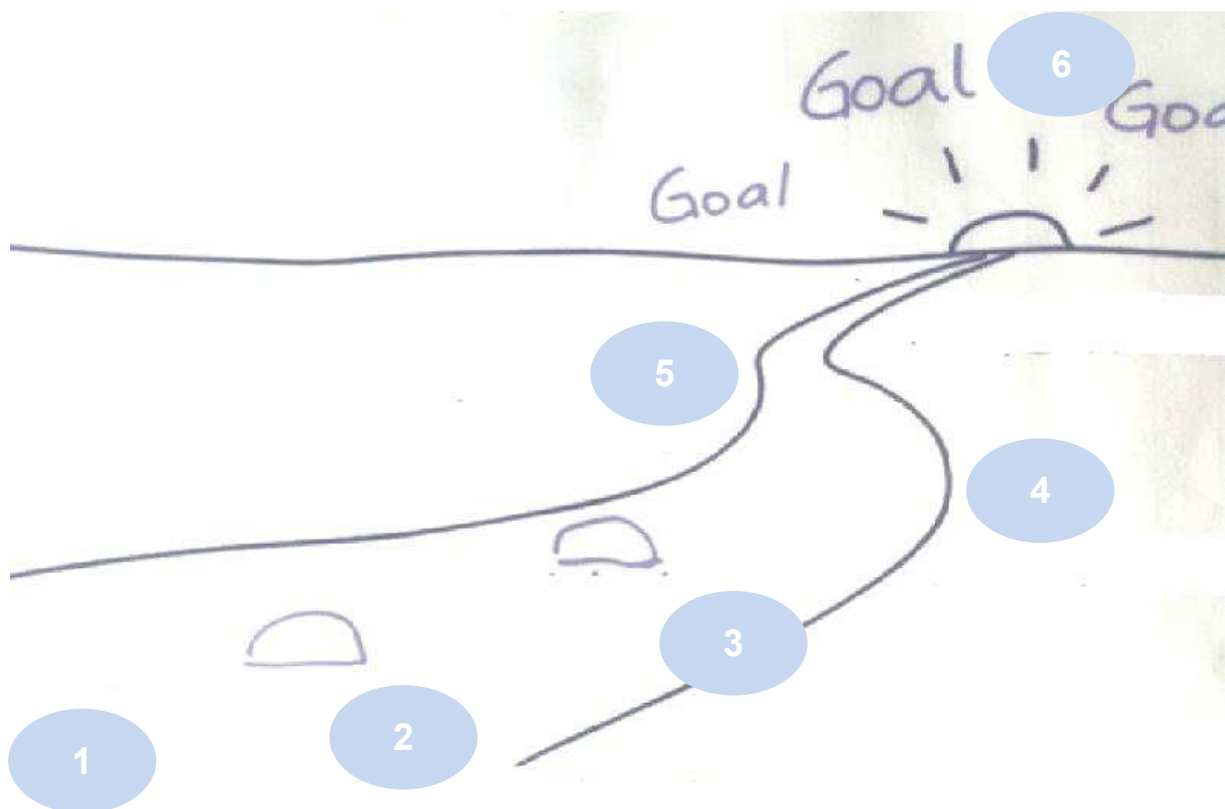
Tip	Scenario
1
2
3
4
5

Wanneer je klaar bent met filmen, zorg je ervoor dat de filmpjes op de computer staan. Hou bij het bewerken van de filmpjes rekening met onderstaande checklist.

Hoe het videobewerkingsprogramma van Youtube precies werkt, lees je in de volgende link: <https://support.google.com/youtube/answer/183851?hl=nl>.

	Check?
...	Maak een Youtube-account aan (indien je er nog geen hebt).
...	Log in met jouw persoonlijke logingegevens.
...	Zorg dat alle filmpjes geüpload zijn.
...	Zorg bij ieder filmpje voor een intro waarbij de tip duidelijk zichtbaar is.
...	Zorg bij ieder filmpje voor een outro met jullie namen en een achtergrondmuziekje.

Reflectie

1 – Wat was je eerste gedacht toen je de opdracht kreeg?

.....

2 – Wat verliep er moeilijk aan de opdracht? Heb je hier eventueel hulp bij gekregen?

.....

3 – Wat vond je het minst leuk aan de opdracht? Waarom?

.....

4 – Wat was jouw taak tijdens de opdracht? Hoe heb je die taak uitgevoerd?

.....

5 – Wat vond je het leukst aan de opdracht? Waarom?

.....

6 – Wat was het doel van de opdracht? Heb je dat doel uiteindelijk bereikt? Hoe vind je het resultaat?

.....

Draaiboek

Stap	Opdracht	Tijd	Materiaal
1	<p>Opmerking: indien de leerlingen “Deel 3: In de schoenen van ...” hebben doorlopen, slaag je deze werkvorm over.</p> <p>Ik wil de les starten met een shock-effect. De leerlingen krijgen voor ze de klas binnen gaan een blinddoek. Je geeft gedurende 5 minuten een aantal instructies: ga op je vaste plaats zitten, neem de woordenboeken uit de kast, neem je agenda op de bank,... Je zegt best op voorhand dat het om een experimentje gaat om boze reacties te vermijden. Ga na hoe de leerlingen het experiment hebben ervaren.</p>	15'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Blinddoeken
2	<p>Opmerking: indien de leerlingen “Deel 3: In de schoenen van ...” hebben doorlopen, slaag je deze werkvorm over.</p> <p>De leerlingen gaan nu echt in de schoenen staan van een persoon met een visuele beperking. Dat doen ze door gebruik te maken van simulatiebrillen. Een aantal afspraken: wees voorzichtig met het materiaal! Bovendien vraag je de leerlingen om de brilletjes op te houden gedurende de simulatie. Iemand met een visuele beperking ziet elk moment van de dag beperkt!</p> <p>Bij de simulatiebrillen horen een aantal opdrachten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • verandering in je omgeving; • een tekening maken; • lezen van het bord; • voelpuzzels; • zoeken in een reclamefolder; 	40'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Simulatiebrillen • Tekeningen • Folders • Puzzels

	<ul style="list-style-type: none"> • ondertitels lezen; <p>De leerlingen voeren de opdrachten telkens per twee uit. Zo kunnen ze elkaar visueel ondersteunen. Wanneer de leerlingen de opdrachten hebben uitgevoerd, bespreek je hun gevoelens klassikaal. Je kunt eventueel gevoelens geven waar ze uit kunnen kiezen.</p> <p>Je deelt de opdrachten uit op een apart blad in een groot lettertype (zie bijlage). Laat telkens een leerling de opdracht voorlezen met een simulatiebril.</p> <p>De simulatiebrillen kan je ontlene via de GOn-begeleidster, de Brailleliga of Blindenzorg licht en liefde. Men vraagt wel telkens een borg tussen € 50,00 en € 100,00.</p> <p>Link 1 – Link 2</p>		
3	<p>Opmerking: indien de leerlingen “Deel 3: In de schoenen van ...” hebben doorlopen, slaag je deze werkvorm over.</p> <p>Laat de leerlingen kennis maken met een aantal hulpmiddelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een draagbare beeldschermloep; • een bordcamera; • een witte stok; • een vergrotingssoftware; • een daisy-speler; • de aanpassingen van Windows; • een leeslijn. <p>Deze hulpmiddelen zijn specifiek gemaakt voor slechtzienden en zijn in principe erg</p>	45'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Hulpmiddelen

	<p>gebruiksvriendelijk. Door te experimenteren met de knopjes wordt het duidelijk waarvoor elk knopje dient. De leerlingen maken per twee of drie kennis met de verschillende hulpmiddelen met een doorschuifstelsel. Je deelt de opdrachten uit op een apart blad in een groot lettertype (zie bijlage).</p> <p>Interessante links: Link 3 – Link 4 – Link 5</p>		
4	<p>De leerlingen krijgen een aantal scans te zien uit het boekje “Kan ik helpen?” gemaakt door het KI Woluwe. Dat is een school voor buitengewoon onderwijs die gepast onderwijs biedt aan o.a. leerlingen met een visuele beperking. Vraag naar de mening van de leerlingen over de scans. Bespreek hun mening klassikaal. Als de leerlingen eerlijk zijn geweest, zal je te horen krijgen dat het boekje saai oogt en echt gedateerd is.</p>	10’	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel
5	<p>Dat komt goed uit! De leerlingen krijgen de opdracht om het boekje “te herwerken” tot iets van deze tijd. Dat gaan ze doen door tips te maken in de vorm van filmpjes. Om deze opdracht tot een goed eind te brengen, is er een stappenplan voorzien. Doorloop het stappenplan samen met de leerlingen.</p> <p>Bij de eerste stap gaan de leerlingen brainstormen over mogelijke tips. De leerlingen hebben reeds kennis mogen maken met de wereld van iemand met een visuele beperking. Ze hebben simulatiebrilletjes mogen dragen en kunnen werken met de hulpmiddelen. Ze zijn vast wel obstakels tegengekomen. Daar zullen nu tips uit voortvloeien. Brainstorm klassikaal in een soort gesprek met de leerlingen. Op deze manier zal je veel meer antwoorden krijgen tijdens de</p>	20’	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Post-its

	<p>brainstorm. Deel post-its uit zodat alle leerlingen actief kunnen deelnemen.</p> <p>Denk zelf na over mogelijke tips. Je kunt eventueel rekening houden met onderstaande tips:</p> <ul style="list-style-type: none">• als je de persoon aanspreekt, ga er dan voor staan en geef duidelijk aan wie je bent;• maak een herkenningspunt op de speelplaats om mensen makkelijk terug te kunnen vinden;• vermijd obstakels in klas en in de gang;• zorg voor een goede oriëntatie in het schoolgebouw;• geef de eerste en de laatste trede van een trap aan met een kleur;• verplaats geen voorwerpen zonder de persoon te verwittigen;• spreek in gezelschap mensen bij naam aan, zodat duidelijk is wie je aanspreekt;• vertel vooraf wat je gaat doen en raak iemand niet zomaar aan;• vraag eerst of je kunt helpen en hoe je kunt helpen. Is hulp niet gewenst, dring dan niet aan;• woorden als 'zien' en 'kijken' kun je gerust gebruiken. Blinden en slechtzienden gebruiken deze woorden ook;• een knikje of glimlach wordt niet gezien, reageer daarom met woorden of geluid;• als je vertrekt, is het handig dit te vertellen, anders blijft iemand doorpraten;• als u een hand wilt geven, raak dan even de hand van de blinde of slechtziende persoon aan, of zeg gewoon dat u een hand wilt geven. Is er een begeleider mee, spreek dan toch altijd de blinde of slechtziende persoon rechtstreeks aan!;		
--	--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • geef concrete aanwijzingen en vermeld referentiepunten. De woorden ‘hier’ en ‘daar’ zeggen een blinde of slechtziende persoon niets. Gebruik woorden als: ‘links’, ‘rechts’, ‘vlak voorbij de openstaande poort’, ‘voorbij de haag aan uw rechterkant’; • schuif stoelen altijd volledig onder de tafel. Laat niets slingeren op de grond, zodat de slechtziende persoon niet kan struikelen. <p>Link 6 – Link 7</p>		
6	Je laat de leerlingen de opdracht uitvoeren per drie. Zorg voor een taakverdeling binnen de groep door iedere leerling een rol toe te kennen. Indien je de klas goed vertrouwt, kunnen ze zelf de rollen verdelen. Laat de leerlingen de rollen eerst lezen.	5’	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel
7	Wanneer jij zelf of de leerlingen de taken binnen hun groepje hebben verdeeld, gaan ze binnen hun groepje overleggen welke 5 tips uit de brainstorm ze het belangrijkste vinden. Ze vullen hun top-5 aan in de werkbundel.	10’	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Post-its
8	<p>De leerlingen gaan nu een infographic maken over het thema “visuele beperking”. Dat doen ze in twee stappen. Eerst gaan de leerlingen op zoek naar informatie om te verwerken in de infographic. Dat doen ze door een antwoord te zoeken op de vragen in de gegeven bronnen. Indien het om een sterke klas gaat, kunnen de leerlingen zelf op zoek gaan naar vragen of bronnen.</p> <p>Vervolgens kunnen de leerlingen de gevonden informatie verwerken in een infographic. Dat doen de leerlingen via de website www.piktochart.com. De leerlingen maken eerste een account aan met een e-mailadres. De website werkt vrij eenvoudig en is gebruiksvriendelijk. De leerlingen die het</p>	50’	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • www.piktochart.com (account aanmaken) • Internetverbinding • Computers

	<p>nodig vinden, kunnen gebruikmaken van een instructiefilmpje.</p> <p>Link 8</p>		
9	<p>Wanneer de leerlingen de infographic hebben gemaakt, kunnen ze terug aan de slag met de gekozen tips. Van iedere tip gaan de leerling een filmpje maken van maximum één minuut. Uit het filmpje moet de tip duidelijk af te leiden zijn. Voor de leerlingen gaan filmen, gaan ze eerst een scenario bedenken over hoe ze de tip in beeld zullen brengen.</p> <p>Als de filmpjes zijn gemaakt, zorgen de leerlingen ervoor dat ze op de computer komen te staan. De leerlingen gaan de filmpjes bewerken via Youtube. Hoe ze het videobewerkingsprogramma van Youtube moeten gebruiken, zien de leerlingen in de gegeven link. De bewerkingen die de leerlingen moeten uitvoeren, zijn vrij eenvoudig: het filmpje voorzien van een intro, van een outro en een achtergrondmuziekje toevoegen.</p> <p>Link 9</p>	50'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel • Smartphone of tablet • www.youtube.com (account aanmaken) • Internetverbinding • Computers
10	<p>De leerlingen gaan individueel reflecteren over hun eigen werk a.d.h.v. een tekening en vragen. Wanneer er in een klas meerdere groepen zijn, kun je ze elkaars werk ook laten beoordelen.</p>	15'	<ul style="list-style-type: none"> • Werkbundel

Tijd

Indien de leerlingen deel 3 niet hebben doorlopen, voeren ze werkvorm 1, 2 en 3 ook uit. Dat is noodzakelijk voor het verdere verloop van de les.

Voorziene tijd: 3 lessen zonder werkvorm 1, 2 en 3.

Voorziene tijd: 5 lessen inclusief werkvorm 1, 2 en 3.

Lesdoelstellingen

Kennis:

K1: /

Vaardigheden:

TR1: De leerlingen kunnen zich verplaatsen in de rol van iemand met een visuele beperking.

TR2: De leerlingen kunnen hun eigen dagelijks leven vergelijken met die van een persoon met een visuele beperking.

TV1: De leerlingen kunnen mondeling instructies geven aan elkaar.

TV2: De leerlingen kunnen hun gevoel mondeling en schriftelijk uiten door gebruik te maken van gegeven emoties.

TV3: De leerlingen kunnen tijdens een brainstorm in één kernwoord noteren wat er bij hen opkomt over een bepaald thema.

ORG1: De leerlingen kunnen een eenvoudige opdracht klassikaal uitvoeren.

ORG2: De leerlingen kunnen elkaar visueel ondersteunen door samen te werken.

ORG3: De leerlingen kunnen binnen een groep opgegeven taken verdelen.

ORG4: De leerlingen kunnen binnen een groep opgegeven taken uitvoeren.

ORG5: De leerlingen kunnen d.m.v. overleg 5 tips uit de brainstorm selecteren.

ORG6: De leerlingen kunnen zelfstandig reflecteren over hun deelname aan het groepswerk d.m.v. een tekening en opgegeven vragen.

INF1: De leerlingen kunnen eenvoudig materiaal uittesten door gebruik te maken van de symbolen die bij de knoppen horen.

INF2: De leerlingen kunnen per groep 5 tips uit de brainstorm selecteren die ze het belangrijkste vinden.

INF3: De leerlingen kunnen een antwoord zoeken op vragen wanneer de bronnen gegeven zijn.

INF4: De leerlingen kunnen de gevonden informatie parafraseren.

INF5: De leerlingen kunnen gebruikmaken van een computerprogramma door gebruik te maken van een handleiding of instructiefilmpjes.

INF6: De leerlingen kunnen de gevonden informatie weergeven in een infographic.

INF7: De leerlingen kunnen bij het maken van een opdracht rekening houden met een checklist.

INF8: De leerlingen kunnen een gemaakt scenario volgen en uitvoeren.

INF9: De leerlingen kunnen filmpjes exporteren van de smartphone naar de computer

INF10: De leerlingen kunnen filmpjes monteren door te experimenteren met een eenvoudig programma.

Attitudes:

A1: De leerlingen zijn bereid om zich te verplaatsen in de rol van iemand met een visuele beperking.

A2: De leerlingen zijn bereid om de blinddoeken aan te houden tijdens de opdracht.

A3: De leerlingen zijn bereid om hun eigen bevindingen met de rest van de klas te delen.

A4: De leerlingen zijn bereid om respectvol om te gaan met het materiaal.

A5: De leerlingen zijn bereid om de simulatiebrillen aan te houden gedurende de simulatieoefening.

A6: De leerlingen zijn bereid om enkel naar websites te surfen die met de les te maken hebben.

Situering in het leerplan

VVKSO – 2de graad

VVKSO – BRUSSEL D/2012/7841/014

Informatieverwerving en –verwerking

1: Onder begeleiding en in concrete situaties relevante en toegankelijke informatie vinden en selecteren uit:

- gesproken teksten;
- geschreven teksten;
- beeldmateriaal;
- ICT-bronnen;
- tabellen, grafieken, diagrammen en kaarten.

2: Onder begeleiding en in concrete situaties relevante en toegankelijke informatie gebruiken.

- concrete informatie uit gesproken teksten;
- concrete informatie uit geschreven teksten;
- concrete informatie uit beeldmateriaal;
- concrete informatie uit ICT-bronnen;

- concrete informatie uit tabellen, grafieken, diagrammen en kaarten.

Individueel werk en groepswork

12: Onder begeleiding opdrachten van beperkte omvang en van relatief korte duur in groep realiseren via volgende stappen :

- het overleg;
- de organisatie;
- de uitvoering;
- de reflectie;
- de bijsturing.

Maatschappelijke participatie

28: Respect opbrengen voor:

- het leefmilieu;
- het historisch-cultureel erfgoed;
- verschillen en gelijkenissen in leefwijze, waarden en normen.

30: Bereidheid en durf tonen om

- te luisteren, te spreken, gesprekken te voeren en te schrijven;
- het taalgebruik te verzorgen.

Vakgebonden eindtermen

Functionele taalvaardigheden

1: kunnen informatief luisteren en lezen.

3: zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.

5: kunnen hun eigen mening en gevoelens uiten.

Functionele informatieverwerving en –verwerking

17: onder begeleiding relevante en voor hen toegankelijke informatie in herkenbare concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

19: onder begeleiding gebruikmaken van informatie- en communicatietechnologie.

Organisatiebekwaamheid

22: bij groepsopdrachten onder begeleiding:

- overleggen en actief deelnemen;
- instructies uitvoeren;
- reflecteren.

Tijd- en ruimtewustzijn

30: kunnen onder begeleiding aspecten van het dagelijks leven van mensen in een andere tijd of op een andere plaats met hun eigen leven vergelijken.

Vakoverschrijdende eindtermen (VOET)

Gemeenschappelijke stam

Empathie:

5: houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

Flexibiliteit:

9: zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Open en constructieve houding:

16: houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

17: toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

zorgzaamheid)

26: gaan om met verscheidenheid.

Context 2 – Mentale gezondheid

3: erkennen probleemsituaties en vragen, accepteren en bieden hulp.

Context 3 – Sociorelationele ontwikkeling

6: doorprikken vooroordelen, stereotypering, ongepaste beïnvloeding en machtsmisbruik.

Context 5 – Politiek-juridische samenleving

3: tonen het belang en dynamisch karakter aan van mensen- en kinderrechten.

Context 7 – Socioculturele samenleving

2: gaan constructief om met verschillen tussen mensen en levensopvattingen.

3: illustreren het belang van sociale samenhang en solidariteit.

Opdrachten met simulatiebril

Opdracht 1 – verandering in omgeving

Een klasgenoot verlaat de klas. In het lokaal verandert er iets. Kan de klasgenoot zien wat er veranderd is?

Opdracht 2 – tekening

Je krijgt een werkblad. Op dat werkblad ga je een tekening vervolledigen door de cijfers met elkaar in de juiste volgorde te verbinden.

Opdracht 3 – lezen van het bord

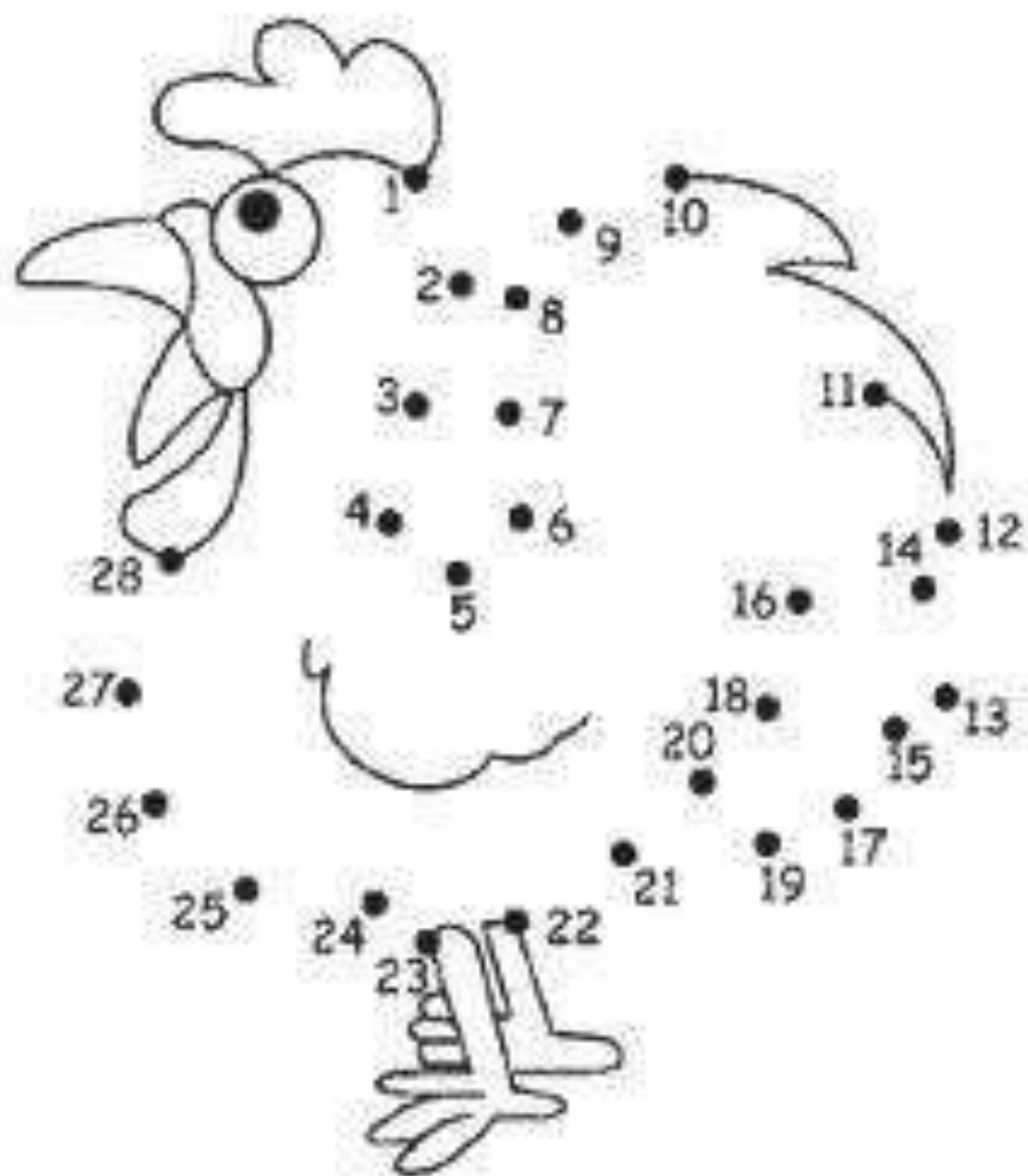
Draai het werkblad om. De leerkracht noteert iets op het bord. Probeer het zo goed mogelijk over te schrijven.

Opdracht 4 – voelpuzzel

Je krijgt een voelpuzzel. Probeer het in elkaar te steken.

Opdracht 5 – ondertitels lezen

De leerkracht toont een stukje uit een Engelstalige serie. Probeer de ondertitels te lezen en de beelden te begrijpen.

Opdrachten met hulpmiddelen

Opdracht 1 – bordcamera

- Richt de camera naar het bord. Maak gebruik van de knoppen aan de camera.
- Richt de camera naar de bank. Leg een werkblad onder de camera. Probeer jouw naam de te schrijven door naar het scherm te kijken.
- Voer de opdrachten nog eens uit, maar nu met een simulatiebril.

Opdracht 2 – vergrotingssoftware

- Open het programma “Supernova” op het bureaublad. Wat gebeurt er?

- Test de knoppen uit van het paneel.
- Open het document in MS Word “Ontmoetingen in het donker” op het bureaublad. Plaats de cursor aan het begin van een zin. Wat gebeurt er?
- Voer bovenstaande opdrachten nog eens uit, maar maak nu gebruik van een simulatiebril.

Opdracht 3 – Windows

- Klik op startknop en ga op zoek naar “Vergrootglas”. Open het. Wat gebeurt er?
- Test de knoppen uit van het vergrootglas. Wat kan je allemaal doen?

- Open het document in MS Word “Ontmoetingen in het donker” op het bureaublad. Lees een aantal zinnen.
- Voer bovenstaande opdrachten opnieuw uit, maar maak nu gebruik van een simulatiebril.

Opdracht 4 – daisyspeler

- Ga op zoek naar een knop om het toestel aan te krijgen. Kan je hem makkelijk vinden?
- Wat kan je allemaal met het toestel doen?
- Open het boek “Duizend schitterende zonnen”. Start het luisterboek vanaf hoofdstuk 1.

- Voer bovenstaande opdrachten opnieuw uit, maar maak nu gebruik van een simulatiebril.

Opdracht 5 – handleesloep

- Ga op zoek naar een knop om het toestel aan te doen.
- Test de andere knoppen van het toestel uit. Welke mogelijkheden heb je?
- Neem de krant “Metro” erbij. Probeer de inleiding van een artikel te lezen met het toestel.
- Voer bovenstaande opdrachten opnieuw uit met een simulatiebril.

Opdracht 6 – kleine hulpmiddelen

- Op de bank liggen een aantal kleine hulpmiddelen. Waarvoor dienen ze?
- Gebruik de hulpmiddelen wanneer je een simulatiebril draagt.

Opdracht 7 – braille

Voor deze opdracht draag je een blinddoek!

- Neem de wereldkaart in braille erbij. Voel of je de verschillende werelddelen kunt herkennen.

Voor deze opdracht draag je geen blinddoek!

- Neem de tablet erbij. Open de app “Tekst to braille”. Kijk hoe jouw naam in het brailleschrift geschreven wordt.